

პირველ-ღაწ ყებითი

ქ ა რ თ უ ლ ი

გ რ ა მ მ ა ტ ი კ ა

შედგენილი

და

გამოცემულია

ა. ს. ქუთათელაძისაგან.

მეორე შევსებული გამოცემა

ნება დართულია: ა) უწ. სინოდისგან სასულიერო სასწავლებლებისთვის და ტფილისის სასულიერო სემინარიისთვის და
ბ) კავკასიის სამოსწავლო ოლქის მზრუნველობისაგან საერო სასწავლებლებისთვის.

ტფილისი

1889

Дозволено Цензурдю, Тифлисъ. 18 февраля 1889 года.

Типографія Е. Г. Месхи пом. Т. Д. З. Банжа на Фрейлин. ул.

წ ი ნ ა ს ი ტ ე ვ ა ო ბ ა .

მოხარული ვართ, რომ ასეთი მშრალი საგანი, როგორც არის გრამმატიკა, ამ ერთის წლის განმავლობაში მეორედ დაიბეჭდა. მოხარული ვართ იპიტომ, რომ, ცხადად სჩანს, საზოგადოებაში აშგვარ წიგნების მოთხოვნილებაც აღძრულა. ეს გაემოებაა, რომ გვაიძულებს, კიდევ უფრო მეტი ყურადღება მივაქციოთ წიგნის შინაგანს სიკეთეს და შნოს. თუ რაძდენად შევასრულეთ ჩვენი მოვალეობა, ეგ მკითხველ საზოგადოების საქმეა,—ის არის მისი დამფასებელი. ჩვენ კი, რაც შეგვეძლო, ყოველი ღონისძიება ვიხმარეთ, წიგნი უფრო სრული და შევსებული გამოსულიყო.— რაიცა შეეხება სახელმძღვანელოს სისტემას და მის რბკს,—იგივე რჩება, რაც შარშან იყო, მხოლოდ აქაიქ საჭიზოდ დაკინახეთ, რომელიმე კანონი უფრო მეტის მაგალითებით დაგვესაბუთებინა. ამგვარად, ჩვენის ჰახრით, მასწავლებელს მეტი წყარო ეძლევა, უფრო თამამად და გაბედულად შეუდგეს თავის მოვალეობას—.

წელსაც, როგორც შარშან, ისეე დარიგება

რჩება წიგნის სათაურში თუ, როგორ შეუდგეს მასწავლებელი გრამმატიკის შესწავლებას.

„გრამმატიკის შესწავლების დროს, მასწავლებლის პირველი და უმთავრესი მოვალეობაა, ყოველი კანონი, რომელიც კი ამ სახელმძღვანელოშია მოყვანილი, პრაქტიკულად მაგალითებითგან გააცნოს მოსწავლეს. როდესაც რომელიმე კანონი მაგალითებითგან შეისწავლება, მხოლოდ მაშინ შეუძლია მასწავლებელს, თვით სახელმძღვანელოითგან ამოაკითხოს მაგალითები და კანონები.—ხშირად თვითონ მოსწავლეს გამოჰყავს კანონი თქვენის კითხვების შემწეობით, მაგრამ გრამმატიკულ ტერმინების სახელს ვერ იძლევა,—ეგ ასეც უნდა იყოს და ამან მასწავლებელი არც კი უნდა შეაშინოს,—ტერმინები თვითონ უნდა უთხრას,—მაგ. როდესაც ჩვენ ეუხსნით მოსწავლეს თუ, რა არის საგანი, ჩვენ სახეში ის გვაქვს თუ, როგორ მიაღწიოს მოსწავლემ იქამდის, რომ, რასაც ჰხედავს ან გონებაში წარმოიდგენს, თქვენის შემწეობით, ყველას იმას საგანი დაარქვას. თუ კი მოსწავლე დაასახელებს ყველაფერს, რასაც ჰხედავს კლასის ოთახში, ეზოში და, მის შემდეგ, ცაში და მერე, თქვენისვე კითხვების შემწეობით, იმასაც თუ, რასაც ვერ ჰხედავს, ან არ შეუძლია შეჰხედოს,—მაგ. სულს, ანგელოზს და სხ. მაშინ თქვენთვის მხოლოდ ერთი-ღა დარჩენილა უთხრათ: რასაც ჩვენ ვხედავთ, ან გონებაში წარმოვიდგენთ, არის საგანი.

ამ წესით შესწავლას ის უპირატესობა აქვს, რომ მოსწავლის გონება მუდამ ვარჯიშობაშია გართული და მეყსიერება არ ელახება. ამასთანავე ისიც ნუ დაგვაეცილება, რომ ბოეშის ბუნება იმდენად ნორჩია და, მაშასადამე, გახედული არ არის, რომ განყენებით საგნებზედ ჰაზრი რამ შეარდგინოს: იმას უნდა დაუწყოს საგებარი იმ საგანზედ, რომელიც მის გონებასთან ახლოა და შემდეგ, როდესაც ყმაწვილი ამ ასპარეზზედ გზას მტკიცედ გაირკვევს, თანდათან უორცეულ საგნებისკენ გაიწიოს და ბოლოს, თქვენისეე კითხვების შემწეობით, დასკვნა მასეე გამოაყვანინოს.

როდესაც მოსწავლეები გარკვევით გაიგებენ, თუ, რა არის საგანი, მასწავლებელი მისცემს მათ სარკვევს, რომ თვითთეულმა მათგანმა მოიფიქროს რამ იმ საგანზედ, რომელიც მას ბლომად უნდა ჰქონდეს დაწერილი დაფაზედ; ამისთვის მასწავლებელმა მოსაფიქრებელი დროც უნდა მისცეს მოსწავლეებს. რაკი შეატყობს, მზად არიან, ამგვარ კითხვას მისცემს: ვინ მოაფიქრა ამ საგანსუდ? და მაშინეე ხელი უნდა დაადვას იმ მაგალითს, რომელიც პირველ მაგალითად სწერია დაფაზედ. მინც აიშეერს ხელს, იმას წარმოათქმევინებს. ამგვარ წესს იხმარს ყველა მაგალითებზედ. ამას განამეორებინებს სათეიოთეოდ ყველას და შემდეგ წაშლის დაფაზედ დაწერილს მაგალითებს და ეტყვის მოსწავლეებს, თეითონ

მოიფიქრონ საგანიც და რამე საგანზედ. როდესაც ამ ეარჯიშობაში კარგად გაიწოთენებიან მოსწავლეები, მასწავლებელი ეტყვის, რომ წარმოთქმული ჰაზრი არის წინადადება და, თუ საგანზედ მოვიფიქრებთ რასმე, მაგრამ არ წარმოვსთქვათ, მაშინ იქნება ჰაზრი. რაკი ამ ეარჯიშობაში წელს გაიმართავს მოსწავლე, მასწავლებელი წიგნითგანაც ამოაკითხებს წინადადების მაგალითებს. აქ მოსწავლე მასწავლებლის კითხვებითგანვე შეიგნებს. რომ წინადადება დაწერილიც შეიძლება იყოს და არა მარტო ზეპირად წარმოთქმული. ამის შემდეგ მასწავლებელი აუხსნის მოსწავლეებს, რომ წინადადება შეიძლება იყოს დაწერილი ქვაზედ, ფიცარზედ, ტყაუზედ, მიწაზედ და სხვა.

როდესაც ყველა ეს შემთხვევა მოსწავლეებს ახსნილი აქვს, საჭიროა, მასწავლებელმა დასკვნაც მისცეს; ამიტომ ერთხელ კიდევ განამეორებინებს მოსწავლეებს წინადადების ყველა შემთხვევას და მერე თვითონ ეტყვის: წინადადება არის ჰაზრი, წარმოთქმული სიტყვებით ზეპირად ან დაწერილი რაზედმე.—ამაზედ უნდა შედგეს მასწავლებელი და დიდხანს აეარჯიშოს მოსწავლეები, რომ საგანი, ჰაზრი და წინადადება მოსწავლეებმა პრაქტიულად მტკიცედ შეითვისონ. სწავლების დროს ყველაზედ უმთავრესი პირობა ის არის, მასწავლებელი არ აჩქარდეს და ბევრის დასწავლება არ მოინდომოს უდროოდ, თო-

რემ საქმე ჩაიშლება. შეიძლება ექვსს, შეიღს გაკვეთილზედაც 'მეისწაელონ მოსწაელებმა სეგანი, ჰასრა წინადადება და, შეიძლება, ათი, თორმეტი გაკვეთილიც დასკრიდეს, მაგრამ მასწაელებელი ამან არ უნდა შეაშინოს, იმას ის უნდა ჰქონდეს სახეში, ნელის და დადინჯებულის ნაბიჯით მიდიოდეს წინ, ეინემ დიდი მანძილი გაიაროს და საქმე შებორძიკებულიად დარჩეს. მარჯიშობის დროს მასწაელებელს, როგორც სახელმძღვანელოშია, მოკლე წინადადება უნდა ჰქონდეს სახეში.

რაკი მოსწაელებს სეგანი, ჰასრა და წინადადება შეიტვისა, მასწაელებელი დათაზედ დასწერს რამდენიმე მოკლე წინადადებას და მიუბრუნდება მოსწაელებს შემდეგის კითხვით: რაზედ არის დაპარაკი ამ წინადადებაში? მოსწაელები, რასაკვირველია, მიუგებენ თუ, რაზედაც არის დაპარაკი აღნიშნულს წინადადებაში, ამ პასუხს მასწაელებელი განამეორებინებს სხვებს იმდენჯერ, რამდენჯერაც საკიროდ დანახავს და შემდეგ, რაკი დარწმუნდება, რომ მოსწაელებმა შეიგნეს ის, რასაც მათგან მასწაელებელი მოელოდა, ეტყვის: რაზედაც არის დაპარაკი წინადადებაში, არის ჰეკმდებარე. ამ წესს მიჰყვება შესმენილის შესწაელების დროსაც. თუ კი მოზარდს შეეძლება შეიგნოს ჰეკმდებარეზედ ესა და ეს არის ნათქვამიო, მასწაელებელს მარტო ისლა დანარჩენია უთხრას, რომ, რაც ითქმის ჰეკმდებარეზედ წინადადება-

ში, არის შესქენილი. აპგეარად მოკლე წინადადებას მოსწავლეები აღვილად შეითვისებენ. როდესაც მასწავლებელი დაინახავს, რომ მოსწავლეებმა მოკლე წინადადება და მისი ნაწილები კარგად შეისწავლეს, ქვემდებარის და შესემნილის კითხვებსაც შეასწავლის მაგალითებითგან. შემდეგ, როგორც სახელმძღვანელოშია მოყვანილი, მასწავლებელი დასწერს დაფაზედ ისეთს ვრცელს წინადადებას, რომელშიაც იყოს ქვემდებარე, შესემნილი და ამხსნელი სიტყვა—დამატება. ბარჩევის დროს, მოსწავლეები თვითონ მოსძებნიან ქვემდებარეს და შესემნილს, მხოლოდ შესდგებიან მესამე სიტყვაზედ, რომელიც მასწავლებელი სახეში ჰქონდა. აი, თუნდა მაგალითი: გიგო ჰკითხულობს წიგნს. მასწავლებელი ჰკითხავს მოსწავლეებს: რას ჰკითხულობს გიგო? მიუგებენ: გიგო ჰკითხულობს წიგნს. რას უშუკრება გიგო წიგნს? მიუგებენ: ბიგო წიგნს ჰკითხულობს. ქვემდებარეს ხსნის ეს სიტყვა, თუ შესემნილს, ჰკითხავს მასწავლებელი? მიუგებენ: სიტყვა წიგნს ხსნის შესემნილს. ამია შემდეგ მასწავლებელი დასწერს დაფაზედ ისეთს წინადადებას, რომელშიაც იყოს ქვემდებარე, შესემნილი და ამხსნელი სიტყვა—ქვემდებარის განმარტება და აქაც იგი მოიქცევა, როგორც წინა მაგალითში. მერე ისეთს წინადადებას დასწერს დაფაზედ, რომელშიაც იყოს ქვემდებარე, შესემნილი, დამატება და დამატების განმარტება (სოხოს აქეს კარგი კალამი) და ამასაც

ნაჩვენების წესით გააჩვენეს. — ბოლოს მასწავლებელი ეტყვის მოსწავლეებს, რომ ქვედაბარის და შესემნილის გარდა, წინადადებაში დანარჩენი სიტყვები იწოდებიან ამხსნელ სიტყვებად, რადგან ისინი ხსნიან წინადადების რომელიმე ნაწილს.

თუ-კი უმაწილმა ამხსნელ სიტყვების მნიშვნელობა გაიგო, მასწავლებლისთვის აღვილია, გააგებინოს მათ, რომ წინადადება, რომელშიაც არის მართო ქვემდებარე და შესემნილი, არის, მოკლე წინადადება და წინადადება, რომელშიაც არის ქვემდებარე, შესემნილი, და ამხსნელი სიტყვები, იწოდება ვრცელ წინადადებად.

ქვემდებარის და შესემნილის ამხსნელ სიტყვებში მასწავლებელმა დიდხანს უნდა აეჩაჯიშოს მოსწავლეები, რომ კარგად გაიგონ თუ, რომელი ამხსნელი სიტყვა რას ხსნის წინადადებაში. შემდეგ საკმე მიღება დამატებასად და განმარტებასად.

რაკი ვაჩაჯიშობაში მოსწავლეები კარგად იქნებიან გაწოთნილი, მასწავლებლისთვის აღვილია, გააგებინოს დაფაზედ დაწერილ მაგალითებითგან, რომ ამხსნელი სიტყვა, რომელიც ხსნის წინადადებაში მართო შესემნილს, იწოდება დამატებად. ამნაირად მოიქცევა განმარტების შესახებაც, მაგრამ, რადგან განმარტება წინადადებაში ხსნის ან ქვემდებარეს და ან დამატებას, ამისთვის საჭაროა მასწავლებელმა ცალ-ცალკე გააცნოს დაფაზედ დაწერილ მაგალითებითგან

ჯერ ქვემდებარის განმარტებას და მერე, იმავე წესით, დამატების განმარტებას. შემდეგ მოსწავლეებმა დამატების და განმარტების კითხვები უნდა შეისწავლონ, მაგრამ ცალ-ცალკე და პრაქტიულად მაგალითებითგან, რომელიც უნდა დაამთავროს წიგნითგან ამოკითხულ მაგალითებით და კანონებით. ამგვარად მოექცევა მასწავლებელი დანარჩენ ამხსნელ სიტყვებსაც. ამით თავდება მარტივ წინადადების სინტაქსის მარტივ წინადადების შესწავლების შემდეგ, საჭიროდ ვრაცხთ მოსწავლეები, ეთიმოლოგიის დაწყებამდის, შემდეგ სიტყვის ნაწილებს გაეცნონ: არსებითს სასუქს, ნაცვალ-სასუქს, ზედშესრულს, რიცხვით სასუქს, ზმნას და კავშირს. კავშირი მისთვის გვაქვს სახეში, რომ, ნიშნების (მძიმე) შესწავლების დროს, საჭიროა მოსწავლემ ეს ტერმინი იცოდეს. მასწავლებელი ამ შემთხვევაში ასე უნდა მოიქცეს: დაჰსწეროს დაფაზედ ცალკე სტრიქონებად, თუნდ ეს მაგალითები: კაცი გარბის, ხე დგას, სახლი შენდება და სხვ. მერე წააკითხვებს ამ მაგალითებს მოსწავლეებს და შემდეგ ხმა-მალლა და ხმა-გაგრძელებით ეტყვის მოსწავლეებს: ყველა საგნის სახელი არის არსებითი სახელი. ამას განამეორებინებს თითქმის ყველას და შემდეგ თვითონვე მასწავლებელი შეუბრუნებს სიტყვებს ამგვარად: არსებითი სახელი რას უჩვენებს? მოსწავლეები მიუგებენ: არსებითი სახელი უჩვენებს ყველა საგნის სასუქს. ამით გათადება არსე-

ბით სახელის შესწავლება. შემდეგ გარდავა ნაცვალ-სახელზედ. მასწავლებელი დასწერს დათაზედ სტრიქონებად ნაცვალ-სახელებს ამგვარად: მე (ბიგოს) მეძინება, შენ (სოსო) გარბ:ხარ, ის, იგი (ლადო) ზის, ჩვენ (შაქრო და შალიკო) ვსწერთ, თქვენ (ლათიკო და ნიკო) კითხულობთ, ისინი, ივინი (ლუარსაბ და პრჩილ) თამაშობენ, ე. ი. დასწერს იმ სახელს, რომელიც კლასში ვისმე ჰქვია. ჯერ წააკითხებს ამ მაგალითებს მოსწავლეებს და შემდეგ ჰკითხავს: მე რომელი სიტყვის მაგაერია? და თან თვითონვე უთითებს ამ სიტყვაზედ. მე არის ბიგოს მაგიერი სიტყვა. გიგო ვისი სასულია? მოსწავლე მიუგებს: ბიგო ჩემი სახელია. ამგვარად ჩაივლის ყველა მოყვანილ ნაცვალ-სახელებს და შემდეგ ხმამალა და ხმა-გაგრძელებით ეტყვის: საგნის მაგაერი სიტყვა არის ნაცვალ-სახელი. ამასაც ისე განამეორებინებს, როგორც არსებითს სახელს და შემდეგ აქაც ისე შეუბრუნებს სიტყვას: ნაცვალ-სახელი რას უჩვენებს? მოსწავლეები მიუგებენ: ნაცვალ-სახელი. უჩვენებს საგნის მაგაერს სასულს. ამრიგადვე დასწერს დათაზედ მასწავლებელი ზედშესრულ სახელებს სტრიქონებად (წითელი, ყვითელი, ლურჯი, მწვანე, გრძელი, მოკლე, დიდი, პატარა) და ჩაჰკითხავს მოსწავლეებს თუ, რა კითხვაზედ მიუგებს თვითონეული მათგანი. შემდეგ პარდაპირ ეტყვის, რომ ზედშესრული უჩვენებს თუ, როგორია საგანი. რიცხვით სახელსაც აგრე შეასწავლის: დასწერს დათაზედ

სტრაქონებად: ერთი კალამი, სამი ვაშლი, სუთი კაცი, რვა წიგნი, და, წაკითხვინების შემდეგ, ეტყვის მოსწავლეებს, რომ რიცხვითი სასულიერო უჩვენებს საგნის რიცხვს. მანეთი წესი სუფევს ზმნის შესწავლების დროსაც: მასწავლებელი დასწერს დათაზნდ სტრაქონებად შემდეგ წინადადებას: სიკოს სძინავს, სანდროს ლეიძავს, მანო სწერს წერილს, მეთო ბალიშს ჰქარავს. წაკითხვინების შემდეგ, თვითოეულ სტრაქონითგან გამოსწერს ზმნებს წინადადების პირდაპირ მარჯვნივ და მიუბრუნდება მოსწავლეებს ამ კითხვით: რა მდგომარეობაშია სიკო? მოსწავლეები მიუხედავად: სიკოს სძინავს. რამდენიმე განმეორებინების შემდეგ, მეორე მაგალითსაც გაარჩევს. შემდეგ მესამე მაგალითზედ მასცემს ამბარს კითხვას: რა მოქმედებაშია ვანო? მოსწავლეები მიუხედავად: მანო სწერს. შემდეგ მაგალითსაც ასე გააჩვენა. ბილოს, რამდენიმე განმეორებინების შემდეგ, მასწავლებელი უთითებს ზმნებზედ და ეტყვის ხმა-მაღლა და ხმა-გაგრძელებით: ზმნა უჩვენებს საგნის მოქმედებას ან მდგომარეობას. ზმნის შესწავლების დროს მასწავლებელმა უნდა გააცნოს მოსწავლეები პირველს, მეორეს და მესამე პირს, მსოფლობითს და მრავლობითს რიცხვს და ზმნის სამს დროს: აწმეოს (ახლანდელს) ნამეოს (წარსულს) და მეობადს (მომავალს). ზმნის დროების შესწავლება შეიძლება ამგვარად: ეხლა მე ვსწერ, გუშინ მე? ხვალ მე?

აქ საჭიროა, მასწავლებელმა შეასწავლოს მოსწავლეს თუ, რა კითხვებზედ მიუტებს ზმნა. ამიტომ დასწერს დაფაზედ ერთს მოქმედებითს ზმნას და ერთს უმეშვეობითს ზმნას აწმუოში, ნამყო უსრულში, ნამყო სრულში, და მეობადში ცალ-ცალკე შემდეგ გამოიწვევს კითხვებს. აი, თუნდ ეს მაგალითები: სოსო სწერს, სოსო სწერდა, სოსომ სწერა, სოსო დასწერს. მეორე მაგალითი. ღათიკოს ღვიძავს, ღათიკოს ღვიძავდა, ღათიკო გაიღვიძებს.

მერე მასწავლებელი მისცემს მოსწავლეებს კითხვებს პირველ ზმნის შესახებ: რას უკრება სოსო? რას უკრებოდა სოსო? რა ჰქნა სოსომ? რას იქს სოსო? ამგვარადვე მოიქცევა მეორე ზმნის შესახებაც: რა მდგომარეობაშია ღათიკო? რა მდგომარეობაში იყო ღათიკო? რამდგომარეობაში იქნება ღათიკო?

ამგვარ მაგალითებში უნდა აეარჯიშოს მასწავლებელმა მოსწავლეები, როდესაც ზმნებს შეჰხედებიან, იმდენს ხანს, სანამდისაც საჭიროდ დაინახავს.

ძვეშირის გაცნობა უფრო ადვილია: მასწავლებელი დასწერს დაფაზედ ორს სიტყვას, ან ორს წინადადებას, რომელთაც აერთებდნენ კავშირი „და“. წაკითხვინების შემდეგ, გამოსწერს განზედ და მიუბრუნდება მოსწავლეებს შემდეგის კითხვით; რა სიტყვებს აერთებს სიტყვა „და“? მოსწავლეები მიუტებენ. ამავე წესს იხმარს წინადადებაზედაც და შემდეგ ეტყვის: კავშირი აერთებს ორს სიტყვას წინადადებაში, ან ორს წინადადებას.

თუ კი ეს სიძნელე დასძლია მოსწავლეებმ, და-
ნარჩენის შესწავლება უფრო ადვილია, —მასწავლე-
ბელს შეუძლია, პროგრამის მიხედვით, რთულ წი-
ნადადებისკენ ან ეთიმოლოგიაში გარდვიდეს და უფ-
რო ერცლად და გარკვევით შეასწავლოს.

სახელმძღვანელო მოზომეულია სამს კურსზედ
და, თუ მოსწავლეები პარველს წელიწადს მარტივ
წინადადებას და რამდენიმე სიტყვის ნაწილს შეისწავ-
ლიან, მეორე წელიწადში საჭიროა ეთიმოლოგია
შეისწავლონ, და მარტვი წინადადება კი განიმეო-
რონ. მესამე წელიწადში რთული წინადადება უნდა
შეისწავლონ და მარტვი წინადადება ეთიმოლოგიით
განიმეორონ. მესამე წელიწადშივე, თუ აღრე არა,
საჭიროა შეიგნონ მოსწავლეებმა რაც წერილ შრიფ-
ტით არის დაბეჭდილი.

რადგან ზმნა საზოგადოდ და კერძოდ ქართულ
ენაში ერთობ დახლოართულია და ჯერ კიდევ გაურ-
კვეველი, ამიტომ საჭიროდ დავინახეთ ბოლოში
ზმნის ტაბულა მიგვემატებინა, რომელშიაც, შეძლე-
ბისდა გვარად, მოყვანილია, სხვათაშორის, უძნელესი
ზმნები და თან ისიც თუ, ზმნაში რა ასო რომელ
ხოდ იცვლება სხვა-და-სხვა დროში“.

ან. ქუთათელაძე.

1889 წელს, ივნისი.

ს ი ნ ტ ა ქ ს ი ს

ს ა გ ა ნ ი

კ ა ც ი, ს ა ხ ლ ი, მ ი წ ა, წ ყ ა ლ ი, ქ ე ა, მ თ ა, ტ ყ ე, მ თ ვ ა რ ე, მ ზ ე, ვ ა რ ს კ ე ლ ა ე ი, ღ მ ე რ თ ი, ა ნ გ ე ლ ო ზ ი.

1. ყველაფერი, რასაც ჩვენ ვხედავთ ან წარმოვიდგენთ გონებაში, არის ს ა გ ა ნ ი.

წ ი ნ ა დ ა დ ე ბ ა

ზამთარი თავდება. ვარსკვლავი ციმციმებს. მთვარე გაშკაშებს. ჭა ბრწყინვალებს. მზემ ამოაშუქა. ყვავილი ფშვინავს. ფოთოლი შრიალებს. მტკვარი ბუტბუტებს. რიონი ჭყვირის. მდინარე სჩქეფს. მერცხალი ჭიკჭიკებს. ბუღბუღი სტკენს. შაში გაჭყავა. ჭყუყუნას ეღვიძება.

1. როდესაც ჩვენ მოვიფიქრებთ სავაზულ რასმე, მაშინ ჩვენ გონებაში გვებადება ჰ ა ზ რ ი.

2. ჰაზრი წარმოთქმული სიტყველით ზეპირად, ან დაწერილი რაზედმე, არის წინადადება.

ქვემდებარე და შესმენილი

ქარი გრიალებს. აჩაგვი მოქშუის. კარდი იშლება. კაცე ჰშრომობს. ზღვა ჰღელავს. ჩიტე ფრინავს. ცხენი ჰისვინებს. კატა კნავა. გოჭი ჰყვირის ძროსა ბლავა. ვირი ყრუყინებს. ღომი ღრიალებს. შალიგოს სძინავს. თაგვი გარბის.

1. ქვემდებარე არის საგანი, რომელზედაც არის ლაპარაკი წინადადებაში.

2. რაც ითქმის ქვემდებარეზედ წინადადებაში, არის შესმენილი.

ქვემდებარე და შესმენილი იწოდება წინადადებაის უმთავრეს ნაწილებად.

3. წინადადება, რომელშიაც არის მხოლოდ ქვემდებარე და შესმენილი, იწოდება მოკლე წინადადებად.

4. ქვემდებარის გამოცნობა შეიძლება ამ გვარის კითხვებით: ვინ? რა? ვის? რას? რამ?

5. შესმენილი მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ: რას შერება საგანი? რას შერებოდა საგანი? რა ჰქმნა საგანი? რა უნდა

ჰქმნას საგანმა? რა მდგომარეობაშია
ან როგორია საგანი?

6. ყოველ წინადადების შემდეგ, რომელშიაც
ჰაზრი გათავებულია, უნდა წერტილი (.)

ამსსნელი სიტყვები

შაგი დაუა დგას. მამალი კატა გაიქცა. პა-
ტარა ბოვში იცინის. დიდი კაცი მოდის. თეთ-
რმა ცხენმა დაიჭახინა. დათოვა წერილს სწერს.
სოსომ მახით მწყერი დაიჭირა. გიგოს თა-
მა შობა უყვარს. მერცხალს ჰიკჰიკი ეხალისება.
ბიძინამ წიგნი იყიდა. შარშან ცუდო დრო
იყო, წრეულს კარგი დროარის. ხვალ უკე-
თესი ტაროსი იქნება. ზევით ღმერთი ბრძანებს,
ქვეშ კაცი განაგებს. შეშინებულნი კაცი აქეთ
მოარბის. უკან მტერი მოდის. წინ მეგობარი დგას.
ჩუტი ბუდეს ოსტატურად აკეთებს. ვაჟი ლა-
მაზად მღერის. ვასოს საქმე კარგად მიდის.
მგლის საქმე ცუდად არის. მოსწავლემ ღარი-
ბობის გამოსკოლა დასტევა. კოტემ უწე-
გნობის გამოგაკვეთილი არ იცოდა. ღმერ-
თმა პური საჭმელად გააჩინა. სანთელი
კაცს სასინათლოდ უნდა. გიგო წაიღა ძმის
სანახავად.

1. ქვემდებარის და შესმენილის გარდა, და-
ნარჩენი სიტყვები წინადადებაში იწოდებიან ამხს-
ნელ სიტყვებად, რადგან ისინი წინადადების რა-
მელიმე ნაწილს ჰხსნიან.

2. წინადადება, რომელშიაც არის ქვემდებარე,
შესმენილი და რომელიმე ამხსნელა სიტყვა, იწო-
დება ვრცელ წინადადებად.

ამხსნელი სიტყვები არიან:

1. დამატება, 2. განმარტება, 3. გა-
რემოებითი სიტყვები.

დ ა მ ა ტ ე ბ ა

გიგომ გაკვეთილი დაისწავლა. დათიკომ
მტერი გააქცია. ლევანმა ჩიტი დაიჭირა. სანდ-
როს ნადირის ეშინია. გიგო დას ერიდება. ძმა
დას ეხატრება. შვილი მშობელს ეთავაზება.
შალვა დანას ჰყვრავს. მიხაკომ ჯოხით მტერი
მოიგერა. არჩილმა დანით კალამი გამოჰქნა.
რუსთველმა ვეფხვის-ტყაოხანი დასწერა. ქარ-
თველებმა ფარნავეზი მეფედ აირჩიეს. ამქარი ამ-
ქარს იცნობს. ზღვა კოვეზით დაიღვია. სული
სულს იცნობს. ძალა აღმართს ჰხნავს.

1. ამხსნელი სიტყვა, რომელიც წინადადებაში
მარტო შესმენილს ეკუთვნის, იწოდება დამატებად.

2. დამატება მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ:
ვინ? რა? ვისი? რის? რას? რით? რად?

გ ა ნ მ ა რ ტ ე ბ ა

კარგი კაცი მოვიდა. ცუდი კაცი წავიდა. ნიშა ხარი დაიკარგა. კოჭლი ცხვარი მობრუნდა. ჩემი წიგნი დაძველდა. შენი კალამი გატყდა. გიგოს ორი რეეული უნდა. ნესტორმა ერთი კარგი წიგნი იყიდა. ნიკას ოთხი დანა აქვს.

1. ამხსნელი სიტყვა, რომელიც ჰხსნის წინადადებაში ქვემდებარეს ან დამატებას, იწოდება განმარტებად.

2. განმარტება მიუგებს შემდეგს კითხვებზე: როგორი? რომელი? რამდენი? ვისი?

გარემოებითი სიტყვები

შარშან ცუდი მოსავალი იყო. წრეულს ცივა ზამთარი იყო. გაისად ვანო ათის წლის იქნება. სანდრო ხვალ შინ იქნება. ქეთო ზეგმცხეთას მიდის. დღემდის შაქროს საქმე ცუდად მიდიოდა. გუშინ დღამდის გიორგი აქ იყო. ზევეით ლეთის მეშინია, ქვევეით ერის მერიდება. აქეთ-იქეთ მთა აყუდებულა. ნიკოს წინ მტერი ელოდება. ვანო კარგად არის. გიგო გუშინ ცუდად იყო. ოდესმე ჩვენ უკეთესად და-

ვაწყობთ საქმეს. მოსწავლე ავადმყოფობის გამოსწავლას მოაკლდა. არჩილს უცოდინარობის გამოსწავლა მოუყვია. ქალაქი სწორად არის. წიგნი საკითხავად მინდა. მე მიწლივარ შინ დედის სანახავად.

1. გარემოებითი სიტყვები უჩვენებენ შესმენილის სხვა-და-სხვა გარემოებას.

გარემოებითი სიტყვები არიან:

1. დროს-გარემოება, 2. ადგილის-გარემოება, 3. მოქმედების-გეგარი, 4. მიზეზის-გარემოება, 5. მიზნის-გარემოება.

დროს-გარემოება

გაისად არჩილი გიმნაზიას დაასრულებს. ხვალ დათიკო შინ იქნება. წრეულს კარგი ზაფხული იყო. დღემდის კარგი სწავლა არ ყოფილა. ზეგსანდროს ეგზამენი აქვს. გუშინ დღამდის სიკო ავად იყო. ხვალამდის ილიკო შინ დარჩება. გუშინ ციკუნიათავე დაიჭირა. სიბერემდის კაცს სწავლა არ მოსკარბდება.

1. დროს-გარემოება უჩვენებს დროს და მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ: როდის? რა დროით გან? რა დრომდის? როდემდის?

ადგილის-გარემოება

ციხე შიგნითგან გატყდება, აგრე იარე მცხეთამდის. აქეთ-იქეთ დადის მელა. დამშეული კულა-მელა ვენახში მიიპარება. იქ მიჯობს შავი სიკვდილი, ბარში სიცოცხლც იმწარის. ბაქოსკენ სიცხე იცის. ტფილი ჰაერო ზეეთ მიდის, ცივი ჰაერი ზეეთგან მოდის. დედამიწითგან აღის ორთქლი. ცითგან ქექაქუხილი ისმის.

1. ადგილის-გარემოება უჩვენებს ადგილს და მიუგებს შემდეგს კითხვებზე: სად? საით? საითგან? სადამდის? საითკენ?

მოქმედების-გვარი

ტიტო რიგინად სწავლობს. მზის სხივმა ცაწითლად შეჰლება. ხანდისხან მთვარე მქრალად იცქირება. მზე მეფე ურად დაჰყურებს ქვეყანას. გაზაფხული მხიარულად გვხდის. ზამთარი ცუდად იხანება.

1. მოქმედების-გვარი მიუგებს შემდეგს კითხვებზე: როგორ? რანაირად? რაგვარად?

მიზევის-გარემოება

უცოდინარობის გამო ქართველი ღარიბად არის. დაუდევრობის გამო ქართველი ეალით არის საესე. მოსწაელე ავადმყოფობის გამო სკოლაში არ წასულა.

1. მიზევის-გარემოება უჩვენებს მიზეზს და მიუგებს შემდეგს კითხვებზე: რატომ? რის-გამო?

მიზნის-გარემოება

ხრპალი საომრად მინდა, თარი მოსაგერებლად დამჭირდება, მუზარდი სარქველად გამომადგება. გიგო სათამაშოდ წავიდა. ქრისტე მოვიდა ჩვენდა სახსნელად.

მიზნის-გარემოება უჩვენებს მიზანს და მიუგებს შემდეგს კითხვებზე: რად? რისთვის?

კითხვითი ნიშანი

ვინ იყო საქართველოს პირველი მეფე?

როდის მოინათლა საქართველო?

რომელ მეფის ფროს იყო შოთა რუსთაველი?

ბაგრატი მესამე სად არის დასაფლავებული? *)
დაკით აღმაშენებელი და თამარ სად არიან დასა-
ფლავებულნი?

შენ თუ შენი დედა გიყვარს, რად მიძულებ მყო?

1. ყოველ წინადადების შემდეგ, რომელშიაც
კნთხეა, დაისმება კ ი თ ხ ე თ ი ნ ი შ ა ნ ი (?)

მ ი მ ა რ თ ე ა

შენს იმედზედ ვარ, უფალო!
ღმერთო! გვლირსე ცის ნამი.

გადი, გამოდლი, გუთანო!

ღირღიტაე! ბანი უთხარო.

სახნის-საკვეთო! გაუსვი.

ნიშაე! ნიკორას გაუწი.

მეხრეე! გაუკარ შინდასა.

ყამირო ბელტო! ხუ ნაზობ.

შენი ჭირიმე; გუთანო!

გაელესოთ, ძმებო, ნამგალი!

მეთაურო! დაგეაცაღე.

მოგვიახლოვე გაზაფხული, მაცხოვარო!

1. მიმართეთი სიტყვა არის წინადადე-
ბაში ისეთი სიტყვა, რომლისკენაც ჩენი ყურადღება
არის მიქცეული.

*) ბედიის ეკლესიაში, სამურზაყანოში.

შენიშნვა. ა. თუ მიმართვით იწყება წინადადება, მაშინ მიმართვითის სიტყვის შემდეგ განკვირვებითი ნიშანი უნდა (!); თუ შუაში ზის მიმართვითი სიტყვა, მაშინ ორივე მხრით უნდა მძიმე (,) და წინადადების ბოლოში განკვირვებითი ნიშანი; თუ ბოლოში ზის,—მაშინ მის წინ უნდა მძიმე და ბოლოში განკვირვებითი ნიშანი.

ზოგ შემთხვევაში, თუ მიმართვითის სიტყვით იწყება წინადადება,—მის შემდეგ დაისმის მძიმე და სულ ბოლოში განკვირვებითი ნიშანი.

შენიშნვა. ბ. თუ მიმართვითი სიტყვა კითხვითს წინადადებაშია და თან ბოლოშია მოქცეული, მაშინ მის წინ უნდა მძიმე და ბოლოში კითხვითი ნიშანი: „რაზედ მიწყობი, ყვენო“?

თუ შუაშია, მაშინ მიმართვითი სიტყვა მძიმეებში უნდა იყოს და ბოლოს კითხვითი ნიშანი: „აგრე უნდა, გიორგი, მეცადინობა“? თუ თავშია—მის შემდეგ უნდა განკვირვებითი ნიშანი (ხან მძიმესაც უმენ) და ბოლოში კითხვითი ნიშანი.

თავი წინადადება და დამოკიდებული წინადადება

მისთვის დაუფრენ მოუსკენრად, რომ მოვსძებნო უვა-
ვიფლიო.

ვინც მე იმ დროს ხელს შემეძლის, ჩაყენის მტ-
რის ის არიო.

იქ სამართალი კით ჰპოვოს საწყაღმან, ანუ უძღუწმან, სადაცა ქრთამებს იყოთენ მწყრადნი დიამბეგებთან. ჭკვიანი კატები იმას ცდილობენ, რომ უველა ბედნიერი იმას უსარადეს, ვინც ბედნიერია. (იუოს. მე მწწამს, რომ ბოლოს კეთილი დასძღვევს ბოროტებას.

1. თ ა ვ ი წ ი ნ ა დ ა დ ე ბ ა არის ისეთი წინადადება, რომელიც თავის თავად იპყრობს საკუთარს აზრს და რომელზედაც არის დამკვიდრებული სხვა წინადადება.

2. წინადადება, რომელიც ხსნის თავ წინადადების რომელიმე სიტყვას; იწოდება და მოკიდებულ წინადადებად.

თავ წინადადების და დამოკიდებულ წინადადების შუა დაისმება მძიმე.

დამოკიდებულნი წინადადებანი

დამოკიდებულნი წინადადებანი არიან:

ა. გ ა ნ მ ა რ ტ ე ბ ი თ ი დამოკიდებული წინადადება.

ბ. დ ა მ ა ტ ე ბ ი თ ი დამოკიდებული წინადადება.

გ. გ ა რ ე მ ო ე ბ ი თ ნ ი დამოკიდებულნი წინადადებანი.

განმარტებითი დამოკიდებული წინადადება

ისეთმა ფურმა დამწიხლოს, რომელიც ჩემზედ მეტს იწველიდეს.

იმდენი ისტუნე, რამდენიც გენებოს.

იმ უმაწვილს ჰსკდა სანუქარი, რომელიც კარგად სწავლობდა.

ისეთს კაცს სცემენ ჰატის, რომელსაც ბევრი უშრომნია ქვეყნი'ათვის.

იუო ერთი მთის კაცი, რომელსაც ბაღი არ ენახა.

ის კაცი, რომელიც ჰვეყანას ჰდალატობს, უკელასგან განწირულა.

გრულია ის მოსამართლე, ვინც არ გაარჩევს საქმესა.

იკურთხოს იმის მარჯვენა, ვინც ვთესა მოგიუვანაო.

იმისი საზრდო შეიქენ, ვინც ვთესა, მოგიუვანაო.

1. დ ა მ ო კ ი დ ე ბ უ ლ ი გ ა ნ მ ა რ ტ ე ბ ი თ ი წ ი ნ ა დ ა დ ე ბ ა ჰხნის თაე წინადადებას რომელიმე სიტყვას და მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ: რომელი? როგორი? რამდენი? ეისი?

დამატებითი დამოკიდებული წინადადება

ვინ იტყვის იმას, რომ ეშმაკი ანგელოზსა ჰკაკს.

შელიკომ სთქვა, რომ ტუეში ბევრი კრიკინა არისო.

დღეს მასწავლებელმა ილაპარაკა, რომ მაგირდებმა კარგად ისწავლონ.

გიორგი ესუკუბოდა მამას, რომ ის სასწავლებელში მიეცა.

მეცნიერნი იმით არიან ბედნიერნი, რომ ხალხი წარმატებამი შედის.

კაცი იმით არის ღვთის კერძი, რომ მეტუველი არსებაა.

სოფელი იმად არა ღირს, კაცი ნატრობდეს უამს გრძელსა.

უკვლა იმის მოსურნეა, რომ ქვეყანაზედ სამართლიანობა ჰსუფევდეს.

1. დ ა მ ო კ ი დ ე ბ უ ლ ი დ ა მ ა ტ ე ბ ი თ ი წ ი ნ ა დ ა დ ე ბ ა ჰ ხ ნ ი ს მ ხ ო ლ ო დ თ ა ე წ ი ნ ა დ ა დ ე ბ ი ს შ ე ს მ ე ნ ი ლ ს დ ა მი უ გ ე ბ ს შ ე მ დ ე გ ს კ ი თ ხ ე ბ ზ ე დ : რ ა ? რ ი ს ? რ ა ს ? რ ი თ ? რ ა დ ?

გარემოებათნი დამოკიდებულნი წინადადებანი

გარემოებათნი დამოკიდებულნი წინადადებანი უჩვენებენ თავ წინადადების რაიმელიმე გარემოებას და განიყოფებიან:

ა. დ რ ო ს - გ ა რ ე მ ო ე ბ ი თ ი დ ა მ ო კ ი დ ე ბ უ ლ ი წ ი ნ ა დ ა დ ე ბ ა .

ბ. ადგილი ს-გარემოებებით დამოკიდებული წინადადება.

გ. მოქმედების - გეარის დამოკიდებული წინადადება.

დ. მიზეზის-გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება.

ე. მიზნის-გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება.

დროს-გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება

ურემი რომ გარდაბრუნდება, გზა მასინ გამოჩნდება.

თორმეტის წლისა მასინ ვიყავი,
როცა ბატონმა სახლს მომაშორა.

შუადაბე რომ შეიქმნა, მასინ აკუბი თვალები.

მე მასინ მოკავონდები, როცა რომ წავა ტყეშია.

იმ დროითგან დაიღუბნენ კბრელები, რა დროითგანაც მათი სამეფო ორად გაიყო.

იმ დრომდის უნდა მივალწიოთ, რომ უველა კაცი განათლებული იქოს.

1. დროს-გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება მიუგებს დროს-გარემოებითის სიტყვების კითხვებზედ: როდის? რა დროითგან? რა დრომდის? როდემდის?

ადგილის-გარემოებითი დამოკიდებული წინა- დადება

იქ მივხსნებოდა, სადაც მამადი ჯდებაო.

მაგრამ იქ ყველა გვიადვილდება, სადაც ჩვენა
ვართ ჩვენი ბატონი

დიდ უბეში იქორწილა,*) სადაც რომ საყდარი
არის.

სადაც ცუდ სავალი იყო, იქგაკვივანდი გზასაო.

სადაც წახვალ, მე მაშინვე იქა ვარ.

სახალხო მერცხალი იქითკენ მიდის შემოდგომა-
შემდეგ, საითგანაც მოვიდა გაზაფხულზედ.

ჩვენ მივალთ იქამდის, სადამდისაც სამზღვარია.

1. ადგილის-გარემოებითი დამოკი-
დებული წინა დადება მიუგებს ადგილის-გარე-
მოებითის სიტყვების კითხვებზე: სად? საით?
საითგან? სადამდის? საითკენ?

მოქმედების-გვარი დამოკიდებული წინადადება

წიგნი ისე უნდა დაიწეროს, რომ ყველასთვის
გასაგები იყოს.

ლევანს იმგვარად დასლართვია საქმე, რომ მისი
გასწორება ძნელია.

*) თამარ-მეფემ.

იმი ნაირად უნდა იქცოდეს კაცი, რომ ქვეყანას უყვარდეს.

ქალქის საპალნე ისე არ დაპატარავდება, რომ ვირის საპალნე არ გამოვიდეს.

როგორც მოხვალსვინაო, ისე წასვალ შინაო. ისე არა სწვიმს, როგორც ჰქუხს.

ისე გაუძლებს ასს ქასა, არსად დასჭირდეს ცუღია.

როგორც მოველ, ისე განვალ ამ სოფლით.

1. მოქმედებ ის-გვარი დამოკიდებულნი წინადადება მიუგებს შემდეგს კითხვებზე: როგორ? რა ნაირად? რა გეაზად?

მიზეზის-გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება

დათიკოს იმიტომ მოუვიდა შეცდომა, რომ ჯერ კბდევ გამოუცდელია.

უსწავლელები რომ ვართ, იმიტომ გვეობიან ვეროპიელები.

სშირად ზღვის შირად იმიტომ იცის ციებ-ცსულება, რომ იქ ბევრი ჭაობია.

ღამეში ვარსკვლავები იმიტომ სჩანან, რომ მზის სხივი აღარ უშლის.

დღისით მთვარეს იმიტომ : რა აქვს სინათლე, რომ
მზის სხივი ერევა,

ჩვენს ქვეყანას იმიტომ ეძახიან საქართველოს,
რომ აქ მკვიდრნი ქართველები არიან.

ზამთარში ტფილს ტანისამოსს იმიტომ ვიცვამთ,
რომ ერთობ გვცვივა.

წელი გაიყინა იმის გამო, რომ სიცივე დადგა.

1. მიზეზის-გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება მიუგებს შემდეგს კითხვებზე: რატომ? რის გამო?

მიზნ.ს-გარემოებითი დამოკიდებული წინადადება

მე ჩანგური მისთვის მინდა, რომ სიმართლეს
მსახურებდეს.

დედამიწის გულში მისთვის ეძებენ მადნეულობას,
რომ ცხოვრებაში გამოიყენონ.

ჭაღაღდი მისთვის არის, რომ ზედ დავსწეროთ.

გიგო მისთვის მიდის სოფელში, რომ თავისი
მამუელი ფერხზედ დააყენოს.

სანთელი კაცმა მისთვის მოიგონა, რომ ბნელში
გზა გაიკვლიოს.

ემაწვილი მისთვის სწავლობს, რომ ჭკვიანი
შეიქმნეს.

შენ ერმან მოგცა პირველ ღირსება,
რათა დაუცვა ყოფა-ცნოვრება.

1. მიზნის-გარემოებითი დამოკიდებულის წინადადება მიუყვებს შემდეგს კითხვებზედ: რად? რისთვის?

ჩაჩთული წინადადება და ჩაჩთული სიტყვები

როგორც მოგვითხრობს საქართველოს მატრიანე, თარგამოსი იყო იაფეთის შვილის-შვილი.

საქართველოს მატრიანის სიტყვით, ტფილისის აღაშენა ვახტანგ-გორგასლანმა.

შოთა რუსთაველი იყო დაბა რუსთავეთგან, როგორც ვიცით.

მთვარეზედ, როგორც ამბობენ, ჭყარი არ არის.

დედამიწის გულში, როგორც ამბობენ, გამდნარი თხელი ნივთიერება არის.

მეცნიერების სიტყვით, თეთრი ფერი შვიდ ფერისგან შესდგება.

დედამიწა თავის ღერძის გარშემო ჰტრიალებს, როგორც მეცნიერება ამტკიცებს.

1. ჩაჩთული წინადადება არის ისეთი წინადადება, რომელიც ზის სხვა წინადადებაში და ერთობ მცირედ ჰხსნის მისს დელა-აზრს.

2. ჩართული სიტყვებიც ამ კანონს ემორჩილებიან.

3. ჩართული წინადადება და ჩართული სიტყვები უნდა დაშორდნენ დანარჩენს სიტყვებს ან მძიმეთი და ან ტირეთი (—).—თუ კიდევ უფრო მცირედ ჰხსნის წინადადებას, მაშინ ბ რ ჩ ხ ი ლ ე ბ შ ი () უნდა ჩაისყვას ჩართული წინადადება.

მიმატებითი სიტყვა

მიჩანმა, საქართველომ მეფემ, მონათლა ქართველობა მცხეთაში.

ვასტანგმა, მეფემ, დააჩსა ქალაქი ტფილისი.

დავითმა, საქართველომ მეფემ, ალაგო გელათი.

თამარმა, მეფემ, განაბრწყინა საქართველო.

ერეკლემ, საქართველომ მეფემ, დაამარცხა სპარსელები კრწანისში.

სუკტის ცხოველის ეკვლესია ალაგო მცხეთაში მიჩანმა, საქართველომ მეფემ.

1. სიტყვა, რომელიც თან დაჰყვება ქვემდებარეს ან დამატებას და მიუგებს მასთან ერთს და იმავე კითხვაზედ, იწოდება მიმატებად.

2. მიმატება თუ შუაშია, მაშინ ორივე მხრით მძიმე დაისმის და, თუ ბოლოშია, მის წინ უნდა მძიმე და ბოლოში წერტილი.

მოყვანილი წინადადება

დათვმა სთქვა: „სიზმარი ვნასე.“

ქარში ბიჭმა დაიკეესნა; „წავალ, კასეთს შევის-
წავლი.“

კასის ბიჭმა შეუთვალა: „შენ კასეთს ვერ შეის-
სწავლი.“

მთაში ღორმა დაიკეესნა: „ეველგან გავიკეთე ბინა.“

კურდღელმა სთქვა: „ჩირგვში კზივარ.“

ლიასკმა სთქვა: „აუდიდლები, არაკეს არ დაკედა-
რები.“

მოისმა სმა: „არჩილ.“

1. მოყვანილი წინადადება არის ისეთი წინადადება, რომელიც შეიცავს სიტყვა-სიტყვით მოყვანილს სხვის ჰაზრს.

2. მოყვანილ წინადადების წინ უნდა ორი წერტილი (:)

3. თუ თავ-წინადადების წინ ზის მოყვანილი წინადადება, მაშინ ორ წერტილის მაგიერად უნდა მძიმე.

4. მოყვანილი წინადადება ზის წინ წკლე ბ-ში („“).

5. მოყვანილი სიტყვაც ამ კანონს ემორჩილება. მოყვანილი სიტყვა არ შეადგენს ცალკე წინადადებას.

შენი შნვა ა. ორი წერტილი უნდა კიდევ იმ შემთხვევაში, თუ შესმენილთან კითხვა რისმე ჩამოთვლას მოითხოვს,—მე მაქვს: ათი წიგნი, ორი კალამი და ერთი საწერელი.

ბ. მოყვანილ წინადადებას აქვს ჰაზრით დამატებით წინადადების ხასიათი.

მარტივი წინადადება

ნახევარი ცხოვრების გზა გაელიე.

ციმასლობლად ფერხთ ქვეშევიგრძენ მიწა მე.

თაფო ჩემო! ბედი არ გიწერია.

სიტკობოზედა მწარე მეტი დელიე.

ჩანგო ჩემო! ეშხით არ გიჟლერია.

ზლეა სდულს.

ზლეა ჰლელაეს.

ლომი ღრიალებს.

იქეჭა.

გრგეინეა მოისმა.

იელა. ბული სდგას.

1. მარტივი წინადადება არის ისეთი წინადადება, რომელშიაც არის ერთი ქვემდებარე და ერთი შესმენილი და ამხსნელი სიტყვებიც (ზოგჯერ, შეიძლება, არ იყოს), მაგრამ ისეთნი კი, რომელნიც ერთს და იმავე კითხვაზედ არ მიუკვებენ და რომელშიაც, საზოგადოდ, არ არის ისეთი სიტყვები,

რომ, რამ-ნაირად, მათგან ერთ წინადადების მეტი შესდგეს.

მაშასადამე, ყოველი მოკლე და გრცელი წინადადება არის მარტივი წინადადება.

რთულნი წინადადებანი

რთული წინადადება არის ისეთი წინადადება, რომელიც შესდგება ორის ან რამდენიმე მარტივი წინადადებისაგან, ან ერთი თავი წინადადებაა და დანარჩენი დამოკიდებულნი.

რთულნი წინადადებანი განიყოფებიან:

ა. გაერთებული წინადადება

ბ. შეერთებული წინადადება.

გაერთებული წინადადება

ათრინდა ქორი, ათრინდა, არაგვი ჩაინადირა, მცხეთას დაეცა დედალსა ავჭალას მტკერი აღინა. დაჰქელივლეს, ჩაუნისკარტეს, გაჰკრეს, გამოჰკრეს ბრჭყალები.

სისხლი აღინეს ღამურას, ამოუბნეულეს თვალები.

დაღმა დაეშვა ღამურა, მიჰმართა ისევე ძველს სა-
დგურს

მას შეძლებ ნანგრევში ბუღობს, დღისით ვერ
ჩნდება სირცხვილით.

ერთხელ კუ და მორიელი დამოპილდნენ.

კაინი, აბელი და სეთი ადამის შვილები იყვნენ.

სემი, ქამი და იათეთი ნოეს შვილები იყვნენ.

ვის კვადრება თაკებთან კუდის ბზევა და ღზე-
ნაო.

1. გაერთებული წინადადება არის
ისეთი წინადადება, რომელშიაც ერთი ქვემდებარე
და რამდენიმე შესმენილი, ან რამდენიმე ქვემდებარე და
ერთი შესმენილი, ან ერთი ქვემდებარე, ერთი შესმე-
ნილი და რამდენიმე ამხსნელი სიტყვა, რომელნიც მიუ-
გებენ ერთს და იმავე კითხვაზედ.

2. სიტყვები, რომელნიც მიუგებენ ერთს და
იმავე კითხვაზედ, უნდა დაეაშორათ ერთმანერთს
მძიმეთი, თუ მათ შუა არ არის კავშირი «და».

შენიშნვა. გაერთებული წინადადება შეიძლება დაგ-
ჭუთ რამდენიმე საკუთარ მარტივ წინადადებად.

შეერთებული წინადადება

ჰანანება, ბული სდგას, უჭირს საბრალო ყანასა.

იტეპა, ცრკვინვა მოისმა, იელა სადღან ცაშია.

1. შეერთებული წინადადება არის

ისეთი წინადადება, რომელიც შეიცავს ერთს თავს-
წინადადებას და ერთს, ან რამდენიმე დამოკიდებულს
წინადადებას; ან ორს, ან რამდენიმე მარტივს დამო-
უკიდებელს წინადადებას.

წერტილ-მძიმე

უფრო და უფრო ჩამოცხა, მიწუსს მაშვრალი
სულია;

ახსაით იპერის ნიაჭი, ცა რაცლა მოსუშულია.

1. როდესაც რთული წინადადება შემდგარია
რამდენიმე მარტივ მოკლე წინადადებისაგან, მაშინ
მათ შუა უნდა მძიმე და, თუ რთული წინადადება
შემდგარია ორის, ან რამდენიმე ვრცელ წინადადე-
ბისაგან, მაშინ მათ შუა უნდა წერტილ-მძი-
მე (;)

შემოკლებული დაძაბებითი დაბოკიდებული
წინადადება

იაკობს არ უნდოდა, ეგვიპტეში რომ გარდასახ-
ლებულიყო.

იაკობს არ უნდოდა ეგვიპტეში გარ-
დასახლებულიყო.

იაკობს არ უნდოდა ეგვიპტეში გარდა-
დასახლება.

მოსე სცდილობდა, რომ ებრაელები ეგვიპტე-
ლებისაგან გამოეხსნა.

მოსე სცდილობდა ებრაელები ეგვიპ-
ტელებისაგან გამოეხსნა.

მოსე სცდილობდა ებრაელების გამო-
ხსნას ეგვიპტელებისაგან.

ერთმა სთქვა, რომ განეძარცვოთო.

ერთმა სთქვა განეძარცვოთო.

ერთმა სთქვა განეძარცვა.

გიგოს უნდოდა, რომ შინ წასულიყო.

გიგოს უნდოდა შინ წასულიყო.

გიგოს უნდოდა შინ წასვლა.

შემოკლებული განძაბებითი დაბოკიდებული
წინადადება

იმდენი ჯარი შეეკრიბა, რომ მიწას ემძიმებოდა.

იმდენი ჯარი შეიკრიბა, მიწას ემძიმებოდა.
იმისთანა სთქვი, რომ შესაძლებელი იყოს.

იმისთანა სთქვი, შესაძლებელი იყოს.

ისეთი ამბავი გვითხარი, რომ ჩვენ არ ვიცოდეთ.

ისეთი ამბავი გვითხარი, ჩვენ არ ვიცოდეთ.

შ.ოთამ, რომელმაც ვეფხის-ტყაოსანი დასწერა,
ასახელა საქართველო.

შოთამ, ვეფხის-ტყაოსნის დამწერი-
მა, ასახელა საქართველო.

აკაკი წერეთელი, რომელმაც თორნიკე ერის-
თავი დასწერა, საუკეთესო მწერალთაგანია.

აკაკი წერეთელი, თორნიკე ერისთავის
დამწერი, საუკეთესო მწერალთაგანია.

კაც-ა აღამიანი, რომელიც თ. ი. ჭავჭავაძემ დასწე-
რა, შეადგენს დიდს განძს ქართულს მწერლობაში.

კაცია აღამიანი, თ. ი. ჭავჭავაძის გან-
დაწერილი, შეადგენს დიდს განძს ქართულს
მწერლობაში.

ილია ჭავჭავაძისგან დაწერილი კაცია აღამიანი
დიდს განძს შეადგენს ქართულს მწერლობაში.

თხზულება, რომელსაც სიყმაწვილეში სწერენ,
უფრო ცეცხლ-მფრქვევია.

თხზულება, სიყმაწვილეში ნაწერი,
უფრო ცეცხლ-მფრქვევია.

სიყმაწვილეში ნაწერი თხზულება უფრო ცეცხლ-
მფრქვევია.

შემოკლებული მოქმედების-გუარის დამოკიდებული წინადადება

ჰყვიროდა, როგორც კაცი.
ჰყვიროდა კ ა ც ი ე ი თ.
ფთხრიალეზდა, როგორც ჩიტი.
ფთხრიალეზდა ჩ ი ტ ი ე ი თ.
კნაოდა, როგორც კატა.
კ ა ტ ა ს ა ე ი თ კნაოდა.
ბრწყინაედა, როგორც მზე.
მ ზ ე ს ა ე ი თ ბრწყინაედა.
ღრიალებდა, როგორც ლომი.
ღრიალებდა ლ ო მ ი ე ი თ,
ქარი ჰყენესოდა, როგორც დაქრილი კაცი.
ქარი ჰყენესოდა დ ა ქ რ ი ლ კ ა ც ი ე ი თ.

შემოკლებული მიზეზის-გარემოების დამოკიდებული წინადადება

კაცი ტანჯვას ადვილად ითმენს, იმიტომ რომ მომთაყვანის იმედი აქვს.

კაცი ტანჯვას ადვილად ითმენს მ ო მ ა ე ა ლ ი ს ი მ ე დ ი თ.

გლები შეწუხებულია, იმიტომ რომ ღარიბია.
გლები შეწუხებულია ს ი ღ ა რ ი ბ ი ს გ ა მ ო .
ქარი ჩნდება, იმიტომ რომ ჰაერი მოძრაობს.
ქარი ჩნდება ჰ ა ე რ ი ს მ ო ძ რ ა ო ბ ი ს გ ა -
მ ო .

შემოკლებული მიზნის-გარემოების დამოკიდე- ბული წინადადება

გონება კაცს იმისთვის აქვს, რომ ჭეშმარიტება დაიცვას.

გონება კაცს ჭ ე შ მ ა რ ი ტ ე ბ ი ს დ ა ს ა ც ვ ე -
ლ ა დ ა ქ ე ს .

ფული კაცმა იმისთვის გააჩინა, რომ საჭიროება უფრო ადვილად დაიკმაყოფილოს.

ფული გააჩინა კაცმა ს ა ჭ ი რ ო ე ბ ი ს უ ფ რ ო
ა დ ვ ი ლ დ ა ს ა კ მ ა ყ ო ფ ი ლ ე ბ ლ ა დ .

ქვა-ნახშირი კაცმა იმისთვის მოსძებნა, რომ ცხოვრება გაიადვილოს.

ქვა-ნახშირი მოსძებნა კაცმა ც ხ ო ე რ ე ბ ი ს
გ ა ს ა ა დ ვ ი ლ ე ბ ლ ა დ .

საათი კაცმა იმისთვის გამოიგონა, რომ დრო შეიტყოს.

საათი გამოიგონა კაცმა დ რ ო ს შ ე ს ა ტ ყ ო -
ბ ლ ა დ .

1. დამოკიდებულნი წინადადებანი შემოკლდებიან ამგეარად:

ან ჩამოიცლიან კავშირს, რომლის ძალითაც ისინი თავ-წინადადებას უერთდებიან, ან წინადადებაში ზმნა ზმისგან ნაწარმოებ ზედშესრულად იქცევა, ან და უბრალო ამხსნელ სიტყვების სახეს მიიღებენ.

უ ე ნ ი შ ნ გ ა. ა. როდესაც დამოკიდებული წინადადება კავშირს ჩამოიცლის, მაშინ მის წინ მძიმე საჭირო აღარ არის.

გამოირიცხვიან განმარტებითნი დამოკიდებულნი წინადადებანი, რომელნი, თუმცა კავშირს „რომ“ ჩამოიცლიან, მაგრამ მძიმე შაინც უნდა.

ბ. როდესაც დამოკიდებულს წინადადებაში ზმნა ზედშესრულად გარდაიქცევა, მაშინ შემოკლებული წინადადება მძიმეებში უნდა იყოს.

გ. როდესაც დამოკიდებული წინადადება უბრალო ამხსნელ სიტყვებად იქცევა, მაშინ მძიმეები აღარ უნდა.

ეთიოპოლოგია

სიტყვის ნაწილები

აწესებითი სახელი

სად მთანი უინვის გვირგვინით აწიან ცაღმდე
ასუღნი
და მღინარენი ზახილით ზვირთის ზვირ-
თებზედ მსროლეღნი.
საქართვეღოს მეფემ ბაგრატ მესამემ აღაგო
ქუთაისში უოვღად-წმიღის ტაძარი.
ზე ხიღისგან, ხიღი ხისგან, ნათქვამია, იღნო-
ბეზა.

1. არსებითი სახელი არის იხეთი ცვა-
ლებადი სიტყვის ნაწილი, რომელიც უჩვენებს ყო-
ველ-გეარ საგნების სახელს.

2. არსებითი სახელი მიუგებს უემღეგს კითხვებ-
ზეღ: ვინ? რა? ვისი? რის? ვის? რას? რამ? რით?
რად?

საგნების დაყოფა

საგნები განიყოფებიან:

ა. გრძნობითი საგანი.

ბ. განყენებითი საგანი.

გრძნობითი საგანი არის ისეთი საგანი, რომელსაც განვიცდით ჩვენის ხუთის გრძნობით,— მაგ. ხე, სახლი, მთა მდინარე, კაცი, კალიამი, ქვა, საწერელი, დანა და სხე.

განყენებითი საგანი არის ისეთი საგანი, რომელსაც მხოლოდ გონებაში წარმოვიდგენთ,— მაგ. მხიარულება, ბედნიერება, სინიღისი, მწუხარება, მოთმინება, განგება, ზნეობა, ზარმაცობა, ბეჯითობა და სხე.

გრძნობითის საგნების დაყოფა

გრძნობითი საგნები არიან:

ა. სულიერი საგანი

ბ. უსულო საგანი

სულიერი საგანი არის ისეთი საგანი, რომელსაც თავის ნებაზედ შეუძლია მოძრაობა,— მაგ. კაცი, ლომი, ვეფხვი, კატა, ძაღლი, ცხენი, თავვი პეპელა, ბუზი და სხ.

უსულო საგანი არის ისეთი საგანი, რომელსაც თავის თავად არავითარი მოძრაობა არ შეუძ-

ლია,—მაგ. ქვა, მიწა, ხე, კალამი, წიგნი, საწერე-
ლი, ქალაქი და სხ.

არსებით სახელის დაყოფა

არსებითი სახელნი არიან:

ა. საკუთრებითი არსებითი სახელი.

ბ. საზოგადო არსებითი სახელი.

გ. შემკრებლობითი არსებითი
სახელი.

საკუთრებითი არსებითი სახელი

პრტაანი. ბორი, მცხეთა და ტფი-
ლისი სძევან მტკვარზედ,—მნი, მუთაისი
და ფოთარიონზედ. სიონი ჯვარი-მამა,
მეტეხი, ბეთლემი, მამა-დავით და პნ-
ჩის-ხატი უძველეს ეკლესიებად ითვლებიან ტფი-
ლისში. ნარიყალა, შურის-ციხე და მეტე-
ხის-ციხე არიან ტფილისში უძველესი ციხეები.
ერეკლე ბატონიყო საქართველოს უკეთესი გმირი.

საკუთრებითი სახელი არსებითი არის ისეთი სა-
ხელი, რომელიც განარჩევს ერთგვარ საგნების ერთს
რომელიმე სახელს დანარჩენებისგან.

საზოგადო არსებითი სახელი

შეირუა მიწა, შეირუა ზენა,

ბნელმა მოიცილა ცა და ქვეყანა.

მთანი და ბარნი დასქდნენ, დაირღვნენ,
 ზღვა ებრძვის ნავსა, ქარი აფრასა.
 ხევი ხევს მისდევს, ველი ეედს, გორი გორს
 გადაჭხლართვია.

გაჭკუო ქარი, გააჰე წყალი გარდაიარე კლდე-
 ნი და ღრენი.

1. საზოგადო არსებითი სახელი უჩვენებს ერთგვარ საგნების საერთო სახელს.

შეკრებლობითი არსებითი სახელი

ნახირი მოდის ველზედა. მოაზედ თურა გაიშალა.
 შარშან დიდძალი ჯოგი მოარეკეს კახეთითგან.
 გუნდნი და გუნდნი გაყვადთა სსანან მამულის
 მფარველნი

1. შემკრებლობითი არსებითი სახელი უჩვენებს ერთგვარ საგნების კრებას.

მხოლოობითი და მრავლობითი რიცხვი

რიცხვი არის ორი: მხოლოობითი და მრავლობითი.

მხოლოობითი რიცხვი იხმარება მაშინ, როდესაც ლაპარაკი ერთს საგანზედ არის და მრავლობითი რიცხვი მაშინ, როდესაც ლაპარაკი ორს ან ბევრს საგანზედ არის.

არსებითი სახელნი, რომელნიც იხმარებიან მხოლოობით რიცხვში:

ა. საკუთრებითი არსებითი სახელი.

ბ. ფრეიერი საგანი: ესე იგი ისეთი საგანი, რომელიც მრავალ.ერთგვარ საგნებისგან არის შემდგარი, ასე რომ, ურიცხვ ნაწილებადაც რომ დაიყოს, მაინც არ ჰკარგავს წინანდელს სახელს.—მაგ. ოქრო, გერცხლი, სპილენძი, ტყვია, ქაღალა, უქვილი, ქვიშა, სილა, ალი, წყალი, ცეცხლი და სხვ.

• კანკლედობა და ბრუნვა

ბ რ უ ნ ვ ა		მსოფ. რიცხ.	მრავლ. რიცხვი
1	სახელოებითი	სასლ-ი	სასლ-ებ-ი
2	ნათესაობითი	სასლ-ის (ა)	სასლ-ებ-ის (ა)
3	მიცემითი	სასლ-ს (ა)	სასლ-ებ-ს (ა)
4	მოთხრობითი	სასლ-მა (ბ)	სასლ-ებ-მა (ბ)
5	მოქმედებითი	სასლ-ით (ბ)	სასლ-ებ-ით (ა)
6	განვითარებითი	სასლ-ად (ა)	სასლ-ებ-ად (ა)
7	წოდებითი	სასლ-ო	სასლ-ებ-ო

1. სიტყვების დაბოლოების ცვალემა არის ბრუნვა. ბრუნვის შემწეობით ვგებულობთ სიტყვის დამოკიდებულებას წინადადებაში.

2. სიტყვის დაბოლოება ბრუნვებზედ და რიცხეში არის კანკლედობა.

3. ძართულს ენას აქვს შეიდი ბრუნვა.

ა. სახელოებითი ბრუნვა, რომელიც მიუგებს კითხვებზედ: ვინ? რა?

ბ. ნ ა თ ე ს ა ო ბ ი თ ი ბ რ უ ნ ე ა , რ ო მ ე ლ ი ც მიუგებს კითხვებზედ: ვ ი ს ი ? რ ი ს ?

ბ. მ ი ც ე მ ი თ ი ბ რ უ ნ ე ა , რ ო მ ე ლ ი ც მიუგებს კითხვებზედ: ვ ი ს ? რ ა ს ?

დ. მ ო თ ხ რ ო ბ ი თ ი ბ რ უ ნ ე ა , რ ო მ ე ლ ი ც მიუგებს კითხვებზედ: ვ ი ნ ? რ ა მ ?

მ. მ ო ქ მ ე დ ე ბ ი თ ი ბ რ უ ნ ე ა , რ ო მ ე ლ ი ც მიუგებს კითხვებზედ: ვ ი ს ი თ ? რ ი თ ?

მ. გ ა ნ ვ ი თ ა რ ე ბ ი თ ი ბ რ უ ნ ე ა , რ ო მ ე ლ ი ც მიუგებს კითხვებზედ რ ა ლ დ ?

ზ. წ ო ლ დ ე ბ ი თ ი ბ რ უ ნ ე ა , რ ო მ ე ლ ი ც ხ შ ი რ ა ლ ს ა ნ ე ლ ო ბ ი თ ბ რ უ ნ ე ა ს ჰ გ ა ე ს , მ ა გ რ ა მ ზ ო გ ჯ ე რ თ ა ე ი ს ი ს ა კ უ თ ა რ ი ღ ა ბ ო ლ ო ე ბ ა ც ა ქ ე ს .

იმ აწსებით სასელების კანკლედობა, რომელნიც დაბოლოვდებიან შემდეგს ასოებზედ: ი, ბ, გ, დ, ვ, ზ, თ, კ, ლ, მ, ნ, პ, რ, ს, ტ, ფ, ქ, ყ, ხ, ჭ.

მ ხ ე ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ კ ი

1	სას.	დედოფალ-ი		ლუარსაბ
2	ნათ.	დედოფალ-ის	(ა)	ლუარსაბ-ის (ა)
3	მიც.	დედოფალ-ს	(ა)	ლუარსაბ-ს (ა)
4	მოთ.	დედოფალ-მა	(ბ)	ლუარსაბ-მა (ბ)
5	მოქ.	დედოფალ-ით	(ა)	ლუარსაბ-ით (ა)
6	გან.	დედოფალ-ად	(ა)	ლუარსაბ-ად (ა)
7	წოდ.	დედოფალ-ო		ლუარსაბ

მ რ ა კ ლ ო ბ ი თ ი რ ი ც ხ ე ი		
	შირკული დაბოლოება	მეორე დაბოლოება
სას.	დედოფლ-ებ-ი	დედოფალ-ნი
ნათ.	დედოფლ-ებ-ის (ა)	დედოფალ-თ (ა)
მიც.	დედოფლ-ებ-ს (ა)	დედოფალ-თ (ა)
მოთ.	დედოფლ-ებ-მა (ბ)	დედოფალ-თ (ა)
მოქ.	დედოფლ-ებ-ით (ა)	—
ტან.	დედოფლ-ებ-ად (ა)	—
წოდ.	დედოფლ-ებ-ო	დედოფალ-ნ-ო

1. საკუთრებითს არსებითს სახელს მრავლობითი რიცხვი არ აქვს.

2. სიტყვები, რომელნიც დაბოლოვდებიან ბ, გ, დ, ვ, ზ, თ, ქ, ლ, მ, ნ, პ, რ, ს, ტ, ფ, ძ, ყ, ხ, ჰ-ზედ, ყველა ბრუნვების დაბოლოებას პირდაპირ მიიღებენ.

3. სიტყვები, რომელნიც დაბოლოვდებიან ი-ზედ, მოიკვეცენ ამ დაბოლოებას და ისე მიიღებენ დანარჩენ ბრუნვების დაბოლოებას.

შ ე ნ ი შ ნ ვ ა . ი-ზედ დაბოლოებული ადამიანის ზოგიერთი სახელები ამ კანონს არ ემორჩილებიან, — მაგ. გ ი ო რ გ ი, ი რ ა კ ლ ი მოთხრობით ბრუნვაში პირდაპირ მიიღებენ დაბოლოებას მ (გიორგი-მ ირაკლი-მ) და მიცემითს ბრუნვაში ჰგავან ნათესობითს ბრუნვას (გიორგ-ი-ს რაკლ-ი-ს) და არა გიორგ-ს, ირაკლ-ს და სხვ.

მრავლობით რიცხვის პირველი დაბოლოება

სიტყვები, რომელნიც დაბოლოდებიან ი-ზედ, მოიკვეციან ამ დაბოლოებას და ისე მიიღებენ ჯერ მრავლობით რიცხვის ნიშანს მბ და დასასრულ დაბოლოებას ი. ამგვარად მიღებული სიტყვები იკანკლედებიან აღნიშნულ კანონის ძალით.

მრავლობით რიცხვის მეორე დაბოლოება

ბოლო მოკვეცილ სიტყვას მიემატება მრავლობით რიცხვის ნიშანი ნ და შემდეგ დაბოლოება. ეს იქნება სახელობითი ბრუნვა. ნათესაობით ბრუნვაში, მიცემითში და მოთხრობითში მრავლობით რიცხვის ნიშნად მიიღებს ასოს ო. მოქმედებითი და განვითარებითი ბრუნვა არ აქვს. წოდებით ბრუნვაში ბოლო მოკვეცილ სიტყვას ჯერ მრავლობით რიცხვის ნიშანი ნ მიემატება და დასასრულ წოდებით ბრუნვის ნიშანი ო.

მარჯიშობა. შემდეგის სიტყვების კანკლედობა: კაცო, კალამი, სანთელი, საწერელი, წიგნი, სავარცხელი, ლოგინი, საათი, ქაღალდი, საფენი, სავარძელი, ვარცლი, ხვიშირი, არქი, ღერძი, ბორბალი, ურემი, მორგვი, ლართხი, რევაზ, ფარნავეაზ, ზურაბ, მარიაშ, სიმონ, დავით, ეახტანგ, ზვიად, ჯიმშედ, რევი, ტელემაკ, ავთანდილ, ამზასპ, ელიზბარ, სარგის, ბაგრატი, როსაფ, ზირაქ, ბაყბაყ, ვამეხ, შაჰ, აზორკ.

იმ აწესებით სასელები კანკლედობა, რომელ-
ნიც დაბოლოვდებიან ა-ზედ.

მ ს ლ ლ ბ ი თ ი რ ი ც ხ ვ ი		
სახ.	მამ-ა	საზოგადოება-ა
ნათ.	მამ-ის (ა)	საზოგადოება-ის (ა)
მიც.	მამ-ა-ს (ა)	საზოგადოება-ა-ს (ა)
მოთ.	მამ-ა-მ (ან)	საზოგადოება-ა-მ (ან)
მოქ.	მამ-ით (ა)	საზოგადოება-ით (ა)
განვ.	მამ-ა-დ (ა)	საზოგადოება-ად (ა)
წოდ.	მამ-ა-ო, ვ.	საზოგადოება-ა-ო, ვ.

მ რ ა კ ლ ბ ი თ რ ი ც ხ ვ ი			
პირველი დაბოლოება		მეორე დაბოლოება	
სახ.	მამ-ებ-ი	მამა-ნ-ი	საზოგადოება-ნ-ი
ნათ.	მამ-ებ-ის (ა)	მამა-თ(ა)	საზოგადოება-თ (ა)
მიც.	მამ-ებ-ს (ა)	მამა-თ(ა)	საზოგადოება-თ (ა)
მოთ.	მამ-ებ-მა (ან)	მამა-თ(ა)	საზოგადოება-თ (ა)
მოქ.	მამ-ებ-ით (ა)	—	—
განვ.	მამ-ებ-ად (ა)	—	—
წოდ.	მამ-ებ-ო	მამა-ნ-ო	საზოგადოება-ნ-ო

1. სიტყვები, რომელნიც დაბოლოვდებიან ა-ზედ, მიცემით ბრუნვაში, მოთხრობითში და წოდებითში პირდაპირ მიიღებენ ბრუნვის დაბოლოებას.

2. მოთხრობით ბრუნვაში, კეთილ ხმოვანებისათვის, მიიღებენ შემოკლებულს დაბოლოებას მ, რადგან მას წინაუძღვის ხმოვანი ასო.

წოდებით ბრუნვაში აქვსთ დაბოლოება მ და მ. ზოგჯერ სახელობითს ბრუნვას ჰგავს.

1. სიტყვები, რომელნიც დაბოლოვდებიან მბა-ზედ, მრავლობით რიცხვის პირველ დაბოლოებით არ იხმარებიან.

2. სიტყვები, რომელნიც დაბოლოვდებიან ა-ზედ, იკანკლედებიან მრავლობით რიცხვის პირველ დაბოლოებით ისე, როგორც კ ა ც ი, ვ ა ჟ ი, ს ა ხ ლ ი და სხე. მრავლობით რიცხვის მეორე დაბოლოებას კი პირდაპირ მიიღებენ. ზამოირიცხვის მხოლოდ სიტყვა მ ე ლ ა, რომელიც მრავლობით რიცხვის მეორე დაბოლოებაში იქნება მ ე ლ - ნ - ი და არა მელა-ნ-ი.

შ ე ნ ი შ ნ გ ა. ა-ზედ დაბოლოებული ადამიანის სახელები და გვარები ამ კანონს არ ემორჩილებიან,—მაგ. მ ა რ თ ა, მ ა ტ რ ო ნ ა, მ ა რ გ ა რ ი ტ ა ნათესაობითს ბრუნვაში პირდაპირ მიიღებენ დაბოლოებას ს (ი)—მარგარიტა-ს (ი) და მოქმედების ბრუნვაში თ ი—მარგარიტა-თ ი და სხ.

ვ ა რ ჯ ი შ ო ბ ა. შემდეგის სიტყვების კანკლეობა: დ ე ლ ა, დ ა, ბ ი ძ ა, მ ა მ ი ლ ა, დ ა ნ ა, ფ ა ნ ჯ ა რ ა, ყ ა ნ ა, თ მ ა, კ ა ტ ა, ც ა, წ ი ნ დ ა, წ ა ლ ა, მ ა გ ი ლ ა, ჭ ა, ყ ე ლ ა, მ თ ა, რ ც ხ ი ლ ა, ფ ა ლ ა ე ა, გ ო გ ა ე ა, ე ლ ი ა ე ა.

იმ აწესებით, სასელების კანკლედობა, რომელნიც დაბოლოვდებიან ე-ზედ.

	მსოლ. რიცხ.	მრავლობითი რიცხვი	
		პირვ. დაბოლ.	მეორე დაბოლ.
სახ.	ხ-ე	ხე-ები	ხე-ნი
ნათ.	ხ-ის (ა)	ხე-ების (ა)	ხეთ (ა)
მიც.	ხ-ეს (ა)	ხე-ებს (ა)	ხეთ (ა)
მოთ.	ხ-ემ (ან)	ხე-ებმა (ბ)	ხეთ (ა)
მოქ.	ხ-ით (ა)	ხე-ებით (ა)	—
გან.	ხ-ედ (ა)	ხე-ებ ად (ა)	—
წოდ.	ხ-ე-ო, ვ.	ხე-ებ-ო	ხე-ნ-ო

•

1. სიტყვები, რომელნიც დაბოლოვდებიან ე-ზედ, მიცემით ბრუნვაში, მოთხრობითში, განვითარებითში და წოდებითში პირდაპირ მიიღებენ თავიანთ ბრუნვების დაბოლოებას. მოთხრობით ბრუნვაში, კეთილხმოვანებისთვის, მიიღებენ შემოკლებულს დაბოლოებას მ, რადგან მას წინაუძღვის ხმოვანი ასო. ნათესაობით ბრუნვაში კი ბოლო მოკვეცილ სიტყვას მიემატება ნათესაობით ბრუნვის დაბოლოება.

მრავლობითს რიცხვში ორივე დაბოლოებას პირდაპირ მიიღებენ.

შ ე ნ ი შ ნ გ ა. ამ კანონს არ ემორჩილებიან ადამიანის სახელები,—მაგ. პ ე ტ რ ე, ი გ ა ნ ე ნათესაობითს ბრუნვაში

პირდაპირ მიიღებენ დაბოლოებას ს (ი) და მოქმედებითს ბრუნვაში თ ი,—მაგ. პეტრე-ს (ი), პეტრე-თ ი.

ე ა რ ჯ ი შ ო ბ ა. შემდეგის სნტყეების კანკლედობა: ტყე, მდინარე, ციხე, სახე, ცახე, მთვარე, მზე, კლდე, ზღუდე.

ემ აწესებით სასელების კანკლედობა, რომელნიც დაბოლოვდებიან ო-ზედ და უ-ზედ.

მს. რიცხ.		მრავლობითი რიცხვი	
		პირველი დაბოლ.	მეორე დაბ.
სას.	სარ-ო	სარო-ებ-ი	სარო-ნ-ი
ნათ.	სარ-ო-ს (ი)	სარო-ებ-ის (ს)	სარო-თ (ს)
მიც.	სარ-ო-ს (ა)	სარო-ებ-ს (ა)	სარო-თ (ა)
მოთ.	სარ-ო-მ (ან)	სარო-ებ-მა (ბ)	სარო-თ (ს)
მოქ.	სარ-ო-თი	სარო-ებ-ით (ა)	—
გან	სარ-ო-დ (ა)	სარო-ებ-ად (ა)	—
წოდ.	სარ-ო-ო, .გ.	სარო-ებ-ო	სარო-ნ-ო

1. სიტყვები, რომელნიც დაბოლოვდებიან ო-ზედ, ყველა ბრუნვების დაბოლოებას პირდაპირ მიიღებენ, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ მოქმედებითს ბრუნვაში დაბოლოებად აქვსთ თი და ნათესაობით ბრუნვაში ს (ი).

2. მრავლობით რიცხვში ორივე დაბოლოებას პირდაპირ მიიღებენ.

3. ამგვარადვე იკანკლედებიან ის სიტყვებაც, რომელნიც დაბოლოვდებიან უ-ზედ.

უ ე ნ ი უ ნ გ ა. ამ კანონს არ ემორჩილება სიტყვა ღ გ ი ნ ო, რომელიც დანარჩენს ბრუნვებში ისე იხმარება, როგორც ქ ა ლ ა ლ დ ი, კ ა ლ ა მ ი, მაგრამ მხოლოდ მხოლოდობით რიცხვში. მრავლობით რიცხვში კი ო-ს და უ-ს დაბოლოებას ემორჩილება.

ე ა რ ჯ ი უ ო ბ ა, შემდეგის სიტყვების კანკლედობა: ო რ მ ო, თ ა რ ო, ბ უ, ს უ რ ო, ხ უ რ ო, ოქრო, კუ, სურდო, სახელო, მუდო.

იმ აწესებით სახელებს კანკლედობა, რომელნიც გარეკანის შესუდუ-
ლობით ერთი და იგივე აწიან, მაგრამ მნიშვნელობით კი სხვა და
სხვა:

1. თვალღი (მხედველობის არგანო) 2. თვალღი (ძვირფასი ქვა) 3. კეა-
ღი (ფეხის ნაწილი) 4. კეაღი (ბოსტნის) 5. წეღი (სხეულის) 6. წეღი
(წელიწადი).

მ ს ზ ლ რ ბ ი თ ი რ ი ც ხ კ ი						
სახ.	1. თვალღი	2. თვალღი	3. კეაღი	4. კეაღი	5. წეღი	6. წეღი
ნათ.	თვალღის (ა)	თვალღის (ა)	კეაღის (ა)	კეაღის (ა)	წეღის (ა)	წეღის (ა)
მიტ.	თვალღ-ს (ა)	თვალღ-ს (ა)	კეაღ-ს (ა)	კეაღ-ს (ა)	წეღ-ს (ა)	წეღ-ს (ა)
მით.	თვალღ-მა (ბ)	თვალღ-მა (ბ)	კეაღ-მა (ბ)	კეაღ-მა (ბ)	წეღ-მა (ბ)	წეღ-მა (ბ)
მოქ.	თვალღ-ით (ა)	თვალღ-ით (ა)	კეაღ-ით (ა)	კეაღ-ით (ა)	წეღ-ით (ა)	წეღ-ით (ა)
კან	თვალღ-ად (ა)	თვალღ-ად (ა)	კეაღ-ად (ა)	კეაღ-ად (ა)	წეღ-ად (ა)	წეღ-ად (ა)
წოდ.	თვალღ-ო	თვალღ-ო	კეაღ-ო	კეაღ-ო	წეღ-ო	წეღ-ო

მრავლობით რიცხვის პირველი დაბოლოება

სას.	1. თკაღებ-ი	2. თკაღებ-ი	3. კკაღებ-ი	4. კკაღებ-ი	5. წკაღებ-ი	6. წკაღებ-ი
ნათ.	თკაღებ-ის(ს)	თკაღებ-ის(ს)	კკაღებ-ის(ს)	კკაღებ-ის(ს)	წკაღებ-ის(ს)	წკაღებ-ის(ს)
მიც.	თკაღებ-ს	თკაღებ-ს	კკაღებ-ს	კკაღებ-ს	წკაღებ-ს	წკაღებ-ს
მოთ.	თკაღებ-მა	თკაღებ-მა	კკაღებ-მა	კკაღებ-მა	წკაღებ-მა	წკაღებ-მა
მოქ.	თკაღებ-ით	თკაღებ-ით	კკაღებ-ით	კკაღებ-ით	წკაღებ-ით	წკაღებ-ით
გან.	თკაღებ-ად	თკაღებ-ად	კკაღებ-ად	კკაღებ-ად	წკაღებ-ად	წკაღებ-ად
წოდ.	თკაღებ-ო	თკაღებ-ო	კკაღებ-ო	კკაღებ-ო	წკაღებ-ო	წკაღებ-ო

მრავლობით რიცხვის მეორე დაბოლოება

სას.	1. თკაღ-ნი	2. თკაღ-ი	3. კკაღ-ნი	4. კკაღ-ნი	5. წკაღ-ნი	6. წკაღ-ნი
ნათ.	თკაღ-თ(ს)	თკაღ-თ(ს)	კკაღ-თ(ს)	კკაღ-თ(ს)	წკაღ-თ(ს)	წკაღ-თ(ს)
მიც.	თკაღ-თ	თკაღ-თ	კკაღ-თ	კკაღ-თ	წკაღ-თ	წკაღ-თ
მოთ.	თკაღ-თ	თკაღ-თ	კკაღ-თ	კკაღ-თ	წკაღ-თ	წკაღ-თ
მოქ.	—	—	—	—	—	—
გან.	—	—	—	—	—	—
წოდ.	თკაღ-ნ-ო	თკაღ-ნ-ო	კკაღ-ნ-ო	კკაღ-ნ-ო	წკაღ-ნ-ო	წკაღ-ნ-ო

მხრულობითი რიცხვი

სას.	ღმერთ-ი	სუცეს-ი
ნათ.	ღმერთ-ის (ა), ღვთ-ის (ა)	სუცეს-ის (ა)
მიც.	ღმერთ-ს (ა)	სუცეს-ს (ა)
მით.	ღმერთ-მა (ბ)	სუცეს-მა (ბ)
მოქ.	ღმერთ-ით (ა) ღვთ-ით (ა)	სუც-ით (ა)
გან.	ღმერთ-ად (ა), ღვთ-ად (ა)	სუც-ად (ა)
წ.	ღმერთ-ო	სუცეს-ო

მრავლობითი რიცხვი

პირვ. დაბოლოება		მეორე დაბოლოება		
სას.	—	სუც-ებ-ი	ღმერთ-ნ-ი	სუცეს-ნ-ი
ნათ.	—	სუც-ებ-ის (ა)	ღმერთ-თ (ა)	სუცეს-თ (ა)
მიც.	—	სუც-ებ-ს (ა)	ღმერთ-თ (ა)	სუცეს-თ (ა)
მით.	—	სუც-ებ-მა (ბ)	ღმერთ-თ (ა)	სუცეს-თ (ა)
მოქ.	—	სუც-ებ-ით (ა)	—	—
განვ.	—	სუც-ებ-ად (ა)	—	—
წოდ.	—	სუც-ებ-ო	ღმერთ-ნ-ო	სუცეს-ნ-ო

სახ.	კასტანგ გორგასლან
ნათ.	კასტანგ გორგასლან-ის (ა)
მიც.	კასტანგ გორგასლან-ს (ა)
მოთ.	კასტანგ გორგასლან-მა (ბ)
მოქ.	კასტანგ გორგასლან-ით (ა)
გან.	კასტანგ გორგასლან-ად (ა)
წოდ.	კასტანგ გორგასლან

1. თუ არსებითს სახელს თან მიჰყვება სიტყვა, რომელიც მის ღირსების, ან ღიდების ან რამ წოდების გამოხატეელია, — მაშინ იკანკლედება მხოლოდ უკანასკნელი სიტყვა და პირველი კი უცვლელად რჩება ყველა ბრუნვებში.

რთულ სიტყვის კანკლედობა

მს. რიცხ.		მრავლობითი რიცხვი	
		პირვ. დაბოლ.	მეორე დაბ.
სახ.	ვაჟ-კატ-ი	ვაჟ-კატ-ები	ვაჟ-კატ-ნი
ნათ.	ვაჟ-კატ-ის (ა)	ვაჟ-კატ-ების (ა)	ვაჟ-კატ-თ (ა)
მიც.	ვაჟ-კატ-ს (ა)	ვაჟ-კატ-ებს (ა)	ვაჟ-კატ-თ (ა)
მოთ.	ვაჟ-კატ-მა (ბ)	ვაჟ-კატ-ებ-მა (ბ)	ვაჟ-კატ-თ (ა)
მოქ.	ვაჟ-კატ-ით (ა)	ვაჟ-კატ-ებ-ით (ა)	—
გან.	ვაჟ-კატ-ად (ა)	ვაჟ-კატ-ებ-ად (ა)	—
წოდ.	ვაჟ-კატ-ო	ვაჟ-კატ-ებ-ო	ვაჟ-კატ-ნ-ო

1. რთული სიტყვა იკანკლედება ისე, როგორც სხვა სიტყვა. რთულ სიტყვის შუა უნდა ხაზი (—)

1. თუ ორი არსებითი სახელი ზის და მათ შუა არ არის კავშირი „და“, მაშინ დამოკიდებული არსებითი სახელი დაისმება ნათესაობითს ბრუნვაში და დამოკიდებელი კი რჩება სახელობითს ბრუნვაში. ძანკლედობის დროს დამოკიდებული სიტყვა ორივე რიცხვში ნათესაობითს ბრუნვაში რჩება და დამოკიდებელი სიტყვა კი იკანკლედება ცნობილის წესით, — მაგ.

სას. კაცის გონება; ნათ. კაცის გონების(ა), მიც. კაცის გონება-ს (ა); მოთ. კაცის გონებამ (ან)

მოჭ. კაცის გონებ-ით (ა) გან. კაცის გონებად (ა), წოდ. კაცის გონება-ო, გ.

აწსებითი სახელი ქვემდებარედ

ტაშტი გატუდა, ხმა გაკარდა.

მოკიდა სეტყვა დახვდა ქვა.

იაკობს ჭყაჟდა თორმეტი შვილი.

მოსემ კვერთხით ზღვა განაპო.

1. აწსებითი სახელი სხვა და სხვა დროს შეიძლება იყოს ქვემდებარედ სახელობითს ბრუნვაში, მიცემითს ბრუნვაში და მოთსრობითს ბრუნვაში.

შენიშნება. ბუნებ-ი თ ი, ცხენ-ი ა ნ ი, ცხენ-ოსანი, ურ-უ ლ ი, მეფ-უ რ ი, ღვთაებ-რ ი ვ ი, ქვეყნ-ი ე რ ი, მცხეთ-ი ლ ი, ს ა-ე ა ც-ე, აა ც-ა დ ი, ცვალებ-ა დ ი, ბაგრატი-ო გ ა ნ ი, უ-წეს-ო.

არსებით სახელისგან შეიძლება მივიღოთ შემდგომი შემდეგის წესით: ან ძირითად სიტყვას მიემატებიან შემო აღ-ნიშნულნი ელემენტნი, როგორც ნაჩვენებია, ან და მოეკვეცე-ბა არსებით სიტყვის ბრუნვის დაბოლოება და ისე მიიღებს მისდა შესაფარდებელს ელემენტს: ეს ელემენტნი არიან: ი თ ი, ი ა ნ ი, ო ს ა ნ ი, უ ლ ი, უ რ ი, რ ი ვ ი, ი ე რ ი, ე ლ ი, ს ა-ე, ა დ ი, უ-ო, ოგანი და სხვ.

შედქესრული სახელი

საწყაფი მელა ჭიოდა.

ეს პატარა საქართველო ჯარასაკით დატრიალდა.
სრმაღსედ უფრო ძლიერად სკრის პატარა და
რბილი ენა.

ბაია უვითელი ევაკილა.

გაზაფხულსედ კვირტიოტან მწვანე ფოთოლი გა-
მოიფოთქება.

თოკლი თეთრი სხეულია.

ნანშირი შავი სხეულია.

კარგი კაცი და ცუდი კაცი არავის არ გაუსწო-
რებია. გარეუღმა ქათამმა შინაური ქათამი გააგდო.

იმ უსამართლო ბუნებამ თავად რად გამაჩინაო?
უგუნური ბოკში თვითონ წაანდენს თავის საქ-

მეს.

ქართლში იცინან მიწური სახლი, კასეთში და იმე-
რეთში ფიცრუდი სახლი.

ძმამ დას ძმური სიტყვა უთხრა.

შენ აქაური ამბავი მითხარი და მე იქაურს ამბავს
გატივო.

დღევანდელი დღე ჩემთვის ძვირად ღირს.

ფუთიანი ჭა მატს იწონის, ვინემ გირვანქიანი

ჭა.

ორიანი სამიანი ბანქოს ქალღებო აჩინ.

თამარი სახელოვანი მეფე იყო.

ცხენოსანი კაცი მოჰქრის.

წვალი ააგო ცვრიანი.

კაცს ღვთაებრივი სახე აქვს.

ზოგ კაცს უტუღმართული ქცევა აქვს.

კაცი ქვეყნიერი არსებაა. გუშინ ჩემთან მცხეთე-
ლი კაცი იყო. ქვეითი კაცი ცხენოსანს დასცინოდა.

ბედნიერება არის განუენებითი საგანი.

კაცი ცვალებადი საგანია, იაღბუზის მთაზედ ბეკ-
რი საუინუღე ადგილები არის.

გიგომ და სოსომ საძმო მამული გაიუკეს და სა-
უმო მამული გლეხებს აჩუქეს.

ზოგს დაწერილი ჰქვალდი: მოსწონს და ზოგს
დაუწერელი.

ზოგს მწერალი სმულს და მჯდაბნველი გი
უუკარს.

ქართკელობას ნაწერი წიგნები თუმცა ბეკრი აქვს,
მაგრამ მასთან საწერიც ბეკრია.

კარგი კაცი მამაპაპეუღს ჰქონებას არ გაჭყიდის.

1. ზ ე დ შ ე ს რ უ ლ ი ს ა ხ ე ლ ი არის ისე-
თი ცვალებადი სიტყვის ნაწილი, რომელიც უჩვე-
ნებს საგნის ვითარებას, ესე იგი, როგორია საგანი,
ან რის მექონია.

ზედშესრულნი სახელნი არიან:

ა. ვ ი თ ა რ ე ბ ი თ ი ზ ე დ შ ე ს რ უ ლ ი ს ა -
ხ ე ლ ი ბ. დ ა მ ო კ ი დ ე ბ ი თ ი ზ ე დ შ ე ს რ უ -
ლი ს ა ხ ე ლ ი.

ა. ვითარებითი ზედშესრული სახელი უჩვენებს თუ, როგორია საგანი,—მაგ. წითელი, ყვითელი, შავი, ლურჯი, მწვანე, თეთრი და სხ.

ბ. დამოკიდებითი ზედშესრული სახელი უჩვენებს:

1. რამასალისგან არის შედგენილი საგანი,—მაგ. შიცრული სახლი; 2. შეეგება დროს, მაგ. გუშინდელი დღე; 3. შეეგება ადგილს,—მაგ. აქაური ჰეა; 4. შეეგება ზომას,—მაგ. ადლიანი ჯოხი; 5. შეეგება წონას,—მაგ. ფუთიანი ქვა; 6. შეეგება რიცხვს,—მაგ. ათიანი ქალაღი; 7. შეეგება ნაცვალსახელს,—მაგ. ჩვენებური კაცი, თქვენებური საკმელი და სხე.

ვითარებითი ზედშესრული სახელი მიუგებს კითხვაზედ: როგორი?

დამოკიდებითი ზედშესრული სახელი მიუგებს შემდგენ კითხვებზედ: როგორი? რამდენიანი? როდინელი? სადაური? რომელი?

ზედშესრულის სარისხები

საგნის უვარგისობის ან უკეთესობის ღირსების გამოსახატველად ვითარებითს ზედშესრულს სახელს აქვს სამი ხარისხი:

ა. დადებითი ხარისხი, ბ. შედარებითი ხარისხი და გ. აღმატებითი ხარისხი.

დადებითი ხარისხი

ვარდი მშვენიერი ყვავილია.

მტრადი ძმვადი და უმანკო ფრინველია.

შავი ზღვა ჩვენს ქვეყანას დასავლეთით უძევს.

1. დადებითი ხარისხი უჩვენებს საგნის ვითარებას სხვა საგანთან შეედარებლად.

შედარებითი ხარისხი

მდებარეობით ქუთაისი უმშვენიერ-ესი ქალაქია კავკასიაში.

მე მყავს უ-მცროსი ძმა.

ჩვენში ესლა კარგი სწავლა, მაგრამ ამაზედ ბევრად კარგი უნდა იყოს.

1. შეედარებითი ხარისხი უჩვენებს საგნის ვითარებას სხვა საგანთან შეედარებით.

შენი უნვა. შეედარებითი ხარისხი მიიღება დადებით ხარისხისგან ამგვარად: ბოლო მოკვეცილს ვითარებითს შედ-შესრულს სახელს თავში მიემატება უ და ბოლოში ი ს ი, ან ო ს ი, ან ძირ-სიტყვას თავში მიემატება უ და ბოლოში ე ს ი (უ-ყეთ-ე ს ი), ან პირდაპირ ე ს ი (უმანკო-ე ს ი);

აღმატებითი ხარისხი

უუ-მშენიერ-ესი ქალაქი დედამიწის ზურგზედ
პარისია.

უუ-გონიერ-ესი არსება ქვეყანაზედ კაცია.

პირუტყვებში მაიმუნი ყველაზედ გონიერი ცხო-
ველია.

1. აღმატებითი ხარისხი უჩვენებს საგნის ვი-
თარებას სხვა საგანზედ გარდამეტებულად.

ა. ზოგს შემთხვევაში დადებითს ხარისხს პირ-
დაპირ მიერთება წინ სიტყვები: ძლიერი, უფრო,
ერთობ, ფრიად, ძალიან და ისე გამოხატვენ
აღმატებით ხარისხს, — მაგ. უფრონიჭიერი პო-
ეტი საქართველოში იყო შოთა. ერთობ მხნე
მეფე საქართველოში ეახტანგ - გარგასლანი იყო.
ფრიად სხასიამოვნო ამბავი გაუიგე დღეს.
ძლიერი ცუდი გზა გვიძევს წინ.

ბ. ზედშესრულნი: უაღრესი, უპირატე-
სი, გარდამეტებითი მხოლოდ აღმატებითს ხა-
რისხში იხმარებიან.

შენიშნვა. აღმატებითი ხარისხი მიიღება დადებით
ხარისხისგან ამგვარად: ბოლო მოკვეცილს ვითარებითს ზედ
შესრულს სახელს თავში მიერთება უუ და ბოლოში ეს ი.

დამოკლებითს ზედშესრულს სახელს არ აქვს ხარისხები.

ზედშესრული სახელი იკანკლედება ისე, როგორც არსებითი სახელი.

ვარჯიშობა. შემდეგის ზედშესრულ სახელების კანკლედობა: მ შ ე ი დ ი, წ ყ ნ ა რ ი, წ რ ფ ე ლ ი, ა ვ ი, ბ ო რ ო ტ ი, ზ ა რ მ ა ც ი, ბ ე ჯ ი თ ი, კ ე თ ი ლ ი, ბ რ მ ა, ხ უ ჭ უ ჭ ა, მ ხ ნ ე, ბ რ გ ე, მ ო წ ყ ა ლ ე, ყ რ უ, ბ ლ უ, ღ რ კ უ, უ მ ა ნ კ ო, ს ა კ ი რ ო, უ ს ა მ ა რ თ ლ ო, უ ლ ვ ფ ო, უ წ ე ს ო, ც რ უ.

ზედშესრულ სახელის და არსებით სახელის შექსოვა

ზედშესრული სახელი ი-ს დაბოლოებით

მხ. რიცხ.		მრავლობითი რიცხვი.	
		პირვ. დაბოლ.	მეორე დაბოლ.
სახ.	კეთილ-ი კაც-ი	კეთილ-ი კაც-ებ-ი	კეთილ-ნი კაც-ნი
ნათ.	კეთილ-ის (ა) კაც-ის (ა)	კეთილ-ის (ა) კაც-ებ-ის (ა)	კეთილ-თ (ა) კაც-თ (ა)
მიც.	კეთილ-ს (ა) კაც-ს (ა)	კეთილ-ს (ა) კაც-ებ-ს (ა)	კეთილ-თ (ა) კაც-თ (ა)
მოთ.	კეთილ-მა (ბ) კაც-მა (ბ)	კეთილ-მა (ბ) კაც-ებ-მა (ბ)	კეთილ-თ (ა) კაც-თ (ა)
მოქ.	კეთილ-ით (ა) კაც-ით (თ)	კეთილ-ით (ა) კაც-ებ-ით (ა)	— —
ჯანვ.	კეთილ კაც-ად (ა)	კეთილ კაც-ებ-ად (ა)	— —
წოდ.	კეთილ-ო კაც-ო	კეთილ კაც-ებ-ო	კეთილ-ნ-ო კაც-ნ-ო

1. ზედშესრული სახელი ი-ს დაბოლოებით შეექოვება არსებითს სახელს მხოლოდობითს რიცხვში სახელობითს ბრუნვაში, ნათესაობითს ბრუნვაში, მიცემითს ბრუნვაში, მოთხრობითს ბრუნვაში და წოდებითს ბრუნვაში. ბანეთაზეთს ბრუნვაში კი ზედშესრული სახელი ბოლო მოკვეცილი რჩება.

შ ე ნ ი შ ნ გ ა. ზოგჯერ ზედშესრული სახელი, არსებითს სახელთან შექსოვის დროს, მხოლოდობით რიცხვის მოქმედებითს ბრუნვაში, კეთილ-ხმოვანებისთვის, ნათესაობითს ბრუნვის დაბოლოებას მიიღებს,—მაგ. დიდ-ი სსიამოვნებ-ი თაგასრულებ თქვენს თხოვნას.

2. მრავლობით რიცხვის პირველ დაბოლოებით იკანკლედება მხოლოდ არსებითი სახელი, ზედშესრული სახელი კი მხოლოდობით რიცხვის დაბოლოებით რჩება. ბანეთათარებითს ბრუნვაში და წოდებითს ბრუნვაში ზედშესრული სახელი ბოლო მოკვეცილი რჩება.

3. მრავლობით რიცხვის მეორე დაბოლოებაში პირდაპირ შეექსოვება, მხოლოდ არ აქვს მოქმედებითი და განეთათარებითი ბრუნვა.

ზედშესრული სახელი ი-ს დაბოლოებით შეექსოვება არსებითს სახელს სხვა გვარადაც და მაშინ ორივე ერთად რთულ სიტყვის ხასიათს მიიღებენ როგორც მხოლოდობითს რიცხვში, ისე მრავლობით რიცხვის პირველ დაბოლოებაში. მრავლობით რიცხვის მეორე დაბოლოებაში კი პირდაპირ შეექსოვება ზედშესრული სახელი არსებითს სახელსა,—მაგ.

მსოლ. რიცხ.		მრავლობითი რიცხვი	
		პირვე. დაბოლ.	მეორე დაბ.
სახ.	ცუდ-ი კაც-ი	ცუდ ი კაც-ები	ცუდ-ნი-ი კაც-ნი-ი
ნათ.	ცუდ კაც-ის (ა)	ცუდ კაც-ებ-ის(ა)	ცუდ-თ(ა) კაც-თ(ა)
მიც.	ცუდ კაც-ს (ა)	ცუდ კაც-ებ-ს (ა)	ცუდ თ(ა) კაც-თ(ა)
მოთ.	ცუდ კაც-მა (ბ)	ცუდ კაც-ებ-მა (ბ)	ცუდ თ(ა) კაც-თ(ა)
მოქ.	ცუდ კაც-ით (ა)	ცუდ კაც-ებ-ით(ა)	— —
გან.	ცუდ კაც-ად (ა)	ცუდ კაც-ებ-ად(ა)	— —
წოდ.	ცუდ კაც-ო	ცუდ კაც-ებ-ო	ცუდ-ნ-ო კაც-ნ-ო

ზედმესრულ სახელის და არსებით სახელის შექსოვა

ზედშესრულ სახელი ა-ს დაბოლოებით

მს. რიცხ.		მრავლობითი რიცხვი	
		პირვე. დაბოლ.	მეორე დაბ.
სახ.	ბრმა კაც-ი	ბრმა კაც-ები	ბრმა-ნი-ი კაც-ნი-ი
ნათ.	ბრმა კაც-ის (ა)	ბრმა კაც-ებ-ის (ა)	ბრმა თ(ა)კაც-თ(ა)
მიც.	ბრმა კაც ს (ა)	ბრმა კაც-ებ-ს (ბ)	ბრმა-თ(ა) კაც-თ(ა)
მოთ.	ბრმა კაც მა (ბ)	ბრმა კაც-ებ-მა (ბ)	ბრმა-თ(ა) კაც-თ(ა)
მოქ.	ბრმა კაც-ით (ა)	ბრმა ვაც-ებ-ით(ა)	— —
გან.	ბრმა კაც-ად (ა)	ბრმა კაც-ებ ად (ა)	— —
წოდ.	ბრმა კაც ო	ბრმა კაც-ებ-ო	ბრმა-ნ-ო კაც-ო

1. ზედშესრული სახელი, რომელიც დაბოლოვდება მხოლოდობით რიცხვის სახელობით ბრუნვაში ა ზედ, არსებით სახელთან შექსოვის დროს, უცვლელად რჩება მხოლოდობით და მრავლობით რიცხვის პირველს დაბოლოებაში და ზოგჯერ მრავლობით რიცხვის მეორე დაბოლოებაშიაც,—მაგ. სახ. ხუჭუჭა თმან-ი. ნათ. ხუჭუჭა თმა-თ (ა); მიც. ხუჭუჭა თმა-თ (ა); მოთხ. ხუჭუჭა თმა-თ (ა); წოდ. ხუჭუჭა თმა-ნ-ო.

2. ამგვარადვე შეექსოვეიან არსებითს სახელს ზედშესრულნი სახელნი, რომელნიც დაბოლოვდებიან მ-ზედ, მ-ზედ და შ-ზედ.

შ ე ნ ი შ ნ გ ა. ძველს მწერლობაში ზედშესრული ა-ს, ე-ს, ო-ს და უ-ს დაბოლოებით ისე შეექსოვება არსებითს სახელს, როგორც ზედშესრული ი-ს დაბოლოებით,—მაგ. 'ბრმისა კაც-ისა, მოწყალ-ისა კაცისა, კეთილ-სა საქმე-სა, დრკე-მან კაც-მან და სხვ. მხოლოდ მრავლობით რიცხვის პირველის დაბოლოებით არ იხმარება.

ზედშესრული სახელი ქვეშემდებარედ

ურუ მოვიდა

ბრმამ სამოწყალო ითხოვა.

ზარმაცს სძინავს.

1. ზედშესრული სახელი შეიძლება იყოს ქვემდებარედ სხვა და სხვა დროს სახელობითს ბრუნვაში, მიცემითს ბრუნვაში და მოთხრობითს ბრუნვაში.

არსებით სახელის წარმოება ზედშესრულ სახე-
ლისგან.

სი-კეთ-მ, შშვენიერ-მბა, ზრდილ-მბა, სი-მალ-
ხაზ-მ, მხნე-მბა, ცრუ-მბა, სი-ცრუ-მ

ზედშესრულ სახელისკან შეგვიძლია მივილოთ
არსებითი სახელი ამგვარად: ბალო მოკვეცილს
ზედშესრულს სახელს თავში მიემატება სი და ბო-
ლოში მ, ან მარტო ბოლოში მბა, ან მბა, ან
ძირ-სიტყვას თავში მიემატება სი და ბოლოში მ
(სი-კეთ-ე).

ნაცვაღ-სახელი

ის (ზურაბი) სოფელში წაეიდა. შენ (გიორგი)
დღეს ჩემთან იქნები. მმ (შალვა) ხვალ მცხეთისკენ
მივემგზავრები. ისინი, იბინი (არჩილ და ბიძინა) კარ-
გად სწავლობენ. თქვენ (როსტიამ და ლუარსაბ)
დღეს გაკეთილი არ იცოდით. ჩვენ (ევანო და სოსო)
სკოლაში მივდივართ. ეს წიგნი აქ იყოს. მამ რე-
ულს არ შეეხოს. ამ კაცს შენი ნახვა უნდა. იმ კაცს
ჩვენთან საქმე აქვს. ჟამლა (კაცი) ბედნიერებას ელ-
ტის.

ჩვენ თვითონ კიციტ ჩვენი საქმე.

მოდო, ჩემო კალამო! დრო არს მოგესალამო.

სად ხარ, ჩემო სალამურო, სმა ტკბილო და საა-
მურო?

1. ნაცვალ-სახელი არის ისეთი ცვალება-
ლი სიტყვის ნაწილი, რომელიც იხმარება საგნის სა-
ხელის მაგიერად.

ნაცვალ-სახელნი არიან:

1. პ ი რ ო ვ ა ნ ი ნ ა ც ვ ა ლ - ს ა ხ ე ლ ი, რომე-
ლიც უჩვენებს რომელიმე პირის მაგიერს სახელს—
მაგ. მე შენ, ის, იგი, ჩვენ, თქვენ, ისინი,
იგინი.

2. ძ უ თ ე ნ ი ლ ე ბ ი თ ი ნ ა ც ვ ა ლ - ს ა ხ ე ლ ი,
რომელიც უჩვენებს თუ, ვის რომელი საგანი ეკუ-
თვნის,—მაგ. ჩემი, შენი, იმისი, მისი, თე-
ისი, თავისი, ჩვენი, თქვენი, იმათი, მათი.

3. ჩ ვ ე ნ ე ბ ი თ ი ნ ა ც ვ ა ლ - ს ა ხ ე ლ ი, რომე-
ლიც უთითებს საგანს და მის ვითარებას,—
ეს, ესე, ეგ, ეგე, აგი, მაგი, ამისთანა,
მაგისთანა, იმისთანა, ამგვარი, მაგგვარი
იმგვარი, ასეთი, ისეთი, ამნაირი, მაგნა-
ირი, იმნაირი.

4. ა რ ს ე ბ ი თ ი ნ ა ც ვ ა ლ - ს ა ხ ე ლ ე ბ ი :
ვინ, რა.

5. დ ა მ ო კ ი დ ე ბ ი თ ი ნ ა ც ვ ა ლ - ს ა ხ ე ლ ნ ი :
რომელი, როგორი, ვისი.

შენი შნვა. დამოკიდებითი ნაცვალ სახელი აერთებს
თავ-წინადადებას დამოკიდებულ წინადადებასთან.

6. როდესაც არსებითი ნაცვალ-სახელი და დამოკიდებითი ნაცვალ-სახელი გამოხატვენ კითხვას, მაშინ ისინი გარდაიქმევიან კითხვით ნაცვალ-სახელებად.

7. საზღვრებითი ნაცვალ-სახელნი: თვით, თვითონ, თვითოეული, ყველა, ყოველი.

8. ბანუსაზღვრებელნი ნაცვალ-სახელნი: ვინმე, რამე, ზოგი, რომელიმე, ვინლაც, რაღაც.

შენიშნვა. განუსაზღვრებელს ნაცვალ-სახელ ეეთვნინ აგრეთვე უარ-ყოფითნი ნაცვალ-სახელნი: არავინ, არასფერი (არაფერი,) არავითარი.

პიროვნან ნაცუალ-სახელის კანკლედლობა.

მხოლოდობ. რიცხვი		მრავლობითი რიცხვი					
სახ.	მე	ის	იგი	ჩვენ	თქვენ	ისინი	იგინი
ნათ.	ჩუნი	იმ-ის (ა)	მის (ა)	ჩუნი	თქუნი	იმათი	მათი
მიტ.	მე	იმს-ს (ა)	მის-ს (ა)	ჩვენ	თქვენ	იმათ	მათ
მოთ.	მე	იმან	მან	ჩვენ	თქვენ	იმათ	მათ
მოქ.	ჩემ-ით(ა)	იმ-ით (ა)	მით (ა)	ჩვენ-ით (ა)	თქვენ-ით (ა)	იმთ-ით(ა)	მათ-ით (ა)
განგ.	ჩემ-ად(ა)	იმ-ად (ა)	მად (ა)	ჩვენ-ად (ა)	თქვენ-ად (ა)	—	—
წოდ.	—	—	—	—	თქვენ	—	—

კუთილ-სმოკანბისთვის, სშირად მოუშედუბითს ბრუნვაში პიროვნანი ნაცუალ-სახელი იმის-რება შემდეგის სახით: ჩემ გან შენ გან, იმის-გან, მის-გან, ჩვენ-გან, თქვენ-გან, იმთ-გან, მათ-გან.

უ ე ნ ი შ ნ გ ა. ზოგ შემთხვევაში ჰიროგანნი ნაცვალ-
სახელნი ის და იგი ზედშესრულ სახელის ხასიათს მიიღებენ
და მაშინ განსხვავებულად იკანკლედებიან,—მაგ.

მს. რიცხ.		მრავლობითი რიცხვი	
		პირველი დაბოლ.	მეორე დაბ.
სახ.	ის, იგი კაცი	ის კაც-ები	ის კაც-ნი
ნათ.	იმ კაც-ის (ა)	იმ კაც-ებ-ის (ა)	იმ კაც-თ (ა)
მიც.	იმ კაც-ს (ა)	იმ კაც-ებ-ს (ა)	იმ კაც-თ (ა)
მოთ.	იმ კაც-მა (ბ)	იმ კაც-ებ-მა (ბ)	იმ კაც-თ (ა)
მოქ.	იმ კაც-ით (ა)	იმ კაც-ებ-ით (ა)	— —
გან	იმ კაც-ად (ა)	იმ კაც-ებ-ად (ა)	— —
წოდ.	— —	— —	— —

კუთვნილებით ნაცვაფ-ს-ხელის კანკლელობა.

მხოლოდობ. რიცხვი			მრავლობითი რიცხვი					
სახ.	რეკი	სუნი	იმისი	მისი	ჩკუნი	თქკუნი	იმათი	მათი
ნათ.	ჩემ-ის (ა)	სუნ-ის (ა)	იმის-ის (ა)	მის-ის (ა)	ჩკუნ-ის (ა)	თქკუნ-ის (ა)	იმთ-ის (ა)	მათ-ის (ა)
მიტ.	ჩემ-ს (ა)	სუნ-ს (ა)	იმის-ს (ა)	მის-ს (ა)	ჩკუნ-ს (ა)	თქკუნ-ს (ა)	იმთ-ს (ა)	მათ-ს (ა)
მოთ.	ჩემ-მა (ნ)	სუნ-მა (ნ)	იმის-მა (ნ)	მის-მა (ნ)	ჩკუნ-მა (ნ)	თქკუნ-მა (ნ)	იმთ-მა (ნ)	მათ-მა (ნ)
მოქ.	ჩემ-ით (ა)	სუნ-ით (ა)	იმის ით (ა)	მის-ით (ა)	ჩკუნ-ით (ა)	თქკუნ-ით (ა)	იმთ-ით (ა)	მათ-ით (ა)
განკ.	ჩემ-ად (ა)	სუნ-ად (ა)	იმის-ად (ა)	მის-ად (ა)	ჩკუნ-ად (ა)	თქკუნ-ად (ა)	—	—
წოდ.	ჩემ-თ	—	—	—	ჩკუნ-თ	—	—	—

სუნი უნგა. მრავლობით რიცხვის პირველ დაბოლოებით იხმარება მხოლოდ ჩკუნი, თქკუნი —მაგ. ჩკუნები, თქკუნები. საზოგადოდ კი ყველა კუთვნილებითი ნაცვაფ-სახელი მრავლობით რიცხვის მორე დაბოლოებით იხმარებიან, —მაგ. სახ. სუნ-ნი; ნათ. სუნ-თ (ა); მიტ. სუნ-თ (ა); მოთხ. სუნ-თ (ა) და სხვ.

ჩვენებით ნაცვალ-სახელის კანკლედიცა

მსოფლობითი რიცხვი		მრავლობითი რიცხვი
სას.	ეს, ესე, ებ, ებე, აგი	ესენი, ეგენი, აგენი
ნათ.	ამ-ის (ა)	ამ-თი
მიც.	ამ-ა-ს (ა)	ამ-ათ
მოთ.	ამ-ან	ამ-ათ
მოქ.	ამ-ით (ა)	—
განვ.	ამ-ად (ა)	—
წოდ.	—	—
სას.	მაგი	მაგენი
ნათ.	მაგ-ის (ა)	მაგა-თი
მიც.	მაგ-ა-ს (ა)	მაგა-თ
მოთ.	მაგ-ან	მაგა-თ
მოქ.	მაგ-ით (ა)	—
გან.	მაგ-ად (ა)	—
წოდ.	—	—

1. ჩვენებით ნაცვალ-სახელის ნათესაობით ბრუნვისგან ამის, მაგის წარმოსდგება კუთვნილებითი ნაცვალ-სახელი ამისი, მაგისი, რომელნიც იკანკლელებიან როგორც ჩემი, შენი და სხვ.

შენგან: როდესაც ზედშესრულ სახელისგან წარმოებული არსებითი სახელი შეუერთდება ჩვენებით ნაცვალ-

სახელს, მაშინ ორივე ერთად შეერთებული გარდაიქცევიან ზედშესრულ სახელად,—მაგ. ა მ . ს ი დ ი დ ე , ი მ - ს ი დ ი დ ე და იკანკლედებიან როგორც ზედშესრულნი სახელნი.

საზღვრებით ნაცვალ-სახელის კანკლედობა

მხოლოდობითი რიცხვი		მრავლ. რიცხვი
სახ.	უკულა	უკულა-ნ-ი
ნათ.	უკულა-ა-ს (ი)	—
მიც.	უკულა-ა-ს (ბ)	—
მოთ.	უკულა-მ (ან)	—
მოქ.	—	—
გან	—	—
წოდ.	უკულა-კ	—

1. საზღვრებითი ნაცვალ-სახელი თ ე ი თ , თ ე ი - თ ო ნ არ იკანკლედება. ყველაფერი და თ ე ო - თ ო ე უ ლ ი იკანკლედება როგორც ზედშესრული სახელი, მხოლოდ მრავლობით რიცხვის პირველი დაბოლოება არ აქვსთ.

არსებით ნაცვალ-სახელის კანკლედობა

სახ.	კინ,	რა
ნათ.	კის (ი)	რის (ა)
მიც.	კის (ა)	რას (ა)
მოთ.	კინ,	რა-მ (ა-ნ)
მოქ.	—	რ-ით (ა)
გან.	—	რად (ა)
წოდ.	—	—

1. არსებითს ნაცვალ-სახელს მრავლობითი რიცხვი არა აქვს.

უ ე ნ ი უ ნ ვ ა. არსებით ნაცვალ-სახელის ვინ ნათესაობით ბრუნვისგან მიიღება დამოკიდებითი ნაცვალ-სახელი, — მაგ. ვ ი ს ი, რომელიც იკანკლედება როგორც კუთვნილებითი ნაცვალ-სახელი ი მ ი ს ი ან მ ი ს ი.

დამოკიდებით ნაცვალ-სახელის კანკლედობა

დამოკიდებითი ნაცვალ-სახელი იკანკლედება როგორც კუთვნილებითი ნაცვალ-სახელი, მხოლოდ მრავლობით რიცხვის პირველი დაბოლოება არ აქვსთ.

ბანუსაზღვრებელ ნატეალ-სახელის კანკელიობა
 1. ვინ-მე, 2. რამე, 3. რომელი-მე, 4. ვინღაც, 5. რაღაც.

მს. რიცხ.	მრავლობითი რიცხვი					
	პირე - დაბოლოება	მეორე დაბოლო.				
სას.	1. კინ-მე	2. რა-მე	კინ-მე-სი	რა-მე-სი	კინ-მე-ნი	რა-მე-ნი
ნათ.	კისი-მე	რის (ა) მე	კინ-მე-სი-ის (ა)	რა-მე-სი-ის (ა)	კინ-მე-თ (ა)	რა-მე-თ (ა)
მიტ.	კის-მე	რას (ა) მე	კინ-მე-სი-ს (ა)	რა-მე-სი-ს (ა)	კინ-მე-თ (ა)	რა-მე-თ (ა)
მოთ.	კინ-მე-მ (ან)	რა-მე-მ (ან)	კინ-მე-სი-მ (ან)	რა-მე-სი-მ (ან)	კინ-მე-თ (ა)	რა-მე-თ (ა)
მოქ.	—	რით- (ა) მე	კინ-მე-სი-ით (ა)	რა-მე-სი-ით (ა)	—	—
კან.	—	რად-მე	კინ-მე-სი-ად (ა)	რა-მე-სი-ად (ა)	—	—
წოდ.	—	—	—	—	—	—

მსოფ. რიცხ.		მრავლობითი რიცხვი	
		პირვ. დაბოლ.	მეორე დაბ.
სახ.	მ. რომელი-მე	—	რომელ-ნი-მე
ნათ.	რომელ-ის (ა)-მე	—	რომელ-თ (ა)-მე
მიც.	რომელ-ს (ა)-მე	—	რომელ-თ (ა)-მე
მოთ.	რომელ-მა (ნ)-მე	—	რომელ-თ (ა)-მე
მოქ.	რომელ-ით (ა) მე	—	—
გან.	რომელ-ად--მე	—	—
წოდ.	—	—	—

1. მანუსაზღვრებელი ნაცვალ-სახელი: ზოგი და უარ-ყოფითი ნაცვალ-სახელი არაფითარი იკანკლედებიან როგორც ზედშესრული სახელი, მხოლოდ არ აქვსთ მრავლობით რიცხვის პირველი დაბოლოება; უარ-ყოფითნი ნაცვალ-სახელები: არაფერი იკანკლედება მხოლოდ მხოლოლობითს რიცხვში და არაფინ ბრუნვებში ჰგავს არსებითს ნაცვალ-სახელს ვინ,—მაგ. სახ. არაფინ; ნათ. არაფის (ი); მიც. არაფის (ა); მოთხ. არაფინ.

მსოფლიო, რიცხვი		მრავლობითი რიცხვი		
		პირვ. დაბოლოება	მკორე	დაბოლო.
სახ.	4. კი (ნ)ლაცაწ. რაღაც (ა)კიღაც-ებ-ი	რაღაც-ებ-ი	კიღაცა-ნი-ი	რაღაცა-ნი-ბ
ნათ.	კიღაცა-სი	კიღაც-ებ-ის	(ა) რაღაც-ებ-ის (ა)	რაღაცათ (ა)
მიც.	კიღაცა-ს (ა) რაღაცა-ს (ა)	კიღაც-ებ-ს	(ა) რაღაც-ებ-ს (ა)	რაღაცათ (ა)
მოთ.	კიღაცამ (ან) რაღაცამ (ან)	კიღაც-ებ-მა	(ნ) რაღაც-ებ-მა (ნ)	რაღაცათ (ა)
მოქ.	კიღაც-ით (ა) რაღაც-ით (ა)	კიღაც-ებ-ით (ა)	რაღაც-ებ-ით (ა)	—
კანკ.	კიღაცად (ა) რაღაცად (ა)	კიღაც-ებად (ა)	რაღაც-ებად (ა)	—
წოდ.	—	—	—	—

კუთუნებით ნაცვებალ-სახელის და არსებით სახელის შექსოვა

მსოფ. რიცხვი		მრავლობითი რიცხვი	
		პირველ. დაბოლოება	მეორე დაბოლოება
სახ.	ჩემი წერილი	ჩემი წერილებ-ა	ჩემ-ნი-ი წერილ ნ ი
ნათ.	ჩემ-ის (ა) წერილ-ის (ა)	ჩემ-ის (ა) წერილ-ებ-ის (ა)	ჩემ-თ (ა) წერილ-თ (ა)
მიტ.	ჩემ-ს (ა) წერილ-ს (ა)	ჩემ-ს (ა) წერილ-ებ-ს (ა)	ჩემ-თ (ა) წერილ-თ (ა)
მოთ.	ჩემ-მა (ნ) წერილ-მა (ნ)	ჩემ-მა (ნ) წერილ-ებ-მა (ნ)	ჩემ-თ (ა) წერილ-თ (ა)
მოქ.	ჩემ-ით(ა) წერილ-ით(ა)	ჩემ-ით (ა) წერილ-ებ-ით (ა)	— —
გან	ჩემ წერილ-ად (ა)	ჩემ წერილ-ებ-ად (ა)	— —
წოდ	ჩემ-ო წერილ-ო	ჩემ-ო წერილ-ებ-ო	ჩემ-ნ-ო წერილ-ნ-ო

1. ქუთუნილებითნი ნაცვალ-სახელნი შეეკსო-
ვებან არსებითს სახელს როგორც შედშესრული
სახელი ი-ს დაბოლოებით, მხოლოდ იმ განსხვავე-
ვებით, რომ მეორე და მესამე პირს წოდებითი
ბრუნვა არ აქვს.

ჩვენებით ნაცვალ-სახელის და არსებით სა-
სულის შექსოვა.

მს. რიცხ.		მრავლობითი რიცხვი	
		პირველი დაბოლ.	მეორე დაბ.
სახ.	ა. ეს, ესე, ეგ, ეგე, აგი, კალამი	ეს, ესე, ეგ, ეგე, აგი, კალმ-ებ-ი	ეს, ესე, ეგ, ეგე, აგი, კალამ-ნ-ი
ნათ.	ამ კალმ-ის (ა)	ამ კალმ-ებ-ის(ა)	ამ კალამ თ (ა)
მიც.	ამ კალამ-ს (ა)	ამ კალმ-ებ-ს (ა)	ამ კალამ-თ(ა)
მოთ.	ამ კალამ-მა(ნ)	ამ კალმ-ებ-მა(ა)	ამ კალამ-თ(ა)
მოჭ.	ამ კალმ-ით(ა)	ამ კალმ-ებ-ით(ა)	—
გან.	ამ კალმ-ად(ა)	ამ კალმ-ებ-ად(ა)	—
წოდ.	—	—	—
სახ.	ბ. მაგი სახლი	მაგ სახ-ლებ-ი	მაგ სახლ-ნ-ი
ნათ.	მაგ სახლ-ის(ა)	მაგ სახლ-ებ-ის(ა)	მაგ სახლ-თ(ა)
მიც.	მაგ სახლ-ს(ა)	მაგ სახლ-ებ-ს(ა)	მაგ სახლ-თ(ა)
მოთ.	მაგ სახლ-მა(ნ)	მაგ სახლ-ებ-მა(ა)	მაგ სახლ-თ(ა)
მოჭ.	მაგ სახლ-ით(ა)	მაგ სახლ-ებ-ით(ა)	—
გან.	მაგ სახლ-ად(ა)	მაგ სახლ-ებ-ად(ა)	—
წოდ.	—	—	—

1. ჩვენებით ნაცვალ-სახელისგან წარმოებულნი კუთვნილებითნი ნაცვალ-სახელნი ა მ ი ს ი, მ ა გ ი ს ი, ა მ ა თ ი, მ ა გ ა თ ი შეექსოვებიან არსებითს სახელს როგორც ზედშესრული სახელი ი-ს დაბოლოებით.

3. დ ა მ ო კ ი დ ე ბ ი თ ნ ი ნ ა ც ვ ა ლ - ს ა ხ ე ლ ნ ი რ ო მ ე ლ ი, რ ო გ ო რ ი, ე ი ს ი შეექსოვებიან არსებითს სახელს როგორც ზედშესრულნი სახელნი ი-ს დაბოლოებით.

3. ს ა ზ ღ ე რ ე ბ ი თ ი ნ ა ც ვ ა ლ - ს ა ხ ე ლ ი თ ვ ი თ, თ ვ ი თ ო ნ, არსებით სახელთან შექსოვის დროს, უცვლელად რჩება ყველა ბრუნვებში და რიცხვში.

4. მ ა ნ უ ს ა ზ ღ ა რ ე ბ ე ლ ნ ი ნ ა ც ვ ა ლ - ს ა ხ ე ლ ნ ი ვ ი ნ მ ე, რ ა მ ე, რ ო მ ე ლ ი მ ე, ვ ი ნ - ღ ა ც, რ ა ღ ა ც და უარყოფითი ნაცვალ-სახელი არ ავინ ისე შეექსოვებიან არსებით სახელს. როგორც საზღვრებითი ნაცვალ-სახელი თვით, თვითონ. მანუსაზღვრებელი ნაცვალ-სახელი ზ ო გ ი, და უარყოფითნი ნაცვალ-სახელნი ა რ ა ფ ე რ ი, ა რ ა ვ ი - თ ა რ ი შეექსოვებიან არსებითს სახელს როგორც ზედშესრულნი სახელნი, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ მრავლობით რიცხვის პირველი დაბოლოება არ აქვსთ.

შ ე ნ ი შ ნ ვ ა. პიროვან ნაცვალ-სახელს და არსებით ნაცვალ-სახელს არსებით სახელის ხასიათი აქვსთ და დანარჩენთ ნაცვალ-სახელთ კი ზედშესრულ სახელის ხასიათი.

ნაცვალ-სახელი ქვემდებარედ

ი ს ჰსწერს წერილს.

ი მ ა ს ლეიძეს,

მ ა ნ ჰსწერა.

შ ე ე ლ ა უსწავლულობას ემდურვის.

1. ნაცვალ-სახელი შეიძლება იყოს ქვემდებარედ სხვა და სხვა დროს სახელობით ბრუნვაში, მიცემითს ბრუნვაში და მოთხრობითს ბრუნვაში.

რიცხვითი სახელი

წისქვილს საუქვაუი წაილე, ავკადე სამსაკატასა;

მ რ თ ს ა ეკარ, ფეხი მოესტეხე. მეორე დაღა ძალასა;

მემუქრებოდა მესამე: კიდევ დასთესავ ყანასა.

ასი სული ცხვარი დაჰკლა და ორასი ნიშახარი.

ნახევარი ცხოვრების გზა გაელიე.

1. რიცხვითი სახელი არის ისეთი ცვალებადი სიტყვის ნაწილი, რომელიც გვიჩვენებს საგნის რიცხვს, ან ნაწილს, ან წესს.

რიცხვითნი სახელნი არიან: ა. რავედენობითი რიცხვითი. სახელი, ბ. წესებითი რიცხვითი სახელი და გ. დანაწევრებითი რიცხვითი სახელი.

ა. რავედენობითი რიცხვითი სახელი გვიჩვენებს, თუ რამდენია საგანია,—მაგ. ორი ოთხი, ექვსი, ათი და სხე.

ბ. წესებითი რიცხვითი სახელი გვიჩვენებს თუ, რა რიგს მიჰყვება საგანი,—მაგ. პირველი, მეორე, მესამე, მეოთხე, მეხუთე და სხე.

გ. დანაწევრებითი რიცხვითი სახელი გვიჩვენებს ერთეულის ნაწილს.—მაგ. ნახევარი, მესამედი, მეხუთედი და სხე.

მხოლოდობითი რიცხვი

სახ.	ერთი,	მეორე,	ნასკვარი.
ნათ.	ერთ-ის (ა),	მეორ-ის (ა),	ნასკვარ-ის (ა)
მიც.	ერთ-ს (ა),	მეორე-ს (ა),	ნასკვარ-ს (ა)
მოთ.	ერთ-მა (ბ),	მეორე-მ (ან),	ნასკვარ-მა (ბ)
მოქ.	ერთ-ით (ა),	მეორ-ით(ა),	ნასკვარ-ით (ა)
გან.	ერთ-ად (ა),	მეორე-დ (ა),	ნასკვარ-ად (ა)
წოდ.	ერთ-ო (ა),	მეორე-ო (კ),	ნასკვარ-ო

1. ჩაედენობითი რიცხვითი სახელი, წესებითი რიცხვითი სახელი და დანაწევრებითი რიცხვითი სახელი იკანკლედება ისე, როგორც არსებითი სახელი. მრავლობითს რიცხვში აქვს მხოლოდ მეორე დაბოლოება.

შ ე ნ ი შ ნ კ ა. წესებითი რიცხვითი სახელი მიიღება ჩაკდენობით რიცხვით სახელისგან ამგვარად: ბოლო მოკვეცილს ჩაკდენობითს რიცხვითს სახელს თავში მიემატება მე და ბოლოში ე,—მაგ. მე-ორ-ე, მე-სუთ-ე და სსვ.

ამ კანონს არ ემორჩილება წესებითი რიცხვითი სახელი ვ ი რ კ ე ლ ი.

დანაწევრებითი რიცხვითი სახელი შეგვიძლია მივიღოთ ჩაკდენობით რიცხვით სახელისგან ამ გვარად: თავში მიემატება ბოლო მოკვეცილ სიტყვას მე და ბოლოში ედი,—მაგ. მე-სამ-ედი, მე-ოთხ-ედი, მე-ას-ედი.

ამ კანონს არ ემორჩილება დანაწევრებითი რიცხვითი სახელი ნახევარი.

რთულ რაყდენობით რიცხვით სახელის კან-
კლედობა

მხოლ. რიცხ.		მრავლობ. რიცხ
		მეორე დაბ.
სახ.	ოც და ხუთ-ი.	ოც და ხუთ-ნი
ნათ.	ოც და ხუთ-ის (ა)	ოც და ხუთ-თ (ა).
მიც.	ოც და ხუთ-ს (ა)	ოც და ხუთ-თ (ა)
მოთ.	ოც და ხუთ-მა (ნ)	ოც და ხუთ-თ (ა)
მოქ.	ოც და ხუთ-ით (ა)	— —
გან.	ოც და ხუთ-ად (ა)	— —
წოდ.	ოც და ხუთ-ო (ა)	ოც და ხუთ-ნ-ო

1. რთულ რაყდენობით რიცხვით სახელში იკანკლედება მხოლოდ უკანასკნელი რიცხვი; დანარჩენს მოეყვება დაბოლოება ი, მის ნაცვლად მიემატება კავშირი და და ამ სახეობით რჩება ყველა ბრუნვებში უცვლელად.

2. ჩაედენობითი რიცხვითი სახელი შეექსოვება არსებითს სახელს ისე, როგორც ზედშესრული სახელი ი-ს დაბოლოებით, — მაგ. სახ. ორი დანა; ნათ: ორის (ა) დანის (ა); მიც: ორს (ა) დანას (ა); მოთხ: ორმა (ნ); დანამ (ან); მოქ: ორით (ა) დანით (ა); განეთ: ორ დანად (ა); წოდ: ორ-ო დანა-ო (ვ)

ამ ევარადვე შეექსოვება დანაწევრებითი რიცხვითი სახელი არსებითს სახელს.

რთულ წესებით რიცხვით სახელის კანკლედ.

მხლ. რიცხვი		მრავლობ. რიცხ.
		მეორე დაბ.
სახ.	ორმოც და მეორე	ორმოც და მეორე-ნ-ი
ნათ.	ორმოც და მეორ-ის (ა)	ორმოც და მეორე-თ (ა)
მიც.	ორმოც და მეორე-ს (ა)	ორმოც და მეორე-თ (ა)
მოთ.	ორმოც და მეორ-მ (ან)	ორმოც და მეორე-თ (ა)
მოქ.	ორმოც და მეორ-ით (ა)	— —
გან.	ორმოც და მეორე-დ (ა)	— —
წოდ.	ორმოც და მეორე-ო (ვ)	ორმოც და მეორე-ნ-ო

რთულ წესებით რიცხვით სახელში იკანკლედება მხოლოდ უკანასკნელი რიცხვი, დანარჩენი კი რავდენობით რიცხვით სახელში გარდადის, მაგრამ იმ სახით, რომ მოიკვეცს დაბოლოებას, მის მაგიერად მიიღებს კავშირს „და“ და ისე რჩება ყველა ბრუნვებში უცვლელად.

შ ე ნ ი შ ნ გ ა . თუ რავდენობით რიცხვით სახელში, არსებით სახელთან შექსოვის დროს, არის ათასეული, და ათეული,—წუგილი იქნება, თუ კენტი ეროულებით, მაშინ იკანკლედება მხოლოდ უკანასკნელი რიცხვი. ასეულს და ათასეულს მოეკვეცება დაბოლოება და ისე რჩება ყველა ბრუნვებში უცვლელად,—მაგ. სახ: ათასას სამოცდათგრამეტი კალამი; ნათ. ათასას სამოცდათგრამეტისა (ა) კალმის (ა) და სხვ.

ბ. აწესებითი რიცხვითი. სახელი შეექსოვება არსებითს სახელს ისე, როგორც ზედშესრული სახელი მ-ს დაბოლოებით არსებითს სახელს,—მაგ. სახ. ათას რეაას ოთხმოცდა მერეე წელი; ნათ: ათას რეაას ოთხმოცდა მერეე წლის (ა) და სხვ.

რიცხვითი სახელი ქვემდებარედ.

ერთი სცხონდა მეორე წარსწყმდა.

ერთს სძულს ჭეშმარიტება, მეორეს უყვარს.

პირველმა უარი განაცხადა მუშაობასკად.

1. რიცხვითი სახელი სხვა და სხვა დროს შეი-

ძღება იყოს ქვემდებარედ ს ა ხ ე ლ ო ბ ი თ ს ბ რ უ ნ ე ა შ ი , მი ც ე მ ი თ ს ბ რ უ ნ ე ა შ ი და მ ო თ ხ რ ო ბ ი თ ს ბ რ უ ნ ე ა შ ი .

2. რიცხვითი სახელი მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ: რ ა მ დ ე ნ ი ? რ ო მ ე ლ ი ?

3. რიცხვით სახელს ზედშესრულ სახელის ხასიათი აქვს.

შ ე ნ ი შ ნ გ ა . რიცხვით სახელისგან მიღება არსებითი სახელი ამგვარად: მოეკვამცება რიცხვით სახელს დაბოლოება და მის ნაცვლად: მიემატება ო ბ ა , ა ნ ე ბ ა ა ნ და პირდაპირ მიიმატებს დაბოლოებას ო ბ ა , — მაგ. ერთ-ო ბ ა სამ-ე ბ ა , მეოთხე-ო ბ ა .

ზ მ ნ ა

მ ე ვ ს წ ე რ , მ ე მ ძ ი ნ ა ვ ს ჩ ე ნ ვ ს წ ე რ თ , ჩ ე ნ გ ძ ი ნ ა ვ ს
შ ე ნ , ს წ ე რ , შ ე ნ გ ძ ი ნ ა ვ ს თ ქ ე ნ ს წ ე რ თ , თ ქ ე ნ გ ძ ი ნ ა ვ ს თ
ის ს წ ე რ ს , ი მ ა ს ს ძ ი ნ ა ვ ს ის ი ნ ი ს წ ე რ ე ნ , ი მ ა თ ს ძ ი ნ ა ვ ს თ .

1. ზმნა არის ისეთი ცვალებადი სიტყვის ნაწილი, რომელიც გვიჩვენებს საგნის მოქმედებას ან ძღვომარეობას.

2. ზმნას აქვს სამი პირი: პ ი რ . ე ე ლ ი , მ ე ო - რ ე და მ ე ს ა მ ე .

3. ზმნას აქვს ორი რიცხვი: მ ხ ო ლ ო ო ბ ი თ ი და მ რ ა ე ლ ო ბ ი თ ი .

ზმნების გვარი

ძართულს ენაზედ არის სამის გეარის ზმნა:
ა. მოქმედებითი ზმნა.

ბ. მნებითი ზმნა.

გ. უმეუმეობითი ზმნა.

მოქმედებითი ზმნა გვიჩვენებს ქვემდებარის მოქმედებას და მის გავლენას სხვა საგანზედ, მაგ. მე ესკრი კალამს, მე ესწერ წერილს, მე გამოვსკერი კალამი, მე დაესწერე წერილი. ენებითი ზმნა უჩვენებს, რომ თვითონ ქვემდებარე კი არ მოქმედობს, არამედ იგი იმყოფება სხვის მოქმედების გავლენის ქვეშ,—მაგ. მე ვიტანჯები მტრისგან (ესე იგი მე მტანჯავს მტერი).

უმეუმეობითი ზმნა წარმოსდგება მოქმედებით ზმნისგან ამგვარად: ბოლო მოკვეცილს ზმნას თავში მიემატება გი და ბოლოში ები,—მაგ. ვიწერე ბი.

უმეუმეობითი ზმნა უჩვენებს თუ, რა მდგომარეობაშია ქვემდებარე,—მაგ. მე მძინავს, მე მღვიძავს.

ზმნების სახე

ა. მე ვსწერ წერილს, მე ვაკეთებ სახლს.

ბ. მე ვაწერ-ინებ მოსწავლეებს გაკვეთილს, მე გიგოს სახლს ვაკეთებ-ინებ.

გ. მე ვაწერ-ინებ ინებ წერილს გიგოს, მე ვაკეთებ-ინებ ინებ სახლს გიგოს.

1. ძართულს ზმნას აქვს სამი სახე:

ა. პირველ-სახე, ბ. სხმით-გარდასვლითი, გ. მრჩობლ-სხმით-გარდასვლითი.

ა. პირველ-სახე უჩვენებს მოქმედებას ან მდგომარეობას პირდაპირ, — მაგ. მე ვაშენებ სახლს, მე მღვიძავს, მე ვსწერი წერილს.

ბ. სხმით-გარდასვლითი უჩვენებს მოქმედების წარმოებას მეორე პირისგან, რომელსაც ბრძანებლობს ქვემდებარე, — მაგ. მე ვათამაშებ-ინებ ლევანს ბოეშს (ესე იგი ჩემის ბრძანებით ლევანი ბოეშს ათამაშებს).

გ. მრჩობლ-სხმით-გარდასვლითი უჩვენებს მოქმედების წარმოებას შესამე პირისგან მეორე პირის გავლენის გამო, რომელსაც ბრძანებლობს ქვემდებარე, — მაგ. მე ვაწერ-ინებინებ წერილს სოსიკოს, რომელსაც გარდასცემს ჩემს ბრძანებას შალვა.

შენიშნვა. ა. სხმით-გარდასვლითი სახე წარმოსდგება ამგვარად: ზმნას მოეაგეცება დაბოლოება, მის შავიერად თავში მიემატება ვა და ბოლოში ინგბ, — მაგ. ვაწერ-ინებ.

ბ. მარბოლ-სხმიო-გარდასულითი წარმოსდგება ამგვარად:
ზმნას მოეკვეცება დაბოლოება, მის მაგიერად თავში მიემატება
კ ა და მოლოში ი ნ ე ბ ი ნ ე ბ,—მაგ. მე ვა-წერ-ი ნ ე ბ ი ნ ე ბ.

მე კსწერ-ე მე ვაშენ-ე, მე ვაკეთ-ე.

მე და-კსწერ-ე, მე ა-ვაშენ-ე, მე გა-ვაკეთ-ე.

1. ზმნა არის უ ს რ უ ლ ი და ს რ უ ლ ი.

უ ს რ უ ლ ი ზ მ ნ ა გამოჰხატავს მოქმედებას შე-
უსრულებლად—მაგ. მე ე ი კ ი თ ხ ე, მე ე ა შ ე ნ ე.
სრული ზმნა უჩვენებს მოქმედებას შესრულებულ-
ლად, ან რომ უთუოდ შესრულდება,—მაგ. მე
და-ვს წ ე რ-ე, მე ა-ვა შ ე ნ-ე, მე და-ვს წ ე რ, მე
ა-ვა შ ე ნ ე ბ.

დ რ ო ნ ი

ღმერთი ა რ ი ს.

ღმერთი ი ყ ო.

ღმერთი ი ქ ნ ე ბ ა.

1. ზმნას აქვს სამი დრო: ა. აწმყო, ბ. ნამ-
ყო და გ. მყობადი.

ა. აწმყო უჩვენებს მოქმედებას, რომელიც
ქნლა მიმდინარეობს,—მე ვს ჳ რ ი ხეს.

ბ. ნამყო უჩვენებს მოქმედებას, რომელიც განელილა,—მაგ. მე ვსწერ-დი, ვსწერ-ე, და-ვსწერ-ე.

გ. მყობადი უჩვენებს მოქმედებას, რომელიც უნდა მოხდეს,—მაგ. მე და-ვსწერ, ვითა-მაშებ.

ნ ა მ ყ ო

ნამყო უსრული: მე ვსწერ-დი —

ნამყო სრული: მე ვსწერ-ე და-ვსწერ-ე.

ნამყო უსრულესი: მე მი-წერ-ია და-მი-წერ-ია

1. ნამყო არის ქართულს ენაზედ სამგვარი:

ა. ნამყო უსრული, ბ. ნამყო სრული. და

გ. ნამყო უსრულესი.

ა. ნამყო უსრული უჩვენებს მას, რომ მოქმედება დაწყებულია, მაგრამ შეწყვეტილა,—მაგ. მე ვსწერ-დი წერილს.

ბ. ნამყო სრული უჩვენებს მოქმედებას შესრულებულად,—მაგ. მე ვითამაშ-ე, გა-ვაკეთ-ე, ა-ვაშენ-ე.

გ. ნამყო უსრულესი უჩვენებს მოქმედებას, რომელიც დიდი ხანია, რაც დაწყებულია და განმეორებულია კიდევ,—მაგ. მი-თამაშ(ნ)-ია, მი-შენებ-ია, და-მიწერ-ია.

შენიშნვა. ა. უსრულ ზმნას აქვს აწმყო, ნამყო უსრული და ნამყო უსრულესი.

ბ. სრულს ზნას აქვს ნამყო სრული, ნამყო უსრულესი და მყობადი.

ზმნების დახრა

როდესაც ჩვენ ვლაპარაკობთ მოქმედებაზედ, მაშინ ჩვენ ამ მოქმედებას ან დაეასახელებთ, ან მოეუთხრობთ, ან გამოვხატავთ ბრძანებაში, ან და წარმოვიდგენთ ამ მოქმედებას, რომელიც შეიძლება მოხდეს და შეიძლება-არა. აქეთგან წარმოსდგება ზმნის ოთხი დახრა:

ა. განუსაზღვრებელი დახრა, ბ. საზღვრებითი დახრა, გ. ბრძანებითი დახრა, დ. სათუო დახრა.

ა. განუსაზღვრებელი დახრა არ უჩვენებს არც პირს, არც დროს, და არც რიცხვს,— მაგ. წერა.

ბ. საზღვრებითი დახრა მოუთხრობს მოქმედებას და აქვს დრო, რიცხვი და პირი,— მაგ. ვსწერ, ვსწერ-დი, ვსწერ-ე მი-წერ-ია, და-ვსწერ, და-მი-წერ-ია.

გ. ბრძანებითი დახრა გამოჰხატავს მოქმედებას, რომელიც უნდა შესრულდეს ბრძანებით,— მაგ. სწერ-ე, სწერ-ო, ვსწერ-ო, სწერ-ოთ, სწერ-ონ.

დ. ს ა თ უ ო დ ა ხ რ ა გამოჰხატავს მოქმედებას, სხვა და სხვა გარემოების გამო, შესაძლებელადაც და შეუძლებელადაც.—მაგ. რომ ეს წერდე, რომ მეწერა, რომ ეს წერო, რომ დაესწერდე, რომ დამეწერა, რომ დაესწერო.

უღლვილება

ზმნის ცვალება პირებში რიცხვში და ღროებში იწოდება უღლვილება.

საზღვრებითი დახრა

არსებითი ზმნა.

აწმყო	მე ვარ შენ ხარ ის, იგი არის, არს	ჩვენ ვართ თქვენ ხართ ისინი, იგინი არიან
ნამყო	მე ვიყავი შენ იყავი ის, იგი იყო	ჩვენ ვიყავით თქვენ იყავით ისინი, იგინი იყვნენ
მყობადი	მე ვიქნები შენ იქნები ის, იგი იქნება	ჩვენ ვიქნებით თქვენ იქნებით ისინი, იგინი იქნებიან.

ბრძანებითი დასრება

—	ვიყოთ
იყავი	იყავით
იყოს	იყვნენ

სათუო დასრება

აწმყო	ვიყო	ვიყოთ
	იყო	იყოთ
	იყოს	იყვნენ
ნამყო	ყოფილიყავი	ყოფილიყავით
	ყოფილიყავი	ყოფილიყავით
	ყოფილიყო	ყოფილიყვნენ
მყობადი	იქნებ-ოდე	იქნებ-ოდეთ
	იქნებ-ოდე	იქნებ-ოდეთ
	იქნებ-ოდეს	იქნებ-ოდ(ნ)ენ

არსებითს ზმნებს ეკუთვნის შემდეგი ზმნე-
ბი: ვარსებობ, ვიმყოფები.

არსებით ზმნის შექსოვა სხვა სიტყვის
ნაწილებთან

- კაცი არსება-ა
- სიკეთე კარგია-ა
- ნამკვი სუა-ა
- კარგი კაცი ქვეყნისთვის ოქროა-ა

ღმერთი ერთი-ა

ეს წიგნი ჩემი-ა

ზოგჯერ კაცი თსოვნაზედ ყრუ-ა

თუ სიტყვის ნაწილი, რომელსაც თან მოჰყვება არსებითი ზმნა, ბოლოედება ხმოვან ასო-ზედ, მაშინ ეს ზმნა, კეთილ-ხმოვანებისთვის, შე-მოკლდება ა (ესე იგი ა რ ი ს, ა რ ს).

უღლვილება

ა. მე ვ-თამაშობ, ვ-არ	ჩვენ ვ-თამაშობ-თ,
ვ-არ-თ
შენ ჭთამაშობ, ხარ	თქვენ ჭთამაშობ-თ
ხ-არ-თ
ის ჭთამაშობ-ს, არ-ის, არ-ს	ისინი ჭთამაშობ-ენ,
არ-იან
ბ. მე მ-იყვარს, მ-ა-ქვს	ჩვენ გ-ვ-ი-ყვარს,
გ-ვ-ა-ქვს
შენ გ-ი-ყვარს, გ-ა-ქვს	თქვენ გ-ი-ყვარს-თ,
გ-ა-ქვს-თ
მას, მას უ-ყვარს, აქვს	მათ, მათ უ-ყვარს-თ
აქვს-თ.

ძართულს ენაზედ არის ორის უღლვილების ზმნა: ა. პირველის უღლვილების ზმნა, ბ. მეორე უღლვილების ზმნა.

ა. პირველის უღლვილების ზმნა წარმოსდგება ამ გვარად: განუსაზღვრებელ დახრას მოეკეცება დაბოლოება და მხოლოობით რიცხვში პირველის პირის გამოსახატველად მიემატება თავში ვ და მესამე პირის გამოსახატველა პოლოში ის, ან ს. მრავლობით რიცხვში პირველის და მეორე პირის გამოსახატველად რჩებიან იგივე ნიშნები და მრავლობით რიცხვის გამოსახატველად პირველი და მეორე პირი მიიღებენ ნიშანს თ და მესამე პირი—იან, ან ენ.

ბ. მეორე უღლვილების ზმნა მხოლოობით რიცხვში პირველ პირის ნიშნად მიიღებს ნიშანს მ; მეორე პირში გ და მესამე პირში ზოგი ზმნა ნიშანს უ თავში. მრავლობით რიცხვში პირველ პირის ნიშნად და მრავლობით რიცხვის გამოსახატველად მიიღებენ თავში მეორე უღლვილების მეორე პირის ნიშანს გ და პირველის უღლვილების პირველის პირის ნიშანს ვ ერთად. მეორე და მესამე პირში მრავლობით რიცხვის გამოსატველად მიიღებს ნიშანს თ და მეორე პირის გამოსახატველად ნიშანს გ.

შ ე ნ ი შ ნ გ ა. პირველის უღლვილების ზმნა, სხვა და სხვა პირზედ მიჩემების გამო, იცვლება მრავალ გვარად,— მაგ. ვ-სწერ, ვ-ი-სწერ, ვ-უ-სწერ.

თუ ზმნა სრულია, მაშინ პირველის და მეორე პირის ნიშნები მიემატებიან ამგვარად: ჯერ დაისმის

სიტყვის ნაკვეთი, რომელიც ზმნას სრულ ზმნად ჰყოფს, მერე პირველის და მეორე პირის ნიშნები და ბოლოს განუსაზღვრებელ დახრის ბოლო მოკვეცილი ზმნა,—მაგ. გარდა-ვ-აწერ, და-ვ-სწერ, შე-ვ-ინახავ შემო-ვ-ინახავ.

პირველი უღლვილგბა

I

მოკმედეგითი უსრული ზმნა

საზღვრებითი დახრა.

აწმყრ	მე ვაშენებ	მე ვსვამ
	შენ აშენებ	შენ სვამ
	ის აშენებუ	ის სვამს
	ჩვენ ვაშენებთ	ჩვენ ვსვამთ
	თქვენ აშენებთ	თქვენ სვამთ
	ისინი აშენებენ	ისინი სმენ

ნ. უსრული	მე ვაშენებ-დ-ი	მე ვსვამ-დ-ი
	შენ აშენებ-დ-ი	შენ სვამ-დ-ი
	ის აშენებ-დ-ა	ის სვამ-დ-ა
	ჩვენ ვაშენებ-დ-ი-თ	ჩვენ ვსვამ-დ-ი-თ
	თქვენ აშენებ-დ-ი-თ	თქვენ სვამ-დ-ი-თ
	ისინი-ა-შენებ-დ-(ნ)-ენ	ისინი სმიდ-დ-(ნ)ენ,
		სვამ-დ-(ნ)ენ.

1. ნამყო უსრულის ნიშანი არის პირველ ულლეილებას მოქმედებით ზმნების პირველ პირში დ.

ნ. სრული	მე კაშენ-ე	მე კავ-ი
	შენ აშენ-ე	შენ სკ-ი
	იმან აშენ-ა	იმან სკ-ა
	ჩვენ კაშენ-ეთ	ჩვენ კსკ-ი-თ
	თქვენ აშენ-ეთ	თქვენ სკ-ი-თ
	იმათ აშენ-ეს	იმათ სკ-ეს

1. ნამყო სრულის ნიშნები არიან მხოლოდობით რიცხვში პირველ ულლეილების მოქმედებით ზმნების პირველ პირში ე, ი, იე (ელ-იე, დაელ-იე) და მრავლობით რიცხვში მესამე პირის ნიშნად მიიღებენ ბოლოში ე-ს.

შ ე ნ ი შ ნ გ ა. ზმნა, რომელიც შესდგება ძირისგან და დაბოლოებისგან ე ბ ა, ნამყო სრულში მოიკვეცს ამ დაბოლოებას და ისე მიიღებს ნამყო სრულის ნიშანს, (შენ-ე ბ ა, ვა-შენ-ე).

ნ. უსრულესი	მე მი-შენებ-ია	მე მი-სვამს
	შენ გიშენებ-ია	შენ გისვამს
	იმას უშენებ-ია	იმას უსვამს
	ჩვენ გვიშენებ-ია	ჩვენ გვისვამს
	თქვენ გიშევებ-ია-თ	თქვენ გისვამსთ
	იმათ უშენებ-ია-თ	იმათ უსვამსთ

ბრძანებითი დასრწა

—	გაშენ-ო-თ, კსკათ
აშენ-ე, სკ-ი	აშენ-ეთ სკ-ი-თ
აშენ-ო-ს, სკ-ას	აშენ-ო-ნ სკ-ა-ნ

სათუო დასრწა

აწმყო	მე ვაშენებ-დე	კსკამ-დე
	შენ აშენებ-დე	სკამ-დე
	ის აშენებ-დე-ს	სკამ-დე-ს, სმი-დე-ს
	ჩვენ ვაშენებ-დე-თ	ჩვენ კსკამ-დე-თ
	თქვენ აშენებ-დე-თ	თქვენ სკამ-დე-თ
	ისინი აშენებ-დ(ნ)ენ	ისინი სმი-დ(ნ)ენ;
		სკამ-დ(ნ)ენ

1. სათუო დახრაში პირველ ულლეილების მოქმედებათ ზმნებში აწმყოს ნიშანი არის დმ.

ნამყო	მე მე-შენებ-ი (ნ)-ა	მე მე-სკ-ა
	შენ გეშენებ-ი (ნ)-ა	შენ გესკ-ა
	იმას ეშენებ-ი (ნ)-ა	იმას ესკ-ა
	ჩვენ გვეშენებ-ი (ნ)-ა	ჩვენ გვესკ-ა
	თქვენ გეშენებ-ი(ნ)-ა-თ	თქვენ გესკ-ა-თ
	იმათ ეშენებ-ი (ნ)-ა-თ	იმათ ესკ-ა-თ

1. სათუო დახრაში პირველ ულლეილების მოქმედებით ზმნების ნამყოს ნიშანი არის მხოლოდობით რიცხვის პირველ პირში თავში მმ და ბოლოში ა.

მყოზადი	მე ვაშენ-ო	მე ვსვა
	შენ აშენ-ო	შენ სვა
	იმან აშენ-ო-ს	იმან სვა-ს
	ჩვენ ვაშენ-ო-თ	ჩვენ ვსვა-თ
	თქვენ აშენ-ო-თ	თქვენ სვა-თ
	იმათ აშენ-ო-ნ	იმათ სვა-ნ

1. პირველ ულლეილების მოქმედებით ზმნების მყოზადის ნიშნები არიან სათუო დახრაში ა. და ო.

განუსაზღვრებელი დახრა შენება, სმა.

შ ე ნ ი შ ნ გ ა . ა. განუსაზღვრებელ დახრას არ აქვს საკუთარი დაბოლება—ის ჰგავს არსებითს სახელს, იჟანკლედება როგორც არსებითი სახელი და იხმარება ქვემდებარედ წინადადებაში სნვა და სნვა დროს ს ა ნ ე ლ ო ბ ი თ ბ რ ე ნ გ ა შ ი , მ ი ც ე მ ი თ ბ რ ე ნ გ ა შ ი და მ ო ' თ ხ რ ო ბ ი თ ბ რ ე ნ გ ა შ ი .

ბ. პირველის ულლეილების მოქმედებითი ზმნა ქვემდებარეს მოითხოვს ს ა ზ ლ ვ რ ე ბ ი თ და ხ რ ა შ ი შემ-

დღეს ბრუნვებში: აწმყოში, ნამყო უსრულში და მყობადში სახელობითს ბრუნვაში; ნამყო სრულში მოთხრობითს ბრუნვაში და ნამყო უსრულესში—მიცემითს ბრუნვაში; ბრძანებით დანრაში—მოთხრობითს ბრუნვაში. სათუო დანრის აწმყოში—სახელობითს ბრუნვაში; ნამყოში—მიცემითს ბრუნვაში და მყობადში—მოთხრობითს ბრუნვაში.

გ. პირველ უღლეილების მოქმედებითი უსრული ზმნა დამატებას მოითხოვს საზღვრებით დანრის აწმყოში და ნამყო უსრულში. მიცემითს ბრუნვაში; ნამყო სრულში ნამყო უსრულში და ბრძანებითს დანრაში—სახელობითს ბრუნვაში; სათუო დანრის აწმყოში—მიცემითს ბრუნვაში, ნამყოში და მყობადში—სახელობითს ბრუნვაში.

პირველი უღლეილება

II

მოქმედებითი სრული ზმნა

საზღვრებითი დანრა

აწმყო	მე ვთამაშობ	—
	შენ თამაშობ	—
	ის თამაშობს	—
	ჩვენ ვთამაშობთ	—
	თქვენ თამაშობთ	—
	ისინი თამაშობენ	—

ნ. უსრულ.	მე ვთამაშობდი	—
	შენ თამაშობდი	—
	ის თამაშობდა	—
	ჩვენ ვთამაშობდით	—
	თქვენ თამაშობდით	—
	ისინი თამაშობდ(ნ)-ენ	—

ნ. სრული	მე ვ ი თამაშე	მე და-სწერე
	შენ ი თამაშე	შენ და-სწერე
	იმან ი თამაშა	იმან და-სწერა
	ჩვენ ვ ი თამაშეთ	ჩვენ და-ვსწერეთ
	თქვენ ი თამაშეთ	თქვენ და-სწერეთ
	იმათ ი თამაშეს	იმათ და-სწერეს

ნ. უსრულესი	მე მითამაშე (ნ)ია	მე და-მიწერია
	შენ გითამაშე (ნ)ია	შენ და-გიწერია
	იმას უთამაშე (ნ)ია	იმას და-უწერია
	ჩვენ გვითამაშე (ნ)ია	ჩვენ და-გვიწერია
	თქვენ გითამაშე (ნ)იათ	თქვენ და-გიწერიათ
	იმათ უთამაშე (ნ)იათ	იმათ და-უწერიათ

მეობადი	მე ვ ი თამაშებ	მე და-ვსწერ
	შენ ი თამაშებ	შენ და-სწერ
	ის ი თამაშებს	ის და-სწერს
	ჩვენ ვ ი თამაშებთ	ჩვენ და-ვსწერთ
	თქვენ ი თამაშებთ	თქვენ და-სწერთ
	ისინი ი თამაშებენ	ისინი და-სწერენ

პირველის უღლეილების სრულს ზმნას არ აქვს ა წ მ ყ ო და ნ ა მ ყ ო უ ს რ უ ლ ი.

შ ე ნ ი შ ნ გ ა. პირველის უღლეილების მოქმედებითი ზმნა, რომელიც შესდგება ძირისგან და დაბოლოებისგან ო ბ ა, ნამყო სრულში მოიკეცეს ამ დაბოლოებას და მის ნაცვლად თავში მიიღებს მხოლოდობით რიცხვის პირველ პირში ვ ი და ბოლოში ნამყო სრულის ნიშანს ე (ვ ი თამაშ-ე). ამასთანავე, თუმცა ზმნა უსრულია, მაგრამ ამ დროს კი შესრულებულად გამოხატავს. აქვს მყობადიც სრული.

ბრძანებითი დასრბა

—	—	ვ ი თამაშოთ,	და-ვსწეროთ
ი თამაშე	და-სწერე	ი თამაშეთ.	და-სწერეთ
ი თამაშოს	და-სწეროს	ი თამაშონ,	და-სწერონ.

სათუო დასრბა

აწყო	მე ვთამაშობდე	მე და-ვსწერდე
	შენ თამაშობდე	შენ და-სწერდე
	ის თამაშობდეს	ის და-სწერდეს
	ჩვენ ვთამაშობდეთ	ჩვენ და-ვსწერდეთ
	თქვენ თამაშობდეთ	თქვენ და-სწერდეთ
	ისინი თამაშობდ-(ნ)ენ.	ისინი და-სწერდ(ნ)ენ.

1. პირველ უღლეილების სრულს მოქმედებითს ზმნას სათუო დახრაში აქვს ა წ მ ო, თუმცა მყობადის ხასიათი კი აქვს.

ნამყო	მე მეთამაშ (ნ)ა	მე და-მეწერა
	შენ გეთამაშ (ნ)ა	შენ და-გეწერა
	იმას ეთამაშ (ნ)ა	იმას და-ეწერა
	ჩვენ გვეთამაშ (ნ)ა	ჩვენ და-გვეწერა
	თქვენ გეთამაშ (ნ)ათ	თქვენ და-გეწერათ
	იმათ ეთამაშ (ნ)ათ	იმათ და-ეწერათ

მუობადი	მე ვითამაშო	მე და-ვსწერო
	შენ ითამაშო	შენ და-სწერო
	იმან ითამაშოს	იმან და-სწეროს
	ჩვენ ვითამაშოთ	ჩვენ და-ვსწეროთ
	თქვენ ითამაშოთ	თქვენ და-სწეროთ
	იმათ ითამაშონ	იმათ და-სწერონ

შ ე ნ ი შ ნ გ ა. პირველ ულლეილები მკმედეგითი სრული ზმნა დამატებას მოითხოვს საზღვრებით დანრის ნამყო სრულში და ნამყო უსრულესში ს ა ნ ე ლ ო ბ ი თ ს ბ რ უ ნ გ ა შ ი, მუობადში—მიცემითს ბრუნვაში; ბრძანებითს დანრა-ში—ს ა ნ ე ლ ო ბ ი თ ს ბ რ უ ნ გ ა შ ი; სათუო დანრა-ს აწმეოში—მ ი ც ე მ ი თ ს ბ რ უ ნ გ ა შ ი, ნამყოში და მუობადში.—ს ა ნ ე ლ ო ბ ი თ ს ბ რ უ ნ გ ა შ ი.

მეორე ულლეილება

I

მოკმედეგითი უსრული ზმნა

საზღვრებითი დანრა

აწმეო	მე შინდა	მე მძაგს
	შენ გინდა	შენ გძაგს
	იმას უნდა	იმას სძაგს

ჩვენ გვინდა
თქვენ გიგნდათ
იმათ უნდათ

ჩვენ გვძაგს
თქვენ გძაგსთ
იმათ სძაგსთ

ნ. უსრული მე მინდ-ო-და

შენ გინდ-ო-და

იმას უნდ-ო-და

ჩვენ გვინდ-ო-და

თქვენ გინდ-ო-და-თ

იმათ უნდ-ო-და-თ

მე მძაგ-და

შენ გძაგ-და

იმას სძაგ-და

ჩვენ გვძაგ-და

თქვენ გძაგ-და-თ

იმათ სძაგ-და-თ

1. მეორე ულღვილების მოქმედებითს უსრულს ზმნას ნამყო უსრულის ნიშნებად აქვს საზღვრებით დახრაში და და ო-და.

ნ. სრული

— —
— —
— —
— —
— —
— —

მე მეძაგ-ა

შენ გეძაგ-ა

იმას ეძაგ-ა

ჩვენ გვეძაგ-ა

თქვენ გეძაგ-ა-თ

იმათ ეძაგ-ა-თ

1. მეორე ულღვილების მოქმედებითს უსრულს ზმნას ნამყო სრულის ნიშნად აქვს საზღვრებითს დახრაში ა.

უ ე ნ ი შ ნ გ ა. ზოგს შემთხვევაში მეორე ულღვილების ზმნა ნამყო სრულის გამოსახატველად პირველს ულღვილება-

ში გარდადის და შის ნიშნებს ჰმარობს, რადგან ნამყო სრულ-
ლის ნიშნები ამ გვარს ზმნებს არ აქვსთ და მაშინ სრულ
ზმნად გარდაიქცევიან,—მაგ, ვი-ქონ-იე, ვი-ნდო-მე.

ნ. უსრულესი—მე მნდომ-ია,	მე მ-ძაგებ-ია
შენ გ-ნდომ-ია,	შენ გ-ძაგებ-ია
იმას ჰნდომ-ია,	იმას სძაგებ-ია
ჩვენ ვგ-ნდომ-ია,	ჩვენ გვ-ძაგებ-ია
თქვენ გ-ნდომ-ია-თ,	თქვენ გ-ძაგებ-ია-თ
იმათ ჰნდომ-ია-თ,	იმათ ს-ძაგებ-ია-თ.

1. მეორე ულღვილების მოქმედებითის უსრულ
ზმნების ნიშნები არიან საზღერებით დახრის ნამყო
უსრულესში ია.

მყობადი	მე-ნდომ-ება	მე-ძაგ-ება
	გე-ნდომ-ება	გე-ძაგ-ება
	ე-ნდომ-ება,	ე-ძაგ-ება
	გვე-ნდომ-ება,	გვე-ძაგ-ება
	გე-ნდომ-ება-თ	გე-ძაგ-ება-თ
	ე-ნდომ-ება-თ,	ე-ძაგ-ება-თ

1. მეორე ულღვილების მოქმედებითის ზმნის
მყობადი საზღერებით დახრაში არის მბა.

ბრძანებითი დასრვა

გინდ-ო-დეს	გძაგ-დეს
უნდ-ო-დეს	სძაგ-დეს.
გვინ-ო-დეს	გვძაგ-დეს
გინდ-ო-დეს-თ	გძაგ-დეს-თ.
უნდ-ო-დეს-თ	სძაგ-დეს თ.

სათუო დახრა

აწმყო	მე მინდ-ო-დეს	მე მძაგ-დეს.
	შენ გინდ-ო-დეს	შენ გძაგ-დეს
	იმას უნდ-ო-დეს	იმას სძაგ-დეს
	ჩვენ გვინდ-ო-დეს	ჩვენ გვძაგ-დეს
	თქვენ გინდ-ო-დეს-თ	თქვენ გძაგ-დეს-თ.
	იმათ უნდ-ო-დეს-თ	იმათ. სძაგ-დეს-თ

1. მეორე ულღვილების მოქმედებითს ზმნებს. აწმყოს ნიშნებად აქვსთ სათუო დახრაში დეს და ო-დეს.

ნამყო	მე მნდომ-ოდა	მე მძაგებ-ოდა.
	შენ გნდომ-ოდა	შენ გძაგებ-ოდა
	იმას ჳნდომ-ოდა	იმას სძაგებ-ოდა.
	ჩვენ გვნდომ-ოდა	ჩვენ გვძაგებ-ოდა

თქვენ გნდომ-ოდა-თ	თქვენ გძაგებ-ოდა-თ
იმათ ჳნდომ-ოდა-თ	იმათ სძაგებ-ოდა-თ

1. მეორე ულღვილების მოქმედებითს ზმნას ნამყოს ნიშნად აქეს სათუო დახრაში ოდა.

მეობადი მე გენდომებ-ოდეს	მე გეძაგებ-ოდეს
შენ გენდომებ-ოდეს	შენ გეძაგებ-ოდეს
იმას ენდომებ-ოდეს	იმას ეძაგებ-ოდეს
ჩვენ გვენდომებ-ოდეს	ჩვენ გვეძაგებ-ოდეს
თქვენ გენდომებ-ოდეს-თ	თქვენ გეძაგებ-ოდეს-თ
იმათ ენდომებ-ოდეს-თ	იმათ ეძაგებ-ოდეს-თ

1. მეორე ულღვილების მოქმედებითს უსრულს ზმნას მეობადის ნიშნად აქეს სათუო დახრაში ოდეს.

ეს მეობადი წმრმოსდგება ამავე ულღვილების საზღვრებით დახრის მეობადისგან ამგვარად: საზღვრებით დახრის მეობადს მოეყეცება დაბოლოება ა და მის ნაცვლად მიემატება ოდეს (მექნებ-ოდეს).

განუსაზღვრებელი დასრვა

1. ზოგი ზმნები, საზოგადოდ, ხმარებაში კი არიან, მაგრამ განუსაზღვრებელ დახრის ფორმაში აღარ სჩანან.

მეორე უღლვილებს

II

მოქმედებითი სრული ზმნა

საზღვრებითი დახრა

ნამყო უსრ. —

ნამყო სრ. მე შე-მძულ-და

შენ შე-გძულ-და

იმას შე-სძულ-და

ჩვენ შე-გვძულ-და

თქვენ შე-გძულ-და-თ

იმათ შე-სძულ-და-თ

1. მეორე უღლვილების მოქმედებითს სრულს. ზმნას ნამყო სრულის ნიშნად აქვს საზღვრებით-დახრაში ამავე უღლვილების ნამყო უსრულის ნიშანი.

ნ. უსრულესი მე შე-მძულ(ვ)ებ-ია

შენ შე-გძულ(ვ)ებ-ია

იმას შე-სძულ(ვ)ებ-ია

ჩვენ შე-გვძულ(ვ)ებ-ია

თქვენ შე-გძულ(ვ)ებ-ია-თ

იმათ შე-სძულ(ვ)ებ-ია-თ

1. მეორე უღლეილების მოკმედებითს სრულს ზმნას ნამყო უსრულებსას ნიშნად აქეს საზღვრებით დახრაში იმავე უღლეილების მოკმედებით უსრულ ზმნის ნიშანი.

მეოხადი	მე შექმულდ-ება	ჩვენ შეგკოულდ-ება
	შენ შეგოულდ-ება	თქვენ შეგოულდ-ება-თ
	იმას შესოულდ-ება	იმათ შესოულდ-ება-თ

1. მეორე უღლეილების მოკმედებითს სრულს ზმნას მეოხადის ნიშნად აქეს საზღვრებითა დახრაში მბა. ეს მეოხადი წარმოსდგება ამგვარად: ამავე უღლეილებას ნამყოში ზმნას მოეკვეცება დაბოლოება ა და მის ნაცვლად მივმტება მბა, —მაგ. შემძულდ-ა შემძულდ-მბა.

ბრძანებითი დახრა

—	შეგკოულდეს
შეგოულდეს	შეგოულდესთ
შესოულდეს	შესოულდესთ

სათუო დახრა

აწყო	მე შექმულდეს	ჩვენ შეგკოულდეს-ოდეს
	შენ შეგოულდეს-ოდეს	თქვენ შეგოულდეს-ოდეს-თ
	იმას შესოულდეს-ოდეს	იმათ შესოულდეს-ოდეს-თ

1. მეორე უღლეილებას მოქმედებით სრულ ზმნის აწმყო სათუო დახრაში წარმოსდგება იმავე უღლეილების საზღერებით სრულ ზნის მყობადისგან ამგეარად: მოეკეცება დაბოლოება ა და მის ნაცელად მიემატება ოღმს,—მაგ. შემძულღებ ა შემძულღებ-ოღმს).

შენიუნგა. რორე უღლეილების სრული ზმნა სათუო დახრის აწყოოთ გამოხატავს მყობადსაც.

ნამყო	მე შემძულ (ვ)ებ-ოღა	ჩვენ შეგკძულ(ვ)ებ-ოღა
	შენ შეგძულ(ვ)ებ-ოღა	თქვენ შეგძულ(ვ)ებ-ოღა-თ
	იმას შესძულ(ვ)ებ-ოღა	იმათ შესძულ (ვ)ებ-ოღა-თ

1. მეორე უღლეილების მოქმედებით სრულ ზმნის ნამყო სათუო დახრაში წარმოსდგება იმავე უღლეილებას საზღერებით დახრის ნამყო უსრულესისგან ამგეარად: მოეკეცება მოქმედებითს სრულს ზნას დაბოლოება ია და მის ნაცელად მიემატება ოღა,—მაგ. შემძულ(ვ)ებ ია შემძულ(ვ)ებ-ოღა).

მყობადი	მე შემძულ-ღეს	ჩვენ შეგკძულ-ღეს
	შენ შეგძულ-ღეს	თქვენ შეგძულ-ღეს-თ
	იმას შესძულ-ღეს	იმათ შესძულ-ღეს-თ

შენიუნგა. მეორე უღლეილების მოქმედებითი ზმნა ქვემდებარეს მოითხოვს მიცემითს ბრუნგაში.

შენიშნვა. მეორე უღლებების მოქმედებით
უსრული და სრული ზმნა დამატებას მოითხოვს ყველა დახ-
რაში სახელობითს ბრუნვაში.

განუსაზღვრებელი დასრბა შეძლება

ზარეული უღლებება

I

შეფხეობითი უსრული ზმნა

საზღვრებითი დახრა

აწმყო	მე ვფრინავ	ჩვენ ვფრინავთ
	შენ ფრინავ	თქვენ ფრინავთ
	ის ფრინავს	ისინი ფრინვენ, ფრინავენ

ნ უსრული მე ვფრინავ-დ-ი	ჩვენ ვფრინავ-დ-ი-თ
შენ ფრინავ-დ-ი	თქვენ ფრინავ-დ-ი-თ
ის ფრინავ-დ-ა	ისინი ფრინავ-დ(ნ)-ენ, ფრინავ-დ(ნ)-ენ

ნ. სრული მე ვ-ი-ფრინ-ე	ჩვენ ვ-ი-ფრინ-ე-თ
შენ ი-ფრინ-ე	თქვენ ი-ფრინ-ე-თ
იმან ი-ფრინ-ა	იმათ ი-ფრინ-ენ

ნ. უსრულ.	მე მ-ი-ფრენ-ია შენ გ-ი-ფრენ-ია იმას უ-ფრენ-ია	ჩვენ გ-ი-ფრენ-ია თქვენ გ-ი-ფრენ-ია-თ იმათ უ-ფრენ-ია-თ
-----------	---	---

მეუბნადი	მე ჩ-ი-ფრენ შენ ი-ფრენ ის ი-ფრენ-ს	ჩვენ ვ-ი-ფრენთ თქვენ ი-ფრენთ ისინი ი-ფრენენ
----------	--	---

ბრძანებითი დახრება

—	ვიფრინოთ
იფრინე	იფრინეთ
იფრინო	იფრინო

სათუო დახრება.

აწმეო	მე ვფრინავ-დე შენ ფრინავ-დე ის ფრინავ-დე-ს	ჩვენ ვფრინავ-დე-თ თქვენ ფრინავ-დე-თ ისინი ფრინავ-დ(ნ)-ენ. ფრინავ-დ(ნ)-ენ.
-------	--	--

ნამეო	მე მ-ე-ფრინ-ა შენ გ-ე-ფრინ-ა იმას ე-ფრინ-ა	ჩვენ გვეფრინ-ა თქვენ გეფრინ-ა-თ იმათ ეფრინ-ა-თ
-------	--	--

მეოხადი	მე კ-ი-ფრინ-ო	ჩვენ კ ი-ფრინ-ო-თ
	შენ ი-ფრინ-ო	თქვენ ი-ფრინ-ო-თ
	იპან ი-ფრინ-ო-ს	იმათ ი-ფრინ-ო-ს

განუსასწავლებელი დასწრა ღ ღ ი

ფ რ მ ნ ა

მეოხადი

შენიშნვა. პირველის უღლეილების უმეშვეო-
 ბითი უსრული ზმნა ქვემდებარეს მოითხოვს
 საზღვრებით დახრის აწმყოში, ნამყო უსრულ-
 ში და მყობადში სახელობითს ბრუნ-
 ვაში, ნამყო სრულში—მოთხრობით
 ბრუნვაში, ნამყო უსრულესში—მიცე-
 მითს ბრუნვაში. ბრძანებით დახრა-
 ში—მოთხრობითს ბრუნვაში. სათუო
 დახრის აწმყოში—სახელობითს ბრუნ-
 ვაში, ნამყოში—მიცემითს ბრუნვაში
 და მყობადში—მოთხრობითს ბრუნვაში.

პირველი უღლვილება

II

უმეშვეობითი სრული ზენა

საზღვრებითი დახრა.

აწმყო — —

ნ. უსრული — —

ნ. სრული მე გა-ფერინ-დი ჩვენ გა-ფერინ-დ-ი-თ
შენ გა-ფერინ-დ-ი თქვენ გა-ფერინ-დ-ი-თ
ის გა-ფერინ-დ-ა ისინი გა-ფერინ-დ-(ნ)-ენ

ნ. უსრულესი. — —

მეობადი მე გა-ფერინდ-ებ-ი ჩვენ გა-ფერინდ-ები-თ
შენ გა-ფერინდ-ებ-ი თქვენ გა-ფერინდ-ებ-ი თ
ის გა-ფერინდ-ებ-ა ისინი გა-ფერინდ-ებ-იან

1. პირველ უღლვილებების უმეშვეობით სრულ ზმნის ნიშანი არის საზღვრებითს დახრის ნამყო სრულში იმავე უღლვილებების და დახრის ნამყო უსრულის ნიშანი (ფერინაე-დ-ი, გა-ფერინ-დ-ი).

2. პირველ უღლვილებების უმეშვეობით სრულ ზმნის მეობადი საზღვრებითს დახრაში წარმოსდგება იმავე დახრის ნამყოხგან ამგვარად: მოეკეცე-ბა დაბოლოება ი პირველს პირში და მის ნაცვლად

პირველს პირში მიემატება მბი (გაფურინდ-ი, გაფურინდ-მბი); დანარჩენა პირები ცნობილია.

ბრძანებითი დასრება

—	გაფურინდ-ე-თ
გაფურინდ-ი	გაფურინდ-ით
გაფურინდ-ეს	გაფურინდ(ნ)ენ

სათუო დასრება

აწმყო მე გაფურინდებ-ოდე	ჩვენ გაფურინდებ-ოდე-თ
შენ გაფურინდებ-ოდე	თქვენ გაფურინდებ-ოდე-თ
ის გაფურინდებ-ოდე-ს	ისინი გაფურინდებ-ოდე-(ნ)ენ

ნამყო მე გაფურინდებ-ო-დე-ი	ჩვენ გაფურინდებ-ო-დე-ით
შენ გაფურინდებ-ო-დე-ი	თქვენ გაფურინდებ-ო-დე-ით
ის გაფურინდებ-ო-დე-ს	ისინი გაფურინდებ-ო-დე-(ნ)ენ

მყობადი მე გაფურინდ-ე	ჩვენ გაფურინდ-ე-თ
შენ გაფურინდ-ე	თქვენ გაფურინდ-ე-თ
ის გაფურინდ-ეს	ისინი გაფურინდ-(ნ)-ენ

1. პირველ ულლოვილებს უმეშვეობით სრულ ზმნის აწმყო სათუო დასრებაში წარმოსდგება საზღვრებით დასრის მყობადისგან ამგვარად: მოე-

კვეცება დაბოლოება ი პირველს პირში და მის ნაცელად მიემატება **მღმ** (გაეფრინდებ-ი, გაეფრინდებ **მღმ**) პირველს პირშივე. **ღანარჩენი** პირები **ცნობილია**.

2. პირველ უღლვილების სრულ უმეშვეობით ზმნის ნამყო სათუო დახრაში წარმოსდგება საზღვრებით დახრის მყობადისგან ამგვარად: მოეცეცება დაბოლოება ი პირველს პირში და მის ნაცელად მიემატება პირველს პირშივე **მ-ღი** (გაეფრინდებ ი, გაეფრინდებ-**მ-ღ-ი**).

შენიშნვა. სრული უმეშვეობითი ზმნა ქვემდებარეს შოითხოვს სახელობითს ბრუნვაში. ამგვარს ზმნას სხვა და სხვა დახრაში ეცვლება ი-ღ, —მაგ. გავფრინდუ და არა გავფრინდე.

მეორე უღლვილება

I

უპეშვეობითი უსრული ზმნა

საზღვრებით დახრა

აწმყო	მე მ-მინავს	ჩვენ გვმინავს
	შენ გმინავს	თქვენ გმინავსთ
	ამას სმინავს	მათ სმინავსთ

ნ. უსრული მე მძინაუ-და	ჩვენ გკძინაუ-და
შენ გძინაუ-და	თქვენ გძინაუ-და-თ
იმას სძინაუ-და	იმათ სძინაუ-და-თ

ნ. სრული მე მ-ე-ძინ-ა	ჩვენ გკ-ე-ძინ-ა
შენ გ-ე-ძინ-ა	თქვენ გ-ე-ძინ-ა-თ
იმას ე-ძინ-ა	იმათ ე-ძინ-ა-თ

ნ. უსრულესი მე მ-იძინ-ია	ჩვენ გკ-იძინ-ია
შენ გ-იძინ-ია	თქვენ გ-ი-ძინ-ია-თ
იმას უ-ძინ-ია	იმათ უ-ძინ-ია-თ

მეობადი მე მ-ე-ძინ-ება	ჩვენ გკ-ე-ძინ-ება
შენ გ-ე-ძინ-ება	თქვენ გ-ე-ძინ-ება-თ
იმას ე-ძინ-ება	იმათ ე-ძინ-ება-თ

1. მეორე უღლვილების უმეშვეობითს უსრულს ზმნას საზღვრებიის დახრაში ნამყო უსრულის ნიშნად აქეს და, ნამყო სრულის ნიშნად—ა, ნამყო უსრულესის-ია და მეობად-ს ნიშნად-მბა.

2. მეორე უღლვილების უმეშვეობითს სრულს ზმნასაც ესევე ნიშნები აქეს ნამყო სრულში, ნამყო უსრულში და მეობადში,—მხოლოდ, როგორც სრულს ზმნას, არ აქეს აწმყო და ნამყო უსრული,—მაგ. და-მეძინ-ა, და-მიძინ-ია და-მეძინ-მბა.

ბრძანებითი დახრება

—	გვეძინოს
გვეძინოს	გვეძინოს-თ
ვეძინოს	ვეძინოსთ

სათუო დახრება

აწმყო	მე ვეძინ-ოს	ჩვენ გვეძინ-ოს
	შენ გვეძინ-ოს	თქვენ გვეძინ-ოს-თ
	იმათ ვეძინ-ოს	იმათ ვეძინ-ოს-თ

1. მეორე უღლეილების უმეშეეობითს უსრულს ზმნას სათუო დახრებაში აწმყოს ნიშნად აქეს ოს და იმავე უღლეილების სრულს ზმნას—ოღეს, (დამეძინებ. ოღეს) მაგრამ მეობადის ხასიათი აქეს

ნამყო	მე ვძინებ-ოდა	ჩვენ გვეძინებ-ოდა
	შენ ვძინებ-ოდა	თქვენ ვძინებ-ოდა-თ
	იმათ ვძინებ-ოდა	იმათ ვძინებ-ოდა-თ

1. მეორე უღლეილების უმეშეეობით სრულ და უსრულ ზმნის ნამყოს ნიშანი სათუო დახრებაში არის ო და. ეს დრო წარმოსდგება ამგვარად: ამავე უღლეილებას ნამყო უსრულესში ზმნას მოეკვეცება დაბოლოება ია და მის ნაცვლად მიემატება ო-და,—მაგ. ვძინებ. ია, ვძინებ-ო-და.

1. მეორე უღლვილები უმეშვეობითი სრული და უსრული ზმნა მყობადის გამოსანატველად პირველს უღლვილებაში გარდადის.—მაგ. მ-ი-ძი-ნ-ო, ღა-ე-ი-ძინ-ო.

შ ე ნ ი შ ნ გ ა. მეორე უღლვილების უმეშვეობითი ზმნა ქვემდებარეს მოითხოვს მიცემითს ბრუნვაში.

მ ი მ ღ ე ო ბ ა

ზურგს უკან წყრომას, სჯობს, კაცი პირში იყოს მ-წყრ-ადლი.

პირში მ-აქებ-ეფლი ეშმაკის მოციქულია.

მ-ძინ-არე კაცი საქმეში არ ვარგა.

უსაქმო კაცი ყოველთვის მო-სეირნ-ე არის.

1. მიმღეობა არის ზმნისგან წარმოებული ზედშესრული, რომელიც უჩვენებს საგნის მოქმედებითგან ან მდგომარეობითგან წარმომდგარს ვითარებას.

მიმღეობანი არიან:

ა. მოქმედებით ზმნისგან წარმოებული: მ-ჟლეტ-ეფლი, მ-ქონებ-ეფლი, ჟლეტ-იფლი, ქონებ-უფლი, სა-ჟლეტ-ი, სა-ქონ-ი, ნა-ჟლეტ ი, ნა-ქონ-ი.

ბ. უმეშვეობით ზმნისგან წარმოებული: მ-ძინ-არე, ნამ-ძინ-არე-ვი, სა-ძინებ-ეფლი.

გ. არსებით ზმნისგან წარმოებული: მ-ყო-
ფ-ეფი, ყოფ იფი, ნა-ყოფ-ი, სა-ყოფ-ი.

მიმღეობის დრონი

აწყო მ-ქონებ-ეფი, მ-ძინ-არე, მ-ყოფ-ეფი.
ნ. უსრული ქონებ-უფი, ძინებ-უფი, ყოფ-იფი.
ნ. სრული ნა-ქონ-ი, ნამ-ძინარე-ვი, ნა-ყოფ-ი,
მეობადი სა-ქონ-ი, სა-ძინებ-ეფი, სა-ყოფ-ი.

1. მიმღეობას აქვს ოთხი დრო: აწყო, ნამყო უსრული, ნამყო სრული და მეობადი.

შენიშნვა. ა. სრულ ზმნისგან წარმოსდგება სრული მიმღეობა,—მაგ. და-წერ-ილი, და-სა-წერ-ი, და-ნა-წერ-ი და უსრულ ზმნისგან უსრული მიმღეობა,—წერ-ილი, სა-წერ-ი, ნა-წერ-ი

მიმღეობას აქვს ზედშესრულ სახელის ხასიათი და მისეე მწკაცხად იკანკლედება და შეექსოვება არსებითს სახელს.

მიმღეობა შეიძლება იყოს ქვემდებარედ სახელობითს ბრუნვაში, მიცემითს ბრუნვაში და მოთხრობითს ბრუნვაში:

საზღვრებითი დახრწა

ენებითი ზმნა უსრული და სრული

აწმყო	ვ-ი-წერ-ებ-ი	—
	ი-წერ-ებ-ი	—
	ი-წერ-ებ-ა	—
	ვ-ი-წერ-ებ-ი-თ	—
	ი-წერ-ებ-ი-თ	—
	ი-წერ-ებ-ი-ან	—

ნ. უსრული	ვ-ი-წერ-ებ-ოდი	—
	ი-წერ-ებ-ოდი	—
	ი-წერ-ებ-ოდა	—
	ვ-ი-წერ-ებ-ოდი-თ	—
	ი-წერ-ებ-ოდი-თ	—
	ი-წერ-ებ-ოდ(ნ)-ენ	—

ნ. სრული	ვ-ი-წერ-ე	და-ვ-ი-წერ-ე
	ი-წერ-ე	და-ი-წერ-ე
	ი-წერ-ა	და-ი-წერ-ა
	ვ-ი-წერ-ე-თ	და-ვ-ი-წერ-ე-თ
	ი-წერ-ე-თ	და-ი-წერ-ე-თ
	ი-წერ-ენ	და-ი-წერ-ენ

შენიშნება. საზღვრებით დახრწის ნამყო სრულში ვნე-
ბითი ზმნა იხმარება აგრეთვე მიმლეობის სანით,—მაგ. წერილ,
ან წერილი ვიყავი, დაწერილ, ან დაწერილი ვიყავი.

ნ. უსრულესი წერილ ყოფილკარ,	დაწერილ	} ყოფილ-კარ და სს.
წერილ ყოფილ-სარ	დაწერილ	
წერილ ყოფილ	დაწერილ	
წერილ ყოფილ-კართ	დაწერილ	
წერილ ყოფილ-სართ	დაწერილ	
წერილ ყოფილან	დაწერილ	

მეობადი	წერილ ვიქნები	და-ვი-წერ-ებ-ი	} ან დაწერილ ვიქნე- ბი და სს.
	წერილ იქნები	და-იწერ-ებ-ი	
	წერილ იქნება	და-იწერ-ებ-ა	
	წერილ ვიქნებით	და-ვი-წერ-ებ-ი-თ	
	წერილ იქნებით	და-იწერ-ებ-ი-თ	
	წერილ იქნებიან	და-იწერ-ებ-ი-ან	

ბრძანებითი დახრბა

ი-წერ-ე	და-ი-წერ-ე
ი-წერ-ოს	და-ი-წერ-ოს
ვი-წერ-ო-თ	და-ვი-წერ-ო-თ
ი-წერ-ეთ	და-ი-წერ-ეთ
ი-წერ-ონ	და-ი-წერ-ონ

სათუო დახრბა

აწმეო	ვი-წერ-ებ-ოდე	—
	ი-წერ-ებ-ოდე	—
	ი-წერ-ებ-ოდეს	—

ვ-ი-წერ-ებ-ოდე-თ	—
ი-წერ-ებ-ოდე-თ	—
ი წერ-ებ-ოდ(ნ)-ენ	—

შ ე ნ ი შ ნ გ ა. სათუო დახრის აწყოში სრელს გნებითს ზმნას მეობადის ხასიათი აქვს,—მაგ. და-ვ-ი-წერ-ებ-ოდე, და-ი-წერ-ებ-ოდე, და-იწერ-ებ-ოდე-ს და სხვ.

1. სათუო დახრაში ენებით ზმნის აწყო წარმოსდგება საზღერებით დახრის აწყოსგან შემდეგის წესით: პირველს პირს მოეკვეცება დაბოლოება ი და მის ნაცვლად მიემატება ოღმ.

ნამყო	—	და-ვ-ი-წერ-ებ-ოდი
	—	და-ი-წერ-ებ-ოდი
	—	და-ი-წერ-ებ-ოდა
	—	და-ვ-ი-წერ-ებ-ოდით
	—	და-ი-წერ-ებ-ოდი-თ
	—	და-ი-წერ-ებ-ოდ(ნ)-ენ

შ ე ნ ი შ ნ გ ა. სათუო დახრის ნამყოში გნებითი ზმნა ინძარება აგრეთვე მიმღეთობის ხანით,—მაგ. წერილ ყოფილ-გიყავ, დაწერილ ყოფილ-გიყავ, წერილ ყოფილ-იყავ, დაწერილ ყოფილ-იყავ, წერილ ყოფილ-იყო, დაწერილ ყოფილ-იყო და სხ.

მყოზადი	კ-ი-წერ-ო	} წერილ კიჟნობოდე და სს.	ღა-კ-ი-წერ-ო	} მწერილ კიჟნობოდე და სს.
	ი-წერ-ო		ღა-ი-წერ-ო	
	ი-წერ-ო-ს		ღა-ი-წერ-ო-ს	
	კ-ი-წერ-ო-თ		ღა-კ-ი-წერ-ო-თ	
	ი-წერ-ო-თ		ღა-ი-წერ-ო-თ	
	ი-წერ-ო-ნ		ღა-ი-წერ-ო-ნ	

შენ იუნვა. ვნებოთი ზმნა ქვემდებარეს მოითხოვს სა-
ხელობითს ბრუნვაში.

მიძლეობის და არსებით ზმნის შექსოვა

საზღვრებითი დახრა

აწმყო მლოცველი ვარ
მლოცველი ხარ
მლოცველი არის და სს.

ბ. სრული მლოცველი ვიყავი
მლოცველი იყავი
მლოცველი იყო და სს.

გ. უსრული მლოცველი ყოფილვარ
მლოცველი ყოფილსარ
მლოცველი ყოფილა და სს.

მყოზადი მლოცველი კიჟნები
მლოცველ იჟნები
მლოცველი იჟნება და სს.

შენიშნვა. ამგვარადვე შექსოვება არსებით
ზმნას მიმღობის, ნაშყო და მყობადი.

ბრძანებითი დახრბა

მლოცველი იუბი
მლოცველი იუოს და სსკ.

სათუო დახრბა

აწმყო მლოცველი ვიუო
მლოცველი იუო
მლოცველი იუოს და სს.

ნამყო მლოცველი ყოფილ-ვიუბი
მლოცველი ყოფილ-იუბი
მლოცველი ყოფილ-იუო და სს

მყობადი მლოცველი ვიქნებოდე
მლოცველი იქნებოდე
მლოცველი იქნებოდეს და სს.

1. მნებო ზმნების ზოგი ღრო წარმო-
სდება მათგანვე წარმოებულ მიმღობისგან, რო-
მელიც შექსოვილია არსებით ზმნასთან.

უკანონო ზმნები
 უმეზვეოებითი უსრული ზმნა
 საზღვრებითი დახრა.

აწმყო	კ-ღგა-კარ	კ-წკვარ
	ღგა-სარ	წკვ-სარ
	ღგა-ს	წკვ-ს
	კ-ღგა-კართ	კ-წკვ-კართ
	ღგა-სართ	წკვ-სართ
	ღგა-ნან	წკვ-ან

ნ. უსრული	კ-ი-ღგ(ი)	კ-ი-წკვი
	ი-ღგ(ი)	ი-წკვი
	ი-ღგა	ი-წკვა
	კ-ი-ღგ(ით)	კ-ი-წკვით
	ი-ღგ(ით)	ი-წკვით
	ი-ღგ(ნ)-ენ	ი-წკვ(ნ)-ენ

ნ. სრული ღგომილ-ვიყავი და სს. წომილ-ვიყავი და სს.
 ნ. უსრულ. ღგომილ-ყოფილკარ წომილ ყოფილ-კარ
 მყოფადი ღგომილ კიქნები და სს. წომილ კიქნები და სს.

ბრძანებითი დახრა

ი-ღგ(ი)	ი-წკვ
ი-ღგეს	ი-წკვეს

კ-ი-ღგეთ	კ-ი-წვეთ
ი-ღგეთ	ი-წვეთ
ი-ღგ(ნ)-ენ	ი-წვ(ნ)-ენ

სათუო დახრა

აწმეო	კ-ი-ღგე	კ-ი-წვე
	ი-ღგე	ი-წვე
	ი-ღგეს	ი-წვეს
	კ-ი-ღგეთ	კ-ი-წვეთ
	ი-ღგეთ	ი-წვეთ
	ი-ღგ(ნ)-ენ	ი-წვ(ნ)-ენ

ღანარჩენ ღროებს მიიღებენ მიმღეობის და არ-
სებით ზმნის შექსოვით.

განუსახლვრებელი დახრა

ღგომა	წოლა
-------	------

სახლვრებითი დახრა

კირნაპლი ზმნა

აწმეო ჯერ არს, სამს, სთოვს, სწვიმს, თენდება,
 ნ. უსრულო — სამდა, სთოვ-და, სწვიმ-დ, თენდება,
 ოდა,

ნ. სრული	—	—	სთოკ-ა,	სწვიმ-ა,	—
ნ. სრულეს.	—	—	—	—	—
მეოხადი	—	—	—	—	—

შ ე ნ ი შ ნ ე ა . პირნაკლი ზმნა შეარღვენს
 ცალკე წინადადებაჲ.

ბრძანებითი დახრბ

სთოკ-ო-ს, სწვიმ-ო-ს

სათუო დახრბ

აწმეო	სამ-დეს,	სთოკ-დეს,	სწვიმ-დეს,	თენდებ-ოდეს
ნამეო	—	ეთოკ(ნ)-ა,	ე-წვიმ(ნ)-ა,	—
მეოხადი	—	სთოკ-ო-ს,	სწვიმ-ო-ს	—

განუსაზღვრებელი დახრბ

— თოკნა — — —

1. პირნაკლი ზმნა არის ისეთი ზმნა, რომელსაც აკლია რომელიმე პირი.

2 პირნაკლი ზმნა სხვა და სხვა დროს ქვემდებარეს მოითხოვს სახელობით ბრუნვაში, მიცემით ბრუნვაში და მოთრობით ბრუნვაში.

პირველ უღლებების ზმნის განმარტებელი ელემენტი

მსოფლო. რიცხვი	მრავლობითი რიცხვი	მაგალითები.
1. გ	3.—ს	გსურ, ვარ
გ-ა	ა—თ	გ-ა-სურებ
გ-მ	გ-მ—თ	გ-მ-სურები, გ-მ-ტრფი.
გ-ი	ი—თ	გ-ი-ტან-ჯები, გ-ი-სმენ
გ-უ	გ-უ—თ	გ-უ-ვივი, გ-უ-წერ

მეორე უღლებების ზმნის განმარტებელი ელემენტი

1. გ	3.—ს,ა	1. გ—მ	3.—თ	მმულ.ს, მტვიკა
გ-ა	ა—ს	გ—თ	ა—თ.	მ-ა-ჭეს
გ-ი	უ-ა, უ-ს	გ-ი—თ	უ—თ	მ-ი-ნდა, მ-ი-უკარ-ს

ზ მ ნ ი ს ზ ე დ ა

გუშინ კარგი დღე იყო.

შარშან ცუდი მოსაველი იყო.

ზეკით ღმერთს ვერ შევსწვდი და ჭკვით არაფერი
არ გამიგონა.

ნომალდი ზღვაზედ ამაყად მისცუაჩავს.

ერთხელ და ორჯელ მტერსაც მოუთმენს კაცი.

1. ზ მ ნ ი ს ზ ე დ ა არის ისეთი სიტყვის ნაწი-
ლი, რომელიც გვიჩვენებს მოქმედების ან მდგო-
მარეობის სხვა და სხვა გარემოებას.

ზმნისზედანი განიყოფებიან:

ა. გარემოებითნი ზმნისზედანი, რომელნიც
გვიჩვენებენ ან აღგილს, ან დროს.

ბ. რავდენობითნი ზმნისზედანი: ერთხელ
ორჯელ, ოთხჯერ, რვაჯერ და სხ.

გ. ვითარებითნი ზმნისზედანი: ავად, ცუ-
დად, კეთილად, ბოროტად, საწერად საკითხავად.

2. ზმნისზედა მიუგებს შემდეგს კითხვებზედ:
როდის? სად? საით? როგორ? რად? რის-
თვის? რამდენჯერ?

თ ა ნ დ ე ბ უ ლ ი

ოჯრმო-ში ფეტვი ჩაეყარე შესანახათაო;
ოჯრმოთ-განა ამოეყარე გასაშრობათაო.
ჩიტი ლობე-სედ შემოჯდა ასაკენკადაო.
ჩიტი ბატონ-თან გაიქცა საჩიელელადაო.
იყო არაბეთს როსტეენ მეფე ლეთისა-გან სეიანი.
სიცოცხლე ყველას-თვის დიდი განძია.
არ ემინია ბადურს ბაკაკაურის ხრმლისა-გან.

1. თ ა ნ დ ე ბ უ ლ ი არის ისეთი უცვლელი სიტუაციის ნაწილი, რომლის შემწობით ჩვენ ვგებულობთ საგნების ერთმანერთთან დამოკიდებულებას წინადადებაში და მოითხოვს რომელიმე ბრუნვას.

სახლის წინ ეიდევ და ოროველას გაეძახოდი.
ბალის ახლოს, სახლის უკან, კატამ თაგვი
დაიჭირა.

1. როდესაც ზმნისზედა თანდებულად იხმარება, მაშინ ის უსათუოდ რომელიმე ბრუნვას მოითხოვს.

შენიშნება. ხშირად თანდებული რომელიმე სიტუაციას დაერთვის და მაშინ, ორივე ერთად შეერთებული, იკანკლედება როგორც ერთი სიტუება,—მაგ. თქვენთა-განს ყველას პატივს ვსცემ.

სსვა და სსვა ბრუნვების თანდებულნი

სახელოებითი ბრუნვა

ჯაფარამ კაცი-ვით გარდინარხარა	ვით
ჩნიკვა ყვაევი-ვით დაიჩხელა	ვით

ნათეს. ბრუნვა

ცა და ქვეყანა ღეთ-ის-გან არის გა- ჩენილი	გან.
დიდი ნუგეშია კაც-ის-თვის კარგი მე- გობარი	თვის
ამ-ის-თანა საქმე გაგონილა!	თანა, თან
ყოველივე უფლ-ისა მიერ იქმნა	მიერ
ღეთ-ისა-დმი ლოცვა არავის დაეკარ- გება.	დმა
გრიგოლ-ის-დამი, (რიგოლ-ისდა) პა- ტრის ცემა მცტი არ არის	დამი, და
უფლ-ისა მიმართ ვილოცოთ	მიმართ
ქებულ არს უფალი უკუნ-ისა-მდე	მდე
მზე სალამოხ დასაფლეთ-ის-კენ არის	კენა, კენ
კავკასი-ის მთის იმიერ ოხეთი მდე- ბარეობს	იმიერ
ურმ-ის ქვეშ მიძინა. წინაშე	. ქვეშ(ე), ქვე
ღეთ-ისა ელოცული: ბდი	წინაშე, წინ

კავკასიის მთის ამიერ მდებარეობს
საქართველო . ამიერ
გარეშე ბუნებისა . . .
მტკერ-ის გაღმა, გამოღმა გაღმა, გამოღმა
თვინიერ, გარდა ღეთ-ისა თვინიერ, გარდა
ქალაქ-ის გარეშემო (გარეშემო, გა-
რემო, გარემოს) ვაკეც არის
და მთებიც გარეშემო
გარეშემო, გარე-
მო, გარემოს.

მიც. ბრუნვა

ხე სა ზედა (ზედ ზე,). ზედა, ზედ, ზე,
კედელ-სა და კედელ-ს შუა . . შუა
შეველ სახლ-სა შინა შენსა (შენს
სახლ-ში შევედი) . შინა, ში
გუშინ მთვარე მზესა-გით გაბადრუ-
ლიყო . ვით
კარგი კაცი ოქროსა-გით ძვირ-
ფასია . . ვით
ყრუ ბლუსა-გით შესაბრაღისია. ვით
გარეშე შენ-სა სხვა ღმერთი არ
ვიცი, უჟალო! გარეშე

მოქ. ბრუნვა

ქვეყნის დაარსებ-ით-გან ღღემდის
დიღმა ღრომ განვლო გან
სტუმრები ნათესავებ-ით-ურთ მო-
ბრძანდენ . ურთ

ბანვ. ბრუნვა

სახლ-ად-მდი, ჩემ-ად-მდე, (სახ-
ლა-მდი ჩემა-მდის. მდი, მდე, მდის
ცა-დ მიმართ აღაპყრნა თვაღნი. მიმართ

კ ა ვ შ ი რ ი

ერთხელ კუ და მორიელი დამეგობრდენ, და-
ძმოზილდენენ.

ეს ყველამ ვიცით რომ მგლები გაუმადლარნი
არიან.

ან სიმართლე სთქვი, ან დაღუმიდი.

კ ა ვ შ ი რ ი არის ისეთი უცვლელი სიტყვის ნა-
წილი, რომელიც აერთებს წინადადებაში შესულ ამსსნელ
სიტყვებს, ან რამდენიმე წინადადებას

კავშირნი, რომელნიც აერთებენ რამდენიმე
წინადადებას

თუ კაცი კაცად არ ვარგა, ცუდია გვარიშვი-
ლობა.

როგორც მოხვალ სეინაო, ისე წახვალ შინაო.
მხოლოდ ერთს გთხოვ გამიგონე.

ეს ჩვენი მოსე არც ფლაფია და არც ჩლაფი
რამდენიც თავია, იმდენი ჰკუაა.

მე მაშინ მოვაგონებდი, როცა რომ წავა ტყეში.
ვითომ მე ბრალეული ვარ და შენ მართალი.

ნუთუ უსამართლობას სამზღვარი არ ექმნება?
ჯერ თავო და თავო, მერე ცოლო და შვილო.
მისთვის არ ემღერ, რომ ვიმღერო, ვით ფრინ-
ველმა გარეგანმა.

როგორღაც კეთილს სულს არ ჰგავს, ქირი არის
და სენიო.

წინეთ, სანამ პატარა ვიყავი, არათფერი არ ვი-
ცოდი და შემდეგ ბევრი შევიგნე.

ისე ლაპარაკობ, თითქო მა'თალი იყო.

მიტომ ცხელა ზაფხულში, რომ მზე პირდაპირ-
დაგეცქერის.

ამასთანავე უნდა გავტყუდე, რომ შენი საქმე
რადაც ახირებულად არის.

ოღონდ შენი საქმე კარგად დააყენე და მე მად-
ლიერი ვიქნები.

რადგან არ იშლი სოფელში წასულას, მიბრძანდი.

მტერს ანათუ ჩემს თავს, ციეს ქვასაც არ მიესცემ.

შ ე ნ ი შ ნ გ ა . ა . შემდეგნა კავშირნი, რომელნიც
ინმარებიან წინადადებაში: გ ვ ი , ც ა , უ ა გ ვ ი , ა ნ უ , ა ნ უ თ უ ,
ა რ ც ა , ა რ ც ა , გ ი ნ ა , გ ი ნ ა თ უ , ა რ ა დ ა , უ ა გ ვ ი
ს ა დ ა მ ე , მ ა შ ა ს ა დ ა მ ე , თ უ ო დ ე ს მ ე , დ ა დ ა თ უ ,
თ უ მ ც ა თ უ მ ც ა ლ ა , ნ ო ლ ო , ვ ი დ რ ე ლ ა , თ ო რ ე მ ,
თ გ ი ნ ი ე რ , ნ უ უ ა გ ვ ი , ე ს ე ი გ ი , ვ ი თ ო მ , ვ ი თ ო მ ც ,
ს ა ნ ე ლ დ ო ბ რ , რ ო მ ე ლ , რ ა მ ე თ უ , რ ა დ გ ა ნ , თ უ
რ ა დ ა მ ე , ა მ ა დ — რ ო მ ე ლ , ვ ი ნ ა ი თ გ ა ნ , ვ ი თ ო რ -
მ ე დ , ა მ ა დ — რ ო მ , ა მ ი ს თ გ ი ს რ ო მ , ა მ ი ტ ო მ
რ ო მ , კ ი , ა გ რ ე თ გ ე , თ ი თ ქ მ ი ს , მ ა გ რ ა მ , მ ა ი ნ ც .

შ ე ნ ი შ ნ ე ა . ბ . როდესაც რომელიმე სიტყვის ნაწილი
რამდენიმე წინადადებას აერთებს, მაშინ ის კავშირის ხასიათს
მიიღებს,—მაგ. რ ა მ დ ე ნ ი , რ ო გ ო რ ი და სხვ.

შორისდებული

ჩუ! მტრელმა დაილულუნა.
ჭა, ბიჭებო! დაჯრიალდით.
ჭოაზუნა, ჭოაზუნა!

1. შ ო რ ი ს დ ე ბ უ ლ ი არის ისეთი უცვლელი
სიტყვის ნაწილი, რომელიც გამოჭსატავს სულის მოძ-
რაობის სხვა და სხვა მიმოხრას,—მაგ.

1. მწუხარებას: აი! ოი! აჰ! ოჰ! ეჰ! ოჰ! უჰ!
ვაი! ვაიმე! ჰოიმე! ვაგლანმე! 2. სისარულს: ეიშ! იფ!
3. განკვირებას: ა! აჰ! ეა! უი! ეაჰ! 4. დაჩუმებას: სუ!
5. დაშლას: ნუ! 6. ჩვენებას: აი! 7. მოწოდებას: ეი!
8. დამტკიცებას: ჰო! 9. შერცხვენას: ფუ. 10. ძალ-
დატანებას: აბა! 11. მუჭარას: ჰა! 12. ქებას: შაბაშ!
ყოჩაღ! ეაშა! 13. შიშს: ვაი! 14. ჯავრობას: იჰ!

შ ე ნ ი შ ნ ე ა . შესაძლოა, მარტო შორისდებუ-
ლით მთელი ჭაზრი გამოითქვას,—მაგ. გ ა შ ა!

ნ ა წ ი ლ ი III

ხმანი ასონი და მარცვალნი

კ-ა-ღ-ა-თ-ი, კ-ა-ც-ი, ხ-ე.

1. სიტყვა შესდგება ხ მ ე ბ ი ს ა გ ა ნ .

მ ა რ ც ვ ა ლ ი

თა-მა-შო-ბა, სწავ-ლა გო-ნი-ე-რე-ბა.

1. მარცვალნი არის სიტყვის ნაკვეთი, რომელიც ხმის ერთის გამოთქმით გამოიხატება.

2. სიტყვები არიან ერთმარცვლოვანი(ხე) ორმარცვლოვანი (ია), სამმარცვლოვანი (კალამი) და მრავალ-მარცვლოვანი (სა-წე-რე-ლი).

3. ხმის გამომხატველი ნიშანი არის ასო.

ხმოვანნი და თანხმოვანნი ასონი

ასონი ქართულს ენაზედ არიან ვვ და განი-ყოფებიან: ხმოვანად და თანხმოვანად. ხმოვანნი ასონი არიან: ა, მ, ი, ო, უ.

თანხმოვანნი არიან: ბ, გ, დ, ე, ზ, თ, კ, ლ, მ, ნ, პ, ჟ, რ, ს, ტ, ფ, ქ, ლ, ყ, შ, ჩ, ც, ძ, წ, ჭ, ხ, ჯ, ჰ.

შენიშნვა. ძველს მწერლობაში იხმარებოდა ამათ გარდა შემდეგნი ასონი: ზ=ჰეე, ა=ჰეე ჯ=ჰეე, კ=ს, ვ=ჰეე, ფ.

ხმოვან ასოების დაყოფა

!მოვანნი ასონი განიყოფებიან: მტკიცენი და ნაზნი.

მტკიცენი არიან: ა, -ო, უ.

ნაზნი არიან: მ, ი.

უხმო ასოების დაყოფა

უხმონი ასონი განიყოფებიან:

ბ ა გ ი ს ა ნ ი: ბ, ე, მ, ჰ, ფ.

კ ბ ი ლ ი ს ა ნ ი: დ, თ, ტ.

ს ა ს ი ს ა ნ ი: ლ, ნ, რ.

მ ო ს ი ს ი ნ ე ნ ი: ს, ზ, ც, ძ, წ.

მ ო უ ი ' მ ი ნ ე ნ ი: უ, ქ, ჩ, კ, ჯ.

ხ ო რ ხ ი ს ა ნ ი: გ, კ, ქ, ლ, ყ, ხ, ჰ.

სიტყვის პირი

მელ-ა, მწერ-ი, ბუზ-ი

ძირი არის სიტყვის დასაბამი, უცვლელი ბრუნ-
ვაში და უღლველლებაში.

თამსართი (პრეფიქსი)

სა-გმირ-ო, დასა-წერ-ი, გარდასა-წერ-ი.

1. თამსართი ცთქმის ერთს, ან რამდენიმე
მარცვალს, რომელიც ძირ-სიტყვის წინ ზის.

დ ა ბ ო ლ ო ე ბ ა

ყ ე თ-ე-ლი, წით-ე-ლი, ჭრ-ე-ლი.

1. დ ა ბ ო ლ ო ე ბ ა ეთქმის იმ მარცვალთ,
რომელნიც მიეგმიან ძირ-სიტყვას ბოლოში.

დაბოლოება შესდგება ჩასართისგან (სეფეფიქსი) და თვით დაბოლოებისგან (ფლექსია).

თ ვ ი თ და ბ ო ლ ო ე ბ ა არის ცვალებადი ნაწილი ბრუნვაში და უღლვეილებაში, მაგ. კაც-ი, კაც-ის, კაც-ს, კაც-მა, კაც-ით, კაკ-ად, კაც-ო, ესწერ-დ-ი, ესწერ-ე, ესწერ-დე.

ჩ ა ს ა რ თ ი არის დაბოლოების უცვლელი ნაწილი, რომელიც აერთებს ძირ-სიტყვას და თვით დაბოლოებას,—მაგ. კეთ-ილ-ის, კეთ-ილ-ს კეთ-ილ-მა, კეთ-ილ-ით, კეთ-ილ-ად

შ ე ნ ი შ ნ ე ა . ძირ-სიტყვა ჩასართით და თავსართით შეადგენს სიტყვის ს ა ფ უ მ კ ე ლ ს .

ძირითადი და წარმოებული სიტყვა

სიტყვა იქნება ძირითადი და წარმოებული.

სიტყვა, რომელიც წარმოდგება პირდაპირ ძირსიტყვისაგან უჩასართო და უთავსართო, იწოდება ძირითად სიტყვად,—მაგ. ხე, დანა, ჯოხი, კალამი.

წარმოებული სიტყვა შესდგება ქართულს ენაზედ ძირ-სიტყვისგან, ჩასართისგან და დაბოლოებისგან,—მაგ. ტყეც-ილ-ი, შობ-ილ-ი,

ან თავსართისგან ძირ-სიტყვისგან და დაბოლოების-
გან,—მაგ. სა-თამაშ-ო, 'სა-კაც ე, ან თავსართისგან,
ძირ-სიტყვისგან, ჩასართისგან და დაბოლოებისგან,—
მაგ. გარდა-ხვეწილ-ი და სხ.

სიტყვის გარდატანა ერთ სტრიქონითგან მეორეზედ

სი-ო-ნი, მცხე-თა, გაცრცე-ნა, შეძრ-წუნ-და,
დამთრ-გუნ-ეე-ლი.

თუ ერთ სტრიქონითგან გარდაგვაქვს მეორე
სტრიქონზედ სიტყვის ნაკვეთი,—უნდა მარცვლებად
გარდვიტანოთ; ყოველ შემთხვევაში, ერთი ასო,
ხმოვანი იქნება, თუ თანხმოვანი, მეორე სტრიქონ-
ზედ არ გარდვიტანება და არც წინა სტრიქონზედ
დაიტყვება, სიტყვის უშნობის გამო.

გარდასატანი ნიშანი არის ხაზი(—)

მარტივი და რთული სიტყვა

მარტივი სიტყვა ეთქმის ისეთ სიტყვას,
რომელიც შესდგება ერთ ძირითად სიტყვისგან, თავ-
სართის და დაბოლოების გარდა,—მაგ. კაცო, სა-
კაცი, სახლი, სასახლე.

რთული სიტყვა ეთქმის ისეთ სიტყვას, რო-
მელიც შესდგება ორის ძირ-სიტყვისგან მაინც თავ-

სართის და დაბოლოების გარდა,—მაგ. კაცთ-მო-
ყვარეობა, ინიავ-ქარ-ბერტყა, შე-თუ-რა-ვიდე.

ხმის ამაღლება

სე, ძალა, რიონი, გარდაკეთება, მტკვარი.

1. შოველს სიტყვაში უთუოდ რომელიმე მარ-
ცვალზედ არის ხმის ამაღლება, რომელიც ჰხატავს
ხმის ძლიერებას. იმ მარცვალს, რომელზედაც არის
ხმის ამაღლება, ვეტყვიტ მაღალ-კილოს, — დანარჩე-
ნი მარცვლები იწოდებიან დაბალ-კილოებად.

ძართულს ენაში ხმის ამაღლება ორმარცვლო-
ვან სიტყვებში პირველ მარცვალზედ არის და მრავალმარცვლოვანში ბოლოითგან შესამეზედ.

უმთავრესი უედიოეპაჲ

გვერდი.	დაბეკდილია	უნდა იყოს
19	— დაარსა	დააარსა
20	— სთქა . . .	სთქვა
25	— გარდადასასილება	გარდასასლება
36	— კითხეკესეედ	კითხვასეედ
37	— რაკლის	ირაკლის
46	— მსოლლობითი	მსოლლობითი
53	— ისი (ჭევეითგან მესამე სტრიქ).	ესა
57	— ცუდ-ნი-ი .	ცუდ-ნი
58	— ქეშემდებარედ .	ქემდებარედ
61	— სასიდერებითი .	სასიდერებითნი
61	— ნაცვალ-სასელ .	ნაცვალ-სასელს
72	— მაგ სასლება-მა(ა)	• მაგ სასლ-ებ-მა(ნ)
77	— ბრუნებში .	ბრუნვაში
78	— მეორ-მ(ან).	მეორე-მ(ან)
79	— ბრუნებში .	ბრუნვაში
89	— გამოსატველად	გამოსასატველად
90	— უდფვიღება	უდფვიღება
95	— და-სწერე	და-ესწერე
104	— ზნის .	ზმნის
105	— ბრმ. ნებიტი .	• ბრძანებითი
119	— შიმღეობის,	შიმღეობის
122	— ნ. სრულეს.	ნ. უსრულეს.
123	— ზნის . . .	ზმნის
126	— (რიგოლისდა).	გრიგოლისდა
128	— ტეში .	ტეშია